

שנה ט"ו

163

כסלו ה'תשע"ו

ירחון תורני

יתד המאיר

לזכרון עולם בהיכל ה'
ירחון "יתד המאיר" מוקדש לזכרו ולכבודו
של מו"ר עט"ר, פאר הדור והדרו,
אשר כל בית ישראל הולכים לאורו,
שר התורה ועמוד ההוראה, גאון ישראל ותפארתו,
מרחבינו עובדיה יוסף זצוקללה"ה
רבן ומאורן של ישראל זיע"א

יו"ל ע"י ישיבת האר"י הקדוש שע"י מוסדות "יתד התשובה" בעיה"ק צפת ת"ו

התוכן

	פאר הדור והדרו, מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א
123	סימן לא בענין קביעת זמן הלידה לגבי ברית מילה
124	אגרת ברכה לחג חנוכה מכי"ק של מרן זיע"א
	הגאון רבי אליהו מדר זצוק"ל
125	סימן לב ביאורים וחידושים על סדר השלחן ערוך (ז)
	הרב שריה דבליצקי
127	סימן לג מקום הדלקת נרות חנוכה בזמן הזה - לדעת רבנו האריז"ל
	הרב יוסף ליברמן
129	סימן לד נר חנוכה בזוג פרודים והם בדירה אחת
	הרב שמואל פנחס
130	סימן לה נר חנוכה בזוג פרודים והם בדירה אחת - בענין הנ"ל
	הרב גדעון עטייה
131	סימן לו תיקון צינור בגג - אם כל הדיירים חייבים להשתתף בתשלום
	הרב יוסף חיים מזרחי
133	סימן לז גילוי חדש בכתי"ק של רבנו יוסף חיים זיע"א
	הרב אבנר מלכה
135	סימן לח בענין שימוש במגבונים לחים בשבת
	הרב יוסף אלהנן סערון
141	סימן לט בענין מי שאין לו אלא ב' נרות כמה ידליק בליל שלישי
	✎ יתדות זהב / הרב יהודה ברכה
150	סימן מ בדין הדלקת נרות חנוכה בבתי מלון
	הרב מתתיהו גבאי
154	סימן מא בטעם החזו"א לכבות נ"ח אחר חצי שעה
	הרב אליהו ארז
156	סימן מב בענין הדלקת נר חנוכה בבנין מגורים
	הרב ישורון הכהן
162	סימן מג תורה "אמת" כתיב בה - בענין הנחת תפילין דרש"י ור"ת
	הרב יאיר הכהן צג"יר
165	סימן מד מנהגי עי"ת ג'רבא - חנוכה
	הרב אברהם כהן
168	סימן מה זמן הדלקת נר חנוכה
	הרב אליהו סעדיאן
172	סימן מו חג חנוכה הוא "נס ניצחון התורה"
174	✎ יתדות - סימן מז מכתבים הערות ותגובות בענינים שונים
177	✎ מקורי וטעמי התפילות/הרב יהודה חטאב - סימן מח חשמונאי
179	✎ "לכו אל יוסף" / הרב עובדיה חן - סימן מט חומרות מוצדקות

ירחון תורני "יתד המאיר"

להצטרפות והרשמה, ולמשלוח מאמרים הערות ותגובות:

ת.ד. 114 צפת ✎ פקס: 04-6925148 ✎ 04-6923381 (שלוחה 5), בשעות לפנה"צ.

דואר אלקטרוני: tamar@yatedh.com | a6925148@gmail.com

© כל הזכויות שמורות! ✎ דמי מגוי לשנה: 70 ש"ח בלבד (ניתן לשלם גם בהו"ק בצק או ב"זזה").

לפרסום ספרים חדשים שיצאו לאור יש לשלוח 2 עותקים למערכת

סימן לא

פאר הדור והדרו, אשר כל בית ישראל הולכים לאורו מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בענין קביעת זמן הלידה לגבי ברית מילה*

כ"ז ניסן תש"ע

לכבוד מרן רשכבה"ג (שליט"א).

נשאלתי מאת ידידי וחביבי הרב הי"ו, אבן יקרה בבית מדרשנו "מעלות התורה", אודות בנו הנולד לו בשעטו"מ ביום חמישי בשבוע שעבר בביה"ח נהריה, סמוך לשקיעה, ולפי הרישום בביה"ח ע"י הצוות הרפואי הלידה היתה בשעה 19:04 בדיוק. ושאל שאל האב מתי עליו לעשות הברית מילה ביום חמישי או ביום ששי.

וביררתי אצל ת"ח חשוב עורך לוח השנה מדויק לפי שניות, מתי היתה השקיעה בנהריה באותו יום, ולאחר שבדק היטב במחשב, נודע לנו בבירור שהשקיעה בנהריה היתה בשעה 19:05:15 [שבע וחמשה, וחמש עשרה שניות]. כלומר שהתינוק נולד לפחות דקה ורבע קודם השקיעה.

ויתכן שאפילו יותר מדקה ורבע קודם, כי בביה"ח רושמים את רגע יציאת כל גוף התינוק החוצה, אבל להלכה נקטינן שביציאת ראשו הרי הוא כילוד לכל דבריו וכמבואר בש"ע יורה דעה (סימן רסו סעיף ט). ולא דוקא כל ראשו, אלא די ביציאת פדחתו, וכמבואר בש"ע יורה דעה (סימן קלד סעיף י). והיינו אפי' רוב פדחתו, וכמ"ש הש"ך (סס סק"י). וא"כ בנ"ד י"ל שיצא רוב פדחתו דקה או שתיים קודם כל גופו.

ויש להוסיף עוד דעת הרב גינת ורדים בקונטרס מלחמת מצוה, דס"ל שכל שיצא חוץ לחדר שהולד נוצר בו ונמצא ראשו בבית החיצון של הרחם, אף על פי שלא יצא לאויר העולם, נחשב כבר כילוד, והביא כמה ראיות לדבריו. והביאו מרן שליט"א בספרו הקדוש טהרת הבית ח"ב (עמ' עז). ולפ"ז בודאי שהלידה דנ"ד היתה קודם השקיעה. ואמנם רבים

* מכתב זה נכתב ונשלח אל כב' מרן זיע"א, ע"י הרה"ג הרב יצחק לוי שליט"א, רב מושב חוסן. ומרן הסכים עמו כדלהלן. וראינו להביאו במלואו לתועלת הלומדים.

לוחמים וס"ל שרגע הלידה נקבע ביציאת הראש [היינו הפדחת או רובה עכ"פ] לאויר העולם, וכמבואר בט"ה"ב שם. עש"ב. מ"מ חזי לאיצטרופי דעת הגאון גו"ר לנידוננו כדי להחליט שנולד ביום חמישי.

ואפילו את"ל שלא יצאנו מידי ספק אם היה זה קודם השקיעה או אחר השקיעה ביה"ש, מ"מ יש לנו ספק ספיקא למולו ביום חמישי, שמא היה זה קודם השקיעה, ואת"ל לאחר השקיעה, שמא ביה"ש יום הוא, ובפרט שיש לנו עוד דעת רבי יוסי שביה"ש מתחיל סמוך מאוד לצאה"כ כהרף עין זה נכנס וזה יוצא, וכתב הביאה"ל (סי' שלא סעי' ה) ד"ה ביה"ש, שמעיקר הדין קי"ל כר' יוסי, דטעמו ונימוקו עמו. וע"ע בשעה"צ (סי' לג סק"א) ובבאה"ל (סי' שמש סד"ה זיה"ש). הובא בט"ה"ב ח"ב (עמ' רסו). ע"ש. ולד' ר' יוסי אין ספק שבנידוננו נולד ביום גמור. וזה מלבד דעת ר"ת שעדיין לא היתה השקיעה כלל, ורק לאחר חמשים ושמונה וחצי דקות לאחר השקיעה שלנו מתחיל ביה"ש, ולפ"ד ג"כ תינוק זה נולד ביום גמור.

ובעת נסכם כל הצדדים שבנ"ד, שמא יצא ראשו או פדחתו החוצה או לפחות לבית החיצון קודם השקיעה, ושמא הלכה כר"ת, ושמא הלכה כר' יוסי, ושמא ביה"ש יום הוא.

ואפי' נולד ודאי לאחר השקיעה שלנו, היה מקום לחושבו כנולד ביום ע"פ ס"ס זה, וכמ"ש בשו"ת יביע אומר חלק ו (חלק יורה דעה סימן כג אות ד). ע"ש. ובטהרת הבית ח"ב (עמ' רס-רסט) בשם שו"ת רבינו יוסף מסלוצק (ר"ס ט), וארץ צבי פרומר (סי' קא). וע"ע בשו"ת יביע אומר חלק ז (חלום סימן מא אות ז) בהערה. ע"ש. וכ"ש בנ"ד שאפשר שנולד קודם השקיעה שלנו בעוד השמש על הארץ, בודאי שיש להחשיבו כנולד ביום.

אלא שלענ"ד א"צ לכל זה כי הרי התינוק כולו יצא לפחות דקה ורבע קודם השקיעה לפי רישומה

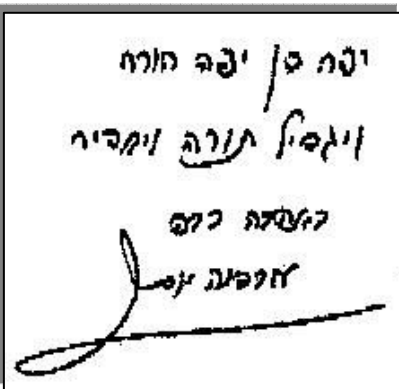
והמשפחה בקשו להפנות השאלה לכבוד מרן רשכבה"ג שליט"א, וכאשר יפסוק כן יעשה. המצפים להכרעת מרן רשכבה"ג בברכה שיאריך ימים על ממלכתו מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא, צעיר התלמידים המתאבק בעפר רגליו, יצחק לוי, כרמיאל.

של המילדת, ואמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ד (סימן קלו אות ג), כתב שקשה לסמוך על שעון בדיוק של דקה או שתיים. ע"ש. אולם מרן שליט"א בשו"ת יביע אומר חלק ז (חלק א"ח סימן מא אות ז), כתב שבזמננו בדרך כלל מדויקים השעונים הן בדרך הטלפון והן על ידי הרדיו מדי שעה בשעה, ואין לחוש בהם לאי דיוק, וכמ"ש הרב בית דוד (סימן קטו) עוד בזמנו, וכ"ש בזמנינו. ע"כ. ולפ"ז יש לנו לסמוך בשופי על שעון של ביה"ח כדי לקבוע רגע הלידה, וזה מלבד כל הצדדים הנוספים שהוזכרו בדברינו לעיל.

והוצרכתי לכל זה, כיון שאחר ששאלני אבי הבן, והורתי לו למול ביום חמישי, הלך אחד מבני המשפחה ושאל רב אחד מבני ברק והורה לו לדחות המילה ליום ששי, כי יש להחמיר כשהדבר גבולי דקה או שתיים. עכ"ד. אלא שזו חומרא הבאה לידי קולא, מאחר שלא מקיים מצות מילה בזמנה. וגם מבואר דלדעת מרן שליט"א אין לחוש לחוסר דיוק בזמנים.

וכה השיב
מרן רבינו
בכתי"ק:

יפה דן יפה
הורה, ויגדיל
תורה ויאדיר,

באהבה רבה, עובדיה יוסף

אגרת ברכה לחג החנוכה מכי"ק של מרן זיע"א

כסלו תשס"ג. שנת "וראה בטוב ירושלים כל ימי חייד" לפ"ק

הריני מתכבד בזה לברך את כל אחינו בית ישראל לרגל חג האורים, החנוכה, בברכת:

"תזכו לשנים רבות נעימות וטובות",
ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.
והשם יתברך כשם שעשה נסים לאבותינו
בימים ההם בזמן הזה, כן יעשה עמנו
לטובה אות. ומתורתו יראנו נפלאות,
ויחיש לנו קץ הפלאות. ושב יעקב ושקט
ושאנן ואין מחריד. ואתם הדבקים בה'
אלקיכם חיים כולכם היום! חזקו ויאמץ
לבבכם כל המיחלים לה'.

חג אורים שמח!

ברוב עוז ושלוש, עובדיה יוסף.

OVADIA YOSSEF
RISHON LEZION
AND PRESIDENT OF TORAH SAGES COUNCIL

ירושלים, כסלו תשס"ג
אני, ויזעק יידיש ירושלים כל ימי חייד" לפ"ק

הריני מתכבד בזה לברך את כל אחינו בית ישראל לרגל חג האורים, החנוכה, בברכת:
"תזכו לשנים רבות נעימות וטובות",
ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.
והשם יתברך כשם שעשה נסים לאבותינו
בימים ההם בזמן הזה, כן יעשה עמנו
לטובה אות. ומתורתו יראנו נפלאות,
ויחיש לנו קץ הפלאות. ושב יעקב ושקט
ושאנן ואין מחריד. ואתם הדבקים בה'
אלקיכם חיים כולכם היום! חזקו ויאמץ
לבבכם כל המיחלים לה'.

חג אורים שמח!
ברוב עוז ושלוש, עובדיה יוסף.

עובדיה יוסף
ר"ח
נשיא מועצת חכמי תורה

* מכתב מיוחד שכתב מרן זיע"א לפני כשלש-עשרה שנה, (ופרסמוהו גם בכריכת קונטרס "אור ישראל"), ובימים אלו, כאשר 'מחוג' תשכל חרב, ומחדרים אימה, הברכות הללו נצרכות במיוחד. וחביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה.

הגאון רבי אליהו מדר זצוק"ל

רבו של מושב איתן

סימן לב

ביאורים וחידושים על סדר השלחן ערוך (ז)

(¹) ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש: (סעיף ג)

(¹) ראוי לכל ירא שמים וכו'.

א. ביאור ירא שמים וההבדל בין מיצר לדואג
ענין הצער הוא על מה שעבר, ודאגה הוא על אריכות הגלות, שכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, וזה ראוי לכל אדם, אלא שלא יוכל לקיים זאת, כי אם מי שהוא ירא שמים, שכאשר ירצה להתעורר לידאג ולהצטער, יהמו מעיו לו, ויצטער צער בנפש, משום דאף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי צער השמים ואזניו תשמענה קול ברמה נהי בכי תמרורים רחל מבכה, אי אפשר שלא יצטער. אבל האיש אשר אין יראת אלהים לנגד עיניו, עונותיו מבדילים בינו לבין אבינו שבשמים, ורוצה להצטער ולהתעורר בבכי כדת מה לעשות, אך מה יעשה כאשר לבו לא יחיל בקרבו. על כל פנים, כל אדם אינו חייב, אלא כשיעורו את אשר בכחו לעשות יעשה יתן את קולו בבכי וקול יללה, כי ה' שומע קול בכית עמו ישראל ברחמים (מסד לאלפים ס"א פ"ו). ונראה דקשיא ליה על לשון ירא שמים, דמשמע שאם לא ירא שמים היאך יהיה מציר ודואג, על זה כתב, דדבר זה הוא ראוי לכל אדם. ומה שלא כתב הש"ע סתם ראוי לכל אדם, כי האדם שאינו ירא שמים אין רצה לומר כופר חס וחלילה, דודאי לא שייך ביה זה, אבל אדם שמכיר בעצמו שאינו הולך בדרך ה', ויש בו עוונות ורוצה לעבוד את ה', אבל יצרו מתגבר עליו ויראתו מה' לא גברה על יצרו הרע. וזה שאמר הרב אין יראת אלהים לנגד עיניו והוא רוצה לבכות, אבל אין לבו יחיל בקרבו. ועוד הרב ביאר ההבדל בין מיצר ובין דואג, ומפרש מיצר על מה שעבר היינו על

חורבן הבית, ועל אריכות הגלות שכל דור וכו'. על זה אמר עליו דאגה, איך להחזיר עטרה ליושנה, ויבנה הבית, כי אם לא נדאג אז אבדנו את הבית, כי על ידי הדאגה שאנו דואגים אנו נפיל תחינה, וענין התפילה והקינה, אז הקדוש ברוך הוא ישמע ויבנה את בית המקדש במהרה בימינו אמן. [א"ה וכן ידוע הוא דעצוב הוא על מה שעבר ודואג הוא על העתיד].

ב. ביאור ב' לירא שמים

אבל לי נראה לענ"ד מ"ש ירא שמים, היינו מי שמקיים דבר זה יקרא עליו שם ירא שמים. וכוונתו בזה לומר, לאפוקי למי שאין בו יראת שמים כל כך, וכשאומר הקינות ומזכיר החורבן לא זו ממנו כלום, ולא מתפעל כלל, והוא בתורת מצות אנשים מלומדה, וכאלו ראינו קורים הקינות ורומזים לחברה ומחייכים, וודאי אדרבא אין ראוי להם לקרות כל אלה.

ג. ביאור ג' לירא שמים

עוד נראה מפני שמרן קאי אמ"ש בס"ב המשכים וכו', יכוין לשעות שמשנתות וכו', שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות רצויה. ועל זה אמר, מאחר שאותם המשמרות בהם הקדוש ברוך הוא שואג וכו', לכן כל ירא שמים ואהבת ה' בלבו יקרא וישתתף בצערו של הקדוש ברוך הוא. וכן משמע מהלבוש שכתב בס"ב ואם יכול וכו' שבאלה הזמנים הקדוש ברוך הוא מתאונן על חורבן הבית וגלות ישראל בין האומות, כמו שנאמר (ירמיה כ"ה ל'), ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שואג ישאג על נוהו, הרי ג' שאגות לג' משמרות. ולכך התפלה שאדם מתפלל באותה

שעה ומיצר ודואג בלבו על מה שכביכול השם יתברך מיצר עליו, דהיינו על החורבן ועל הגלות, גם כן הוא תפלתו מקובלת לפניו יתברך, ועל זה נאמר (איכה ז' י"ט), קומי רוני בלילה לראש אשמורות וגו' ע"כ. ובסעיף ג' כתב, לפיכך ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש ע"כ. וכן הוא בב"י כשהביא המקור כתב בריש ברכות (ג' ע"ב), אהא דאמרינן שלשה משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר הקדוש ברוך הוא אומר אוי שהחרבתי את ביתי וכו'. כתב

¹ [כל ההערות שבשולי מאמר זה, הם מבני הגהמ"ח זצ"ל]. ולפי פירוש זה נחא לי מה שיש לתמוה כאן תמיה גדולה על מרן הב"י שהרי בב"י הביא דברי הרא"ש וכתב אחר שהביא הגמרא כתב הרא"ש וכו' והיינו לומר, דזה קשור אחד בשני דזה הטעם ראוי לומר, משום שהקדוש ברוך הוא שואג וראוי היינו באותם זמנים וכמו שאמר הרא"ש באותה שעה. ואילו בש"ע חילק זה לשני סעיפים הסעיף הראשון הוא ג' משמרות כדלעיל. וסעיף הבא אמר ראוי לכל ירא שמים וכו', והשמיט המילים שכתב הרא"ש באותה שעה, ומשתמע כאלו דהיינו לומר, לאו באותה שעה אלא כל היום. ואין זה כלל ברא"ש אלא דוקא באותה שעה הוא דקאמר. ועו"ק אמאי חילק זה לשני סעיפים והלא כל הענין של המשמרות הוא מ"ש בס"ב שהתפלה שיתפלל וכו' והיינו שיתפלל על הגלות, ואיך קאמר שוב סעיף בפני עצמו כאלו אין קשור ללעיל. ולפי האמור נחא, דאין הכי נמי הכל קשור למעלה וכאלו אמר ולפיכך ראוי וכו', ומה שהשמיט באותה שעה ראה הש"ע שאין צורך שהרי אני כבר אמרתי לעיל באותן השעות, ומה לי לומר שוב באותה שעה. ומה שחילק זה לשני סעיפים, אולי לומר דלהתפלל כל אדם יתפלל, אבל להיות מיצר ודואג אין זה מן הדין אלא רק לירא שמים. אבל אין זה אלא לפי פירוש א' אבל לפי פירוש ב' שהכל משתייך לסעיף ב', אין זה שפיר וצ"ע.

הרא"ש (ברכות א' ז'), וראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג באותה שעה ולשפוך תחנונים על חורבן בית המקדש וכו' ע"כ. ומשמע מזה דהיינו לומר, שזה תלוי בזה. וכן פירש ערוך השלחן (סכ"א) וכתב הב"י, ראוי וכו' ונראה דאדלעיל קאי על הג' משמרות, וזהו מלשון הרא"ש שכתב על הג' דג' משמרות וז"ל וראוי לכל ירא וכו' ע"ש¹.

ד. כשלומד ומתפלל יהיה בשמחה ומעלת מוריד דמעות בתפלה
כשהוא מתפלל ולומד בתורה יהיה שמח. ומכל מקום אם מוריד דמעות בתפלתו היא מקובלת ביותר (ממז"צ אות ז' ג'. והוצא לכפס"ס אות כ"ה כ"ו).

ה. אם הוא חולה עינים

ואם אדם חולה עינים, או שהוא זקן, וירא מלהוריד דמעות דמחליש כח העינים יש לו מקום למנוע, וכן למדו מהאר"י ז"ל דיש לבכות בתפילות ימים נוראים דאם בא בימים וירא מפני ראות ותמנע היתה דמעתו יפה עשה כי כוונתו רצויה. אך טוב בין באבל בין בתפילות ימים נוראים לעשות קול בכי וכתוב כי שמע ה' קול בכי ורחמנא לבא בעי לב נשבר (כפס"ס אות כ"ו). ומ"ש אם מוריד דמעות וכו', כן אמרו בגמרא (ברכות ל"ג ע"ג), אף על פי ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו. ואין מובן דבתחילה אמר בתפלתו יהיה שמח, ושוב אמר שאם מוריד דמעות תפלתו מקובלת. ושמא יש לומר, כשהוא מתפלל יהיה שמח באותם מקומות שהם שבח לפני המקום. ומה שאמרו להוריד דמעה, היינו בצרכים של האדם.

הגליון מוקדש

לכבוד נשמתו של הגאון המקובל, מקים עולה של תורה בארץ הקודש, אשר העמיד חיילים לתורה בכל אתר ואתר, שר בית הזוהר, הגאון הקדוש הרב יורם מיכאל אברג'ל זצוק"ל זיע"א
יה"ר שתהא נפשו צרורה בצרור החיים, וזכותו הגדולה תעמוד לנו ולכל ישראל, להפקד בפקודת ישועה ורחמים, ולזכות לביאת משיח צדקנו, בב"א.

הרב שריה דבליצקי

מח"ס זה השלחן, ועוד

בני ברק

סימן לג

מקום הדלקת נרות חנוכה בזמן הזה - לדעת רבנו האריז"ל

בפנים, אבל בודאי שכיום שאישתני למעליותא בכל ארץ ישראל ואפשר להדליק בחוץ כעיקר דינא דגמ', בודאי ובודאי שכל סדר הכוונות יעלו ויכוונו ג"כ כסדר המדליקין בחוץ. כי האריז"ל גילה לנו רק כטפח קטן מכל סדרי הכוונות, וכיון דבזמנו הדליקו כולם בפנים, לכן גילה לנו הכוונות הנעשים בשמים כשמדליקים בפנים, ובודאי שלמדליקין בחוץ הכוונות משתנות, אך לא גילו לנו כל זה, כי זה לא היה מעשי אז, כאמור.

וכן מצינו כעין זה לעניני כוונות מצוות הפורים דמתל"א ומשל"מ ומגילה, דהכוונות משתנות כפי זמן קיום המצוות של פורים, דיש לנו בפרע"ח שני סדרים שאינם מתאימים זה לזה. וביארנו בזה כי כל סדר הוא לזמן אחר, אם מקיימים בבקר או בצהרים. דלפי הפרע"ח הסדר מתל"א משל"מ ומגילה, דיסוד דאבא מתחיל להכנס בנזק' ויוצאים הארות נה"י שלו דרך היסוד וניתנים לחו"ב שבה וזה מתל"א. וממשיך להכנס וכשמגיע לת"ת שבה יוצאים הארות מיסודו לת"ת שבה ומת"ת שבה ליסוד שבה וזהו ענין משל"מ, ואח"כ ממשיך ובוקע יסוד שלה ומתגלה וזהו בקריאת מגילה, ואנו מקיימים מגילה משל"מ ומתל"א ומחזקים ההארות ההם שהם כבר בה לפני המגלה כמובן. וכל זה הוא כשמקיימים כשהזו"ן עדיין אח' באח' שאז יסוד דאבא בנזק'.

ואם מקיימים מתל"א ומשל"מ בשעת סעודה כשהם כבר פב"פ ויסודות דאו"א בתוך ז"א, אז מתל"א נה"י דאמא לנ"ה דז"א, ומשל"מ יסוד דאבא ליסוד דז"א. [וע"ע מה שביארתי בזה בס"ד

כ' טבת תשע"ד

הנה רבים מתחבטים בדעת רבנו האריז"ל בזה ע"פ מה שכתב בשער הכוונות (מנוסה ריש דרוש 6) וז"ל, בענין חנוכה סדר הדלקת הנרות היה נוהג כנוסח הכתוב בבית יוסף ז"ל על הטורים וגם בספר שולחן ערוך והוא כי בלילה הא' ידליק הנר שבצד ימינו שהוא היותר רחוק מן הפתח מכל ז' נרות, ובליל ב' ידליק נר הב' לו שהוא יותר סמוך אל הפתח יותר מן הא' ואח"כ יפנה אל ימין וידליק הנר הא', וכעד"ז כל שאר הלילות עד שנמצא כי בלילה האחרונה מדליק הנר שבצד שמאלו שהוא הנר היותר קרוב וסמוך אל הפתח ומתחיל בו ונפנה לצד ימינו הקרוב קרוב קודם, ונמצא כי הנר הא' מכולם שהוא בצד ימין המדליק נדלק אחרון בלילה אחרונה. עכ"ל.

הנה כל זה ודאי מיירי כשמדליקין בפנים דהרי כשמדליקין בחוץ נר השמאל הוא הרחוק מהפתח ונר הימיני הוא הסמוך לפתח. וכ"ה בסידור הרש"ש. ובזה רבים טוענים כאילו דעת רבותינו האריז"ל והרש"ש ז"ל להדליק בזמן הזה בפנים ולא בחוץ, ורבים מתחבטים למה נקטו כן ולא כעיקר הדין להדליק בחוץ שלא בשעת הסכנה.

אך האמת דכל הבנה זו בטעות יסודה ואין לה שום קיום להלכה למעשה, דרבינו האריז"ל והרש"ש זיע"א מעולם לא קבעו שיש להדליק בפנים ולא בחוץ, אלא דכיון דבזמנם עדיין נהגו בכל צפת ובכל אר"י להדליק בפנים, וכן עשו כל גדולי ישראל זיע"א בזמנו כמנהג חו"ל להדליק בפנים ולא בחוץ מכל הטעמים שנתבארו בספרי הפוסקים, לכן נקטו סדר הכוונות ע"פ ההדלקה

כיום להדליק בפנים ע"ש, וכמה השיגו עלי מדברי השעה"כ הנ"ל (עיין ס' מעייני ישראל עמ' ס', ועוד), הנה במחכ"ת לא הבינו והשכילו בזה, והאמת כמו שביארנו בס"ד, וח"ו להוציא לעז כיום שהמדליקין בחוץ הם נגד רבינו האריז"ל, לא יקום ולא יהיה, וע"ש עוד בדברינו ואכמ"ל.

(וידרך אגב, מ"ש בספר קהלות יעקב ברכות סי' כט להביא ראיה מהירושלמי תרומות פי"א הלכה ה' (נמ:) שאם התירו איזה דבר מחמת סכנה אין הדבר נאסר שוב מחמת עצמו אפילו כשחלפה הסכנה, לכאורה היה נראה דירושלמי זה הוא באמת מקור לסברת בעל העיטור והשבלי הלקט והתניא והאהל מועד, דס"ל להלכה דבזה"ז אין חיוב להדליק נ"ח מבחוץ, אף דליכא כעת סכנה, וכתבו הטעם כיון דבטלו אז מחמת סכנה, בטלוה, ודלא כפשטות לשון הרמב"ם והטוש"ע ופשטות ל' הריב"ש בב"י בסי' תרע"א שם, דמשמע מהם דבהעדר סכנה חוזר הדין לעיקרו. אך כבר העירו טובא שהוא פלוגתא בירושלמי פ"ד ה"ב ר' ירמיה ור' יוסי, ור' ירמיה לית ליה האי סברא כלל והלכה כמותו, עיין בדרך אמונה ח"ב פי"א מהל' תרומות הי"ז בבה"ל ד"ה וטובל. וע"ע בס' דברי מנחם ח"ד סי' לו אות ט' ד"ה ועי"ל, ובקובץ תשובות להגריש"א זצ"ל ח"א סי' סז, ובחזון עובדיה חנוכה עמ' לז).

עיוותים בהלכה, סתם דברים תמוהים, ניחושים וגורלות, כולל דברים הנקראים בלשון אשכנז אבערגלויבען, הכל נזק לתוך השק הגדול הזה שעליו הכתובת קבלה והאריז"ל.

התפקיד והיעוד האמיתית של לימוד הקבלה הקדושה מוגדר בדברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פרק ד' הל' י"ב, שנכתבו אמנם על ידו לדברים שהם מעשה בראשית לשיטתו הקדושה, אך ממנו ניקח לדין והכל אחת, וז"ל הזהב, בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו ומכיר כל הברואים ממלאך וגלגל ואדם כיוצא בו ויראה חכמתו של הקב"ה בכל היצורים וכל הברואים מוסיף אהבה למקום ותצמא נפשו כמה בשרו לאהוב המקום ברוך הוא ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו כשיעריך עצמו לאחד מהגופות הקדושים הגדולים וימצא עמו שהוא ככלי מלא בוש וכלימה ריק וחסר, עכ"ד. ודי בהערה זאת והאמת והשלום אהבו, שפת אמת תיכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר.

בריש ספר דרושי הפורים על שעה"כ לידיד הג"ר משה בצרי שליט"א (נדה והנה). ובספרי זה השלחן ח"ב סי' תרצ"ד ס"א. ועוד בכת"י ואכמ"ל.

חרי רואים אנחנו דבאותן מצוות יש שני סוגי כוונות, דהיינו לכל זמן וזמן.

וכן ע"ז הדרך לגבי נרות חנוכה שיש כוונות שנתגלו לנו למדליקים בפנים, ובודאי שיש כוונות אחרות שלא נתגלו לנו למדליקין בחוץ. [א"ה, וכע"ז כתב בשו"ת חת"ס ח"א סי' טו (הצ') דהאריז"ל סידר כוונות הסיוד ע"פ נוסח ספרד, ואילו היה נמצא באשכנז איש כמוהו היה מסדר כיוצא בזה בנוסח אשכנז ע"ש].

ועל כן מה שפרסמתי ברבים מלפני הרבה שנים בס' ארבעה ספרים נפתחים¹ (וצימד המאיר כסלו תשע"ד)² דאין שום יסוד ע"פ הקבלה לקבוע

¹ **א"ה.** העתקנו הדברים (מהדו' משלים עמ' כד) וז"ל, גם בזה"ז באר"י צריכים להדליק בחוץ כדינא דגמרא ודלא כמי שכתב נגד זה דדבריו בטלין ומבוטלין לא שרירין ולא קיימין (כמו שכתבתי להשיג על דבריו בקובץ מוריה סיון תמוז תשל"א, ונדפס שוב בספר קובץ המועדים חנוכה עמ' קלצ), ועדיף יותר להדליק כן מלהדליק בתוך הבית אפילו על מנורה של זהב (זה השלחן ח"ג עמ' סד). ומי שכותב דע"פ האריז"ל צריכים להדליק בפנים, שקר ענה באחיו וממעיט כבוד ויקר חכמת הקבלה ונותן חרב וחנית בידי כמה מהנקראים חכמים בעיניהם השונאים חכמה זו תכלית שנאה וממלאים פיהם שחוק עליה, ורחמנא לישזבן מדעות משובשות אלו.

² **א"ה.** העתקנו הדברים וז"ל, והנה נשמע קול ענות כאילו דעת האריז"ל להדליק בפנים, ולזה אען ואומר הנה מי לנו גדול מרבנו מזידיטשוב זצ"ל הנ"ל שהיה ידוע כשר בית הזוהר וכל הקבלה וכל תלמודא, שהיה חוזר הש"ס ז' פעמים בשנה נוסף לכל עוצם עבודת הקודש שלו שלא תתואר, והוא הוא המעיד לנו שהאריז"ל לא אמר לנו דבר אחד נגד דברי הגמרא אפילו כל שהוא ואם כן האם צריך עוד ראיה אחרת מעדות קדושה זאת. ונוסף לזה בבחינת זנב דזנב לאריות הנני מעיד שלא מצאתי בכתבי האריז"ל שום רמז והוכחה לדבר כזה והרמז הקל שבקלים שבו נתלו המערערים, שהדליק בנר הרחוק מהפתח וכו' יש לדחותו וליישבו בכמה אופנים.

ובאן המקום המתאים להשמיע ברבים, נתקבל הדבר לרבים כאילו קיים שק גדול שעל השק הגדול הזה רשום באותיות מאירות עיינים "קבלה והאריז"ל" וכל מיני

הרב יוסף ליברמן

ראש ישיבת "כולל שומרי החומות" ורב דקהל סדיגורא ירושלים ת"ו.
מח"ס "משנת יוסף" ירושלים תובב"א

סימן לד

נר חנוכה בזוג פרודים והם בדירה אחת

ומדוע לא אמרין כן בשאר מצוות שבהם האשה יכולה לקיים לבד ואינה צריכה לצאת דוקא מבעלה [כקריאת מגילה או תק"ש]. משום דהא דבעל ואשתו כגוף א' דמיין, אינו רק מטעם קורבת האישות, אלא מפני שע"י האישות מדרך העולם שתמיד הם דרים יחד, ומשעזב האיש אביו ואמו דבק באשתו. ולכן בנר חנוכה שהוא חובת הבית [ואפי' הוא חובת הגוף, אבל היא מצוה התלויה בבית] שם כך נתקנה המצוה וההידור שבה שהאיש והאשה הם כגוף אחד, משא"כ בשאר מצוות, ע"ש.

ולפ"ז בנדרו"ד שאין להם שום קורבת אישות, ובדעתם כבר נפרדו זה מזה, ואף שהם עדיין דרים בדירה אחת, מ"מ לא שייך לומר בכה"ג שאשתו כגופו מטעם והיו לבשר אחד. – ואולי כשהם במצב כזה שראויים להתפייס ולחזור לשלום ביתם, י"ל שכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. אבל אם לפי ראות עיני המורה אין שום סיכויים לזה, אז לא שייך לומר ראוי לבילה, כיון שלמעשה היא אגודה בו רק ע"י הקידושין, אבל קורבת האישות אין להם כיון שיתפרדו זה מזה, וא"כ אפילו הם עדיין גרים בדירה אחת, הרי החדרים שלהם נפרדים, ונהי דלגבי הלכות יחוד אין זה מועיל אם יש דלת חיצונית הנסגרת עליהם, אבל לענין נר חנוכה אפילו אם נאמר שנר חנוכה הוא חובת הבית, הרי הם נחשבים כשני שכנים הדרים יחד בדירה זו, שכ"א צריך להדליק בעצמו. ויותר מזה י"ל, דאפילו אם תרצה לצאת בהדלקתו אינה יכולה, כיון שמחמת פירודם שני חדריהם הם כשני בתים נפרדים שכל אחד חייב בנר חנוכה.

ואפי' אם לא נקבל סברא זו, אלא ננקוט כהחשוקי חמד. מ"מ הרי צריך הבעל לכוון להוציא את אשתו בהדלקתו, וגם היא צריכה לכוון לצאת מבעלה. וכשהם פרודים ושונאים זל"ז לא הוא מכוון להוציאה בהדלקתו, וגם היא אינה מכוונת לצאת בהדלקת בעלה.

בס"ד, כ"ג חשון תשע"ו

לקראת ימי החנוכה, אורה ושמחה, לכבוד ידידי העוסק לילות כימים בתורה הקדושה, ה"ה הרה"ג החריף ובקי ר' מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס 'בית מתתיהו'

אחדשה"ט, אודות השאלה שהעלית בענין נר חנוכה בזוג שלא הסתדרו ביניהם והחליטו להפרד, אבל כיון שלא היו להם דירות נפרדות החליטו שעד שיתגרשו יגור כל אחד בחדר נפרד בדירה המשותפת להם, ואוכלים כל אחד על שולחן עצמו. והסתפקת אם האשה חייבת בנר חנוכה, דכיון שהם פרודים אולי לא שייך אשתו כגופו, ומה שאיש מוציא את אשתו תמיד, בנוסף לדין מהדרין שכל אחד מהילדים מדליק ולא האשה, הוא כיון שאשתו כגופו, אבל בנדרו"ד לא שייך לומר אשתו כגופו, א"כ צריכה להדליק נר חנוכה בחדרה.

והבאת מספר חישוקי חמד (נדריס כ:) שאין מושג כזה של זוג פרודים, וכל זמן שלא התגרשו הרי היא כאשתו ויוצאת בהדלקת בעלה. אולם בקונטרס 'גם אני אודך' (ס"ג משנה קמ) השיב הגר"ח קנייבסקי שליט"א על זוג פרודים שצ"ע אם היא צריכה להדליק לבד. – ורצית לתלות שאלה זו בחקירה הידועה של השפת אמת (שנ"ב כ"א:) בגדר מצות נר חנוכה אם הוא חובת הגברא כלולב ושופר וכדו', או דהוי כחובת בית. שאם הוא חובת בית, שפיר י"ל שאף שהזוג פרודים, כל שיש בבית נר חנוכה יצאו ידי חובתם, דסו"ס יש בבית זה נר חנוכה. אבל אם נר חנוכה הוא חובת גברא, שמא כשהבעל מדליק לבד בחדרו ואינו מכוון להוציא את אשתו, בכה"ג אינה יוצאת בהדלקתו.

הנה בחקירה זו של השפת אמת הארכת בס"ד במשנת יוסף על סוגיות (א"ח ס"ב ס' לו אות א, עמ' רמ"ד). ובענין אשתו כגופו נתבאר שם במשנ"י (סו"ס לו עמ' רנ"ה). דהא דקיי"ל דוקא בנר חנוכה דאשתו כגופו ואינה צריכה להדליק כמהדרין אלא יוצאת מבעלה,

הרב שמואל פנחסי

ראש ביהמ"ד "דרכי דוד"

מח"ס "מנחת שמואל"

ירושלים

סימן לה

נר חנוכה בזוג פרודים והם בדירה אחת - בענין הנ"ל

פרסום בהדלקת דיירי המקום. וכן משמע בהגהות רבי ברוך פרענקיל הובא גם בשער הציון (סימן מרע"א אות נג) שכתב וז"ל: "יש לומר דאם אורח מדליק בנרות בית הכנסת, א"צ להדליק באכסניה דגופיה נפטר במה שהדליק בעצמו בבית הכנסת, ובביתו מדליקים עליו". והיינו כוונת דבריו, שיש שני חיובים בנר, חיוב אחד על גופו וחיוב אחד על ביתו ורכושו. ובמקום אחר הארכנו. מיהו הכא שאינם חיים יחדיו כבעל ואשה ודעתם להפרד, ולמעשה הם פרודים, דינם לכאורה כאכסנאים.

ב. ועוד יש לכאורה ראייה מזוג העומדים להתגרש ורק הגט מעכב, אם מתאבלים זה על זה, עיין בספה"ק חיים וחסד (פ"ט סעיף יח) שכתבנו שאין מתאבלים. ואף יתירה מזו פסק הגאון מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל, ולכאורה דון מינה ואוקי באתרין. וזו דעתי העניה, אבל אודה שלא חיפשתי מספיק, ואודה אם תמצאו דעת אחרונים בזה, ונא אל תמנעו טוב מבעליו, ואשמח לשמוע דעת גדולים.

הנני מסיים בשים שלום טובה וברכה.

בכבוד רב,

שמואל פנחסי.

לכבוד ידידנו הנעלה, אוצר כל כלי חמדה, הרה"ג מתתיהו גבאי שליט"א. שלום וישע רב!

א. בנוגע לשאלתו שאלת חכם. בעל ואשה פרודים, בבית אחד ואמורים להתגרש, וכל אחד אוכל מעצמו ומכספו, אם חייב כל אחד להדליק נרות חנוכה?

נראה לעניות דעתי שלכאורה כל אחד חייב להדליק עם ברכה, דמאי שנא משני אכסנאים שחייבים להשתתף בפרוטה הגם שהם בבית אחד?

ובאמת שיש שני חיובים גם על הגברא וגם על הבית, אלא שכל עוד נמצא במקום שרואה פרסומי ניסא באיזור, מדליקים בבית ופוטרים, עיין להגר"י ידיד זצ"ל בספרו ברכת יוסף ח"ג (ערך ח סימן ט), בשם הרב חסדי דוד חסאן שכתב כן בשם מהר"י אבוהב שהביא את האו"ח, ושזה גם דעת הריא"ז והמרדכי הנ"ל, דמי שנמצא בספינה או בעיירה שאין שם ישראל ולן שם, אינו יכול לסמוך על מה שמדליקים עליו בבית וחייב להדליק, ושכן עשה מעשה רבינו משולם.

ואין להקשות מאכסנאי שאם מדליקים עליו בגו ביתה שא"צ להדליק, דשאני התם שיש

הופיע ויצא לאור הספר החשוב

"גם אני אודך" - על עניני "שנים מקרא ואחד תרגום"

קובץ שאלות חקירות וחידושי דינים בעניני שמו"ת הנוגעים למעשה, ועליהם תשובות מיוחדות מאת מרגן גדולי ישראל, עם דיני שמו"ת ע"פ גדולי הפוסקים

מאת הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א | בהמלצת גדולי ישראל!

ניתן להשיג אצל הרב המחבר, בטל': 052-712-85-36.

הרב גדעון עטייה

מח"ס "משפטי אמת" - ב"כ על הלכות שכנים
ירושלים

סימן לו

תיקון צינור בגג - אם כל הדיירים חייבים להשתתף בתשלום

שעלותו הסתכמה ב-1000 ₪, בהיות ולטענת בעל המקצוע לא היתה אפשרות לעשות את התיקון היקר, בינתיים הוא קיבל על החשבון 400 ₪.

ד. ועוד אנו שואלים, בהיות ואחד השכנים הוציא ארון כתר לחדר מדרגות בסמוך לדלת ביתו, בלא נטילת רשות כלל, וכעת שכנים באותה קומה בצד השני מבקשים ג"כ להוציא ארון כתר, בסמוך לדלת, בטענה שאין להם מספיק ארונות מטבח, ושהשכן הקודם הוציא ללא רשות, ומדוע יגרע חלקם. אנחנו קצת מתנגדים כיון שהשכנים המבקשים הם סמוכים לדלתו, ואנו רגילים להניח באותו מקום עגלת תינוק מקופלת, ובערב כשחזרנו לבית כבר הוצב הארון, טרם השבנו להם תשובה, ונמצא שלא היתה כוונתם לבקש אלא להודיע. והדילמה גדולה, כיון שגם להם יש רשות ושייכות כמונו, ומה גם שבקומה אחרת השכנים מרשים לעצמם להניח אופניים ועגלות. היאך עלינו לנהוג. יש לציין שבכל קומה ישנם ארבע דירות.

הננו מצפים לתשובתו המאירה ומודים על טרחתו בזה בכלל טרחתו לזכות הרבים. יישר כחו וחילו, וימלא השי"ת כל משאלות לבו לטובה.

בברכת התורה, אליהו עזריאל, אלעד

בס"ד. כ"ב ניסן תשע"ג

לכבוד הרה"ג חובר חיבורים מחוכם יקר רוח
איש תבונה כש"ת גדעון עטייה שליט"א
שלומכם ישגה מאוד.

א. באנו בשאלה לפני מעכ"ת אודות השתתפות הדיירים בתיקון צינור ניקוז שבגג, בשטח השייך בטאבו לבעל הדירה בקומה השלישית שמתחת לצינור המקולקל, וכעת אין שום בנייה בגג.

קלקול הצינור גרם לנזילה חמורה בתקרת הדירה, (ימנע שינס עוד נקודות ניקוז מי גשמים נלדדים נוספים בגג). השאלה האם כל הדיירים חייבים להשתתף בתיקון הצינור, (כדין השתתפות בתיקון הופת).

ב. והאם בדירות השכורות על בעל הדירה לשלם, או על השוכר לשלם.

ג. ועוד אנו שואלים, בהיות ויש שתי אפשרויות לתיקון הניקוז, האחד, שאמור להחזיק שמונה שנים לערך, עלותו 1000 ₪. ויש תיקון יותר חזק שלדעת מומחים הוא מחזיק שנים רבות, ועלותו 3000 ₪, ורצונו של בעל הדירה בתיקון היותר חזק, האם יכול לחייב את השכנים בזה או לא. [כעת אחר כתיבת המכתב אנו נמצאים כבר אחר התיקון,

וזו תשובתי אליו:

בס"ד. כ"ג ניסן תשע"ג

לכבוד הרה"ג רבי אליהו עזריאל שליט"א.

קיבלתי היום מכתבו ובו שאלות ענייניות בהלכות שכנים. ואכתוב מה שנראה לענ"ד וזה החלי בעזה"ת:

שלום רב לאוהבי תורתך!

וכתבנו לדחות דבריו בראיות ברורות, ומלבד זה כבר התפרסם בקובץ הישר והטוב (מט"ו עמ' שגד) מה שכתבנו להוכיח בעוד ראיות חותכות שאין הולכים בזה אחר דעת הרוב, אלא אפילו דייר אחד יכול להתנגד לכך. והוא הדין בנידון דידן דיכול המיעוט להתנגד לעשות תיקון יוקרתי אע"פ שהוא עמיד יותר לטווח שנים.

ד. נראה מתוך שאלתך שאין זה מפריע למעבר לצאת ולבוא, וא"כ זה דומה למה שכתבנו בספרי משפטי אמת (מ"א פ"ד הל' יז) דייר שהניח חפציו ברכוש המשותף ולאחר זמן מבקש דייר אחר להניח חפציו באותו מקום שהניח הראשון. שאם אי אפשר להשתמש ביחד בלא הפרעה זה לזה, אז יצטרכו לחלק השימוש במקום זה, כגון שבוע לזה ושבוע לזה או חודש לזה וחודש לזה. ובמקורות תפארת אלעזר (אות יט) כתבנו שכ"כ הרא"ש הביאו הטור (מ"ו ס' קע"א ס"א) וכ"כ בספר משפט צדק (מ"ג ס' ו ס"י), ע"ש. וא"כ ודאי בנידון דידן זה שהניח ארון כתר בסמוך לדלת ביתו שלא כדין עשה, ואפילו אם הוא הניח ארון כתר לפני שהחלטת להניח במקום עגלה, שזה רכוש הדיירים ולא שטח פרטי וצריך לעשות רק דין חלוקה לזמנים כמו שכתבנו. ובעוונותינו הרבים נכשלים בזה וכיוצא בזה, וצריך ללמוד הלכות שכנים כמו שלומדים הלכות שבת. ובזה לא אמרין כל דאליהם גבר.

בברכת "והאמת והשלום אהבו"

ממני ע"ה גרעון עטייה ס"ט.

א. נראה פשוט אע"פ שהגג שייך בטאבו לבעל הדירה בקומה השלישית שמתחת לצינור המקולקל, מכל מקום כל זמן שאין בנייה על הגג, הצינור ניקוז עשוי לכלל הדיירים להרחיק הגשמים מהכותלים ואינו מיועד רק לשמירה מניזילה בתיקרת הדירות, ולכך הדין שכל דיירי הבנין חייבים להשתתף בתיקון הצינור. ולפי הטעם שכתבנו יותר פשוט לחייב כל הדיירים בתיקון הצינור מאשר לחייב בתיקון זיפות. והסכים עימי בזה להלכה הרה"ג רבי גדעון בן משה שליט"א אב"ד במועצה הדתית ירושלים.

ב. נראה שבדירות שכורות על המשכיר שהוא בעל הדירה חייב לשלם וכמו שכתבנו בספרי משפטי אמת (מ"א פ"ד הל' ה) ובמקורות תפארת אלעזר (אות ו) הבאנו שכן הסכימו הפוסקים, הלוא המה בספר עמק המשפט (סי' מו אות א) וכ"כ בשו"ת משכנות ישראל (סי' כח) וכ"כ בשו"ת משפטי שכנים (פטר"ו סי' יז) וכ"כ בקובץ הישר והטוב (מ"ג עמ' לא אות יד) משם הרה"ג נפתלי נוסבוים שליט"א, ועוד פוסקים, ע"ש.

ג. נראה לדמותו למה שכתבנו בספרי משפטי אמת (מ"א פ"ג הל' כח) בדין תיקון הגג שרוב הדיירים מעוניינים לעשות יריעות זפת שעלותן מרובה, יכול אפילו דייר אחד להתנגד בטענה שיזפתו בזפת פשוט. ועיין במקורות תפארת אלעזר (אות כט) שהבאנו מקובץ הישר והטוב (מ"ח עמ' כח) משם הרה"ג מנחם מנדל שפרן שליט"א, שדעתו שדינו ככל נכסי שותפים שהולכים אחר דעת הרוב,

מודעא רבה לאורייתא

הרינו להודיע כי אין לסמוך הלכה למעשה על פסקים המובאים בקובץ זה והבאים אחריו, ואף אם נכתבו הדברים בדרך פסק, שאין זה אלא להתלמד ולעורר את לב המעיין. ולא יהיו ח"ו בכלל אלו שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה כב) על הפסוק "כי רבים חללים הפילה", זה שלא הגיע להוראה ומורה.

למעט מאמרים שהבאנו מפיהם ומפי כתבם של מרנן ורבנן גדולי וחכמי הדור שליט"א היושבים על כסא ההוראה

הרב יוסף חיים מזרחי

מהדיר סידור "עוד יוסף חי", ירושלים

סימן לו

גילוי חדש בכתי"ק של רבנו יוסף חיים זיע"א

[גילוי אשר שופך אור על הספר הקדוש "מקבציאל"]

זה עתה הגיעו לידי תצלום כתבי יד נוספים מעצם כתב יד קדשו של רבנו, כתבי יד הכוללים חידושים על התורה, חידושים על ההפטרות, וחידושים על פרקי אבות, ובנוסף שני פנקסים גדולים הכוללים שאלות ותשובות.

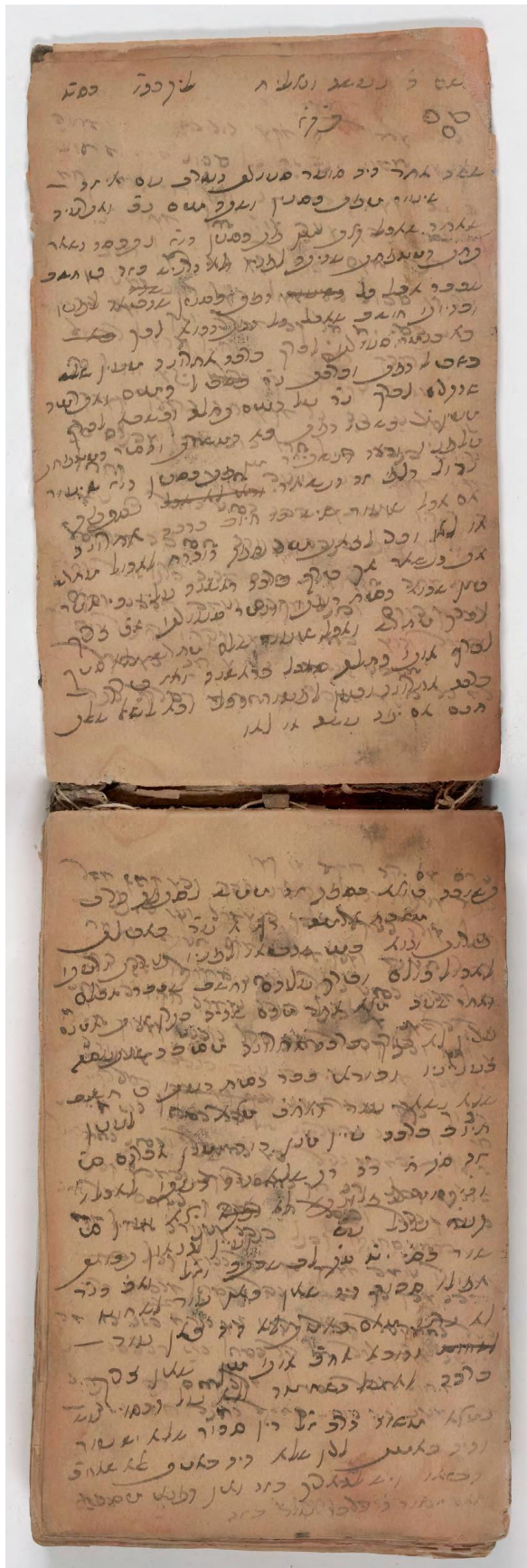
בעברי בין בתרי הכתבים הללו, נגלו לנגד עיני סימונים מסויימים, אשר רבנו הגדיר בהם כי חידושים אלו כבר הודפסו. לדוגמה: בחידושים על התורה סומנו ע"י רבנו ארבע עיגולים, דבר המורה כי דברים אלו נדפסו בספר "עוד יוסף חי" דרשות.

כמו כן בשני פנקסי התשובות – הכוללים ארבעים ושש תשובות, פנקס אחד מסימן קנז–קעז, ופינקס שני מסימן תקז–תקלב – רבנו סימן בחלק מהתשובות סימונים מיוחדים, המורים כי נדפסו כבר בשו"ת "רב פעלים", מה שנדפס בח"א סומן בשלשה קוים מאוזנים, מה שנדפס בח"ב סומן בשלשה עיגולים, ומה שנדפס בח"ג סומן בארבע עיגולים. [מה שמעניין כי מה שנדפס בח"ד לא סומן כלל*].

פנקסים אלו כבר נזכרו בדברי רבנו בספר "מקבציאל" אשר זכינו להדפיסו לפני כשנתיים ימים, כמו בשנה שניה (פרשת נח סעיף ט וסעיף יד) ציין למה שכתב בתשובה בפנקס נמרה [=מספר בערבית] 19 סימן שע"ב, "תשובה לבמבי בזה", והוא בענין הדלקת נרות שבת. עיין שם. וכן בדיני ספירת העומר (שנה ראשונה פרשת צו סעיף י) מציין לתשובה רצ"ו בפנקס נמרה 13, עיין שם. וכן עוד בענין הגילוח לפי הסוד (שם סעיף כז) מציין לתשובה שי"ט בפנקס נמרה 10. וכן בדיני קדיש (פרשת ויחי סעיף נד) ציין לפנקס נמרה 8 סימן ק"ן, וכן ציין שם לפנקס 17 סימן שע"ג, ועוד ציין שם לסימנים תי"ב ותקמ"ו.

הרי ברור שכת"י זה, הן החידושים והם השו"ת"ם, הן הם אלו ה"פנקסים" שרבנו כתב לעצמו כמהדורה ראשונה, ומשם הוא

* א.ה. פשיטא, כיון שאין שום סיבה לסמנם, שזהו עצמו הסימן שכל מה שלא סומן, לא נדפס עדיין. המערכת.

שלח להדפיס. וזה בעצם גם המתכונת של כת"י שזכינו לגלות לפני כשנתיים וקראנו אותו "מקבציאל", והוא מהדורה קמא של פסקי ההלכה שכתב רבנו, ומשם שלח להדפיס בספר "בן איש חי" וספר "עוד יוסף חי" הלכות. [ורבים מהמעירים בירחונים למיניהם, לא הבינו כלל את מהלך הדברים, ולכן לא נזקקתי לסתור את דבריהם, כי כל ישר יחזו פנימו. ואכמ"ל].

ובפי שהעלתי שם בהקדמתי לספר "מקבציאל" כי ספר "מקבציאל" שמזכיר רבנו בכל ספריו עשרות פעמים הינו בעצם הקונטרסים אשר בהם קיבץ וסידר רבנו את כל פסקי ההלכה, וכן את כל החידושים על התורה, ועתה נתגלה לנו כי כן הוא גם כן בשאלות ותשובות אשר רבנו קיבצם בקונטרסים רבים (לפי השערתי מדובר למעלה מ-24 פינקסים, אשר כולם מכילים למעלה מחמש מאות וחמשים תשובות).

הן אמת שכאשר דברתי עם הג"ר יעקב משה הלל שליט"א בענין זה, אמר לי שגם הוא דעתו כן (לא כמו אותם המקורבים אליו שמשום מה לא מוכנים לקבל דעה זו), ועתה אשיחה וירווח לי, כי יש לי שני הוכחות נוספות לזה:

1. הנה בספר "בן איש חי" (ש"ר פרשת דברים סעיף יא) בענין עשיית מלאכה בשבוע שחל בו ת"ב, מציין רבנו שמכל מקום כתב בסה"ק מקבציאל, דאלו שמחיייתם בכך, יש לסמוך על מה שכתב הרב מחצית השקל להקל להם ... וכתב שם בסייעתא דשמיא, דמותר לארוג לולאות וכו'. עכ"ל. ואכן דברים אלו מופיעים בפינקס תשובות אלו. וכן מה שכתב (שם סעיף יג) בענין נטילת הצפרנים משם ספר "מקבציאל" – מופיע בפינקס תשובות אלו.

2. הנה בספר "בן איש חי" (ש"ר פרשת ראה סעיף יא) בענין ברכת "שהחיינו" על אכילת האתרוג, ציין רבנו "וכן העליתי בספרי הקטן מקבציאל". והנה, בפינקס זה שלפנינו ישנה תשובה בזה (המסומנת בשלשה קוים מאונכים, דבר המעיד כי כביכול נדפס בח"א) אלא שכותב רבנו בראש התשובה בגליון, שלבסוף החליט שלא להדפיסו אבל מכל מקום הזכירו בהלכות. והרי הדברים כפתור ופרח.

אמנם, לאור גילויים אלו יש לומר שבאמת כל מקום שכותב רבנו "וכן העליתי בספרי הקטן מקבציאל" (דבר שנתקשו בו רבים) אין הכוונה רק לקובץ ההלכות שהדפסנו אלא גם לקובץ תשובות אלו, שרק חלקם נמצאו זה עתה.

ואני תפילה שנזכה ונחיה ונראה את כל הפינקסים האבודים, ותרבה הדעת את ה' אלהי ישראל, ולראות באור החיים.

הופיע ויצא לאור הספר הקדוש של רבנו יוסף חיים זיע"א

"תיקון תפילה" עם ביאור מקיף "נשמת חיים", מאת הרב יוסף חיים מזרחי שליט"א.

אשר מסביר בטוב טעם ודעת, מפי ספרים ומפי סופרים וגדולים, את שיטתו ודרכו של ה"בן איש חי" והמקובלים בנוסחאות התפילה והדקדוק, ונושא ונותן כיד ה' הטובה עליו ומיישב את כל התמיהות והקושיות שהעלו האחרונים בדבריו הקדושים. ספר חובה לכל החפץ בידיעת האמת.

את הספר (וכל יתר ספרי רבנו יוסף חיים שיצאו לאחרונה מכתי"ק), ניתן להשיג בחנויות הספרים, או

בטל' 02-5382016 (בשעות הבוקר), או במייל 5382016@gmail.com

הרב אבנר מלכה

רב מושב "מגדים" - לוף הכרמל

סימן לח

בענין שימוש במגבונים לחים בשבת

הנושאים העולים לדיון: האם איסור סוחט הוא משום מלבן או משום דש | באלו אופנים חלים האיסורים הללו | הגדרת איסור סוחט משום דש | סחיטת בגדים ממים או משאר משקים | מלאכת דש בדבר שאינו מגידולי קרקע | צדדי הספק בשימוש במגבונים לחים | דין דש בבגד שהוא מגידולי קרקע | הצדדים והאופנים להקל ולהחמיר בשימוש במגבונים בשבת | סיכום.

המגבון דהרי לאחר השימוש במגבון זורקים אותו, וכן באמת כתב הגאון ר' משה פיינשטיין באגר"מ (או"ס ס"ז ס"ב ע') וז"ל: לשרות נייר במים לקנח איזה דבר ומשליכים לאיבוד, פשוט שאין לאסור דלא שייך מלבן בנייר ההולך לאיבוד, ואף אם הוא נייר שנשאר קיים נמי לא מתלבן במים אלא מתקלקל.

ואמנם הגר"מ פיינשטיין דן לגבי שריית הנייר במים שבזה ודאי לא שייך מלבן כיון שלא שייך מלבן בנייר ההולך לאיבוד, וגם הנייר מתקלקל כששורים אותו במים, ובמגבון זה לא כך, וכאשר סוחט המים מהמגבון יתכן והדין יהיה שונה, ובאמת יש צד לומר שאם סוחט את המים של המגבון לא בדרך ניקוי, אלא סתם כי הוא רוצה שהמגבון יהיה פחות לח אף שהנוזל הנסחט הולך לאיבוד בכה"ג יתכן ויש לאסור את סחיטת המגבון מדין מלבן, אבל כאשר הוא עושה פעולת ניקוי ע"י המגבון כמו לנקות תינוק והמגבון מתלכלך תוך כדי פעולת הניקוי וזורקים אותו אח"כ, בכה"ג נראה שלא שייך לחיבו מדין מלבן, ומה שדן שם משום מפרק יתבאר לקמן].

איסור סוחט משום דש

אולם יש לדון מצד הדין השני שיש בסוחט והוא: מלאכת דש, המקור לכך הוא הסוגיא בגמ' בשבת דף קמ"ה. בדין כבשים:

כבשים שסחטן, אמר רב לגופן מותר למימיהן – פטור אבל אסור, ושלקות – בין לגופן ובין למימיהן מותר, ושמאל אמר אחד זה ואחד זה לגופן – מותר, למימיהן – פטור אבל אסור. ר' יוחנן אמר: אחד כבשים ואחד שלקות, לגופן מותר למימיהן חייב חטאת.

יוצא א"כ שבין לרב ובין לשמואל אין איסור תורה בסחיטת כבשים ושלקות כאשר הוא צריך למימיהן, וכן פסק הש"ע (נסי' שכ סעי' ז):

איסור סוחט מדין מלבן או מדין דש?

את איסור סוחט בהלכה יש לשייך לשתי אבות מלאכה א' – משום דש ב' – משום מלבן. מקור דין זה מצינו בדברי ר"ת בספר הישר (מידושים רפ"ג) וז"ל: ג"ל דאיכא תרי גוויי סחיטה, חד משום מפרק דהוי תולדה דדש כי האי דסחיטת זיתים וענבים וכבישין בחבית שנשברה, והאי דספוג שאין לו בית אחיזה דאין מקנחין בו, ויש סחיטה שיש בו משום ליבון, ההיא דיש בה ליבון אסירא בכל מקום ליבון, כגון בגד צמר ובגד פשתים.

הבאור הלכה בסוף סימן ש"כ ד"ה יש מי שמתיר וכו', הביא את דברי ר"ת הללו וביאר את הענין: דסחיטה ממים איסורו הוא משום ליבון ולא משום דש, כיון שהמים הולכים לאיבוד, משא"כ בדש חיובו הוא באופן שהוא צריך את המשקה, ובסחיטה בשאר משקים זה הפוך מפני שליבון לא שייך בהם [מלבד שיטת הר"ן שסובר שלענין ליבון אין הבדל בין מים לשאר משקין ובפרט בדין הוא סובר שהוא דומה למים לענין כביסה] ואיסורם הוא משום דש, כיון שהוא צריך את המשקה כמו בזיתים וענבים, וממילא בשאר משקים אם אינו צריך את המשקה הוא לא חייב, וכן הוא דעת הראשונים: הרשב"א והריב"ש, אך דעת ר"י ועוד כמה ראשונים דגם כאשר המשקה הולך לאיבוד מ"מ אסור מדרבנן.

יוצא א"כ לפי דבריו בסחיטה ממים יש לחלק, שאם מטרת הפעולה היא לנקות את הבגד שנסחט ומה שיוצא ממנו הולך לאיבוד אז החיוב מדין מלבן, אך אם הוא צריך את מה שיוצא מהבגד אז חיובו הוא משום דש.

ומכאן אפשר להתחיל לדון בשאלה בדבר השימוש במגבונים לחים בשבת כיצד לדון אותם, דמצד אחד גם אם בעת השימוש נסחט הנוזל שנמצא במגבונים, אבל ודאי שאין שייך לומר שהכוונה בסחיטת הנוזל היא ניקוי

אמנם תוס' בהמשך דבריהם הקשו מהסוגי' בשבת דף קכ"ח: דמצינו שם: אם היתה צריכה שמן חברתה מביאה לה בשערה, ופריך והא אתי לידי סחיטה ומשני אין סחיטה בשער, ומשמע דווקא משום שמדובר בשער אבל בעיקרון שייך סחיטה בשמן אם למשל מדובר בבגד, ועוד הקשו מהסוגי' דפרק נוטל שם: ספוג אם יש לו בית אחיזה מקנחין בו ואם לאו אין מקנחין בו משום דאתי לידי סחיטת שמן הנבלע בו, רואים א"כ שגם בשמן שייך סחיטה כאשר הוא בלוע בבגד.

ועל זה אומר ר"ת שם יסוד השייך לנידון שלנו: שהסחיטה עליה מדובר שם הוא משום מפרק ואסורה כמו סחיטת זיתים וענבים, משא"כ במקרה של מסוכרייתא אין לומר שאסור משום מפרק כיון שהנסחט הולך לאיבוד, ואפילו שזה פסיק רישיה מ"מ כיון דלא נחא ליה מותר לדעת הערוך, וצריך להבין את קושייתו של ר"ת שלכאורה זה פסיק רישיה, שהרי מה שייך לומר פה פסיק רישיה, אם אנו אומרים שההגדרה של מפרק הוא לפרק דבר מתוך מה שהיה בו כי הוא רוצה את הדבר, א"כ כאשר זה הולך לאיבוד חסר בעצם המלאכה, א"כ מה שייך לומר פסיק רישיה שזה יקרה הרי בסופו של דבר אינו רוצה את זה, וזה עדיף מדינו של הערוך לגבי פסיק רישיה דלא נחא ליה, כיון שהערוך מדבר באופן שעשה את המלאכה, רק אינו רוצה אותה, אבל אצלנו אם הנסחט הולך לאיבוד ואינו חפץ בו, אז חסר בעצם המלאכה, ולא יעזור אם יש פסיק רישיה כדי להחשיבו למלאכה, וא"כ גם לולי דעת הערוך לא היה ראוי לאסור מדין פסיק רישיה אמנם לפי דעת ר"י שם אע"ג שזה פסיק רישיה דלא נחא ליה מ"מ אסור לכתחילה, ולכן לדעתו גם כאשר אינו צריך לדבר הנסחט מ"מ אסור לכתחילה, וכן בספר הישר: דסחיטה משום מפרק דהוי תולדה דדש, כמו הדין של סחיטת זיתים וענבים וכבישין בחבית שנשברה, וכן בדין של ספוג שאין לו בית אחיזה שאין מקנחין בו].

רואים א"כ לדעת ר"ת שגם בבגד שייך דין סחיטה משום דש, [וכן משמע בדברי הר"ן בסוגיא שם ששייך סחיטה בבגד גם בשאר משקין משום שהוא תולדה דדש], אלא דבמסוכרייתא כיון שאינו צריך למשקין הנסחטין ממנה והמשקין הולכים לאיבוד לא שייך לחייבו מדאורייתא, וכל החיוב הוא רק מדרבנן כיון שמ"מ הוא סחט משקין שדרך סחיטה בהם.

לפחות כבשים ושלקות, אם לגופם שא"צ למים ואינו סוחטן אלא לתקנם לאכילה אפי' סוחט לתוך הקערה שאין בה אוכל מותר, ואם צריך למימיהן מותר לסחוט לתוך קדירה שיש בה אוכל, אבל אם אין בה אוכל אסור, ולר"ח כל שהוא צריך למימיהן חייב חטאת אפילו סחט לקדירה שיש בה אוכל.

[הבאור הלכה שם כתב: שיש הרבה מהראשונים שסוברים כשיטת הר"ח דכבשים ושלקות שסחטן למימיהן חייב חטאת ולא כרב ושמואל, וכתב שם הטעם משום דכבשים ושלקות הדרך לסוחטן, או משום שהבלוע בהם יש בו שם משקה לפני שנסחט, משא"כ שאר פירות שאין הדרך לסוחטן לא יהיה חייב על סחיטתן].

ורש"י על הסוגי' שם כתב בסברת הדין דאם סחט כבשים למימיהן פטור אבל אסור, משום שאין זה מפרק כיון שאין המשקה הזה יוצא מן הכבשים שהרי לא גדל בתוכן, אבל אסור אטו זיתים וענבים, ויוצא א"כ לפי רש"י שכאשר המשקה הבלוע בדבר הנסחט לא גדל בתוכו ואינו חלק ממנו, בכה"ג אין חייבים על סחיטתו, ואיסורו הוא רק מדרבנן, כיון שיסוד איסור מלאכת דש הוא לפרק דבר מתוך הדבר שבתוכו הוא גדל,

ולפי רש"י א"כ בנדון דידן במגבונים כיון שהמים לא גדלו בתוכן, וכן לגבי כל דבר שאינו גידולי קרקע והמשקה לא היה בתוכו מזמן גדילתו אין חייבים על סחיטתו מדין דש.

סחיטת בגדים בשאר משקין מדין מלבן או דש
עוד מצינו בסוגיית הגמ' שדנה בדין סחיטת הבגדים בשבת קי"א ע"א:

האי מסוכרייתא דנזייתא אסור להדוקיה ביומא טבא, [וכן הובאה סוגי' זו בכתובות דף ו' ע"א] ופרש"י שם דמסוכרייתא דנזייתא הוא: סתימת הנקב בגיגית שדרכו מוציאים את השכר מהגיגית וסותמים אותו בבלאי בגדים, ואסור להדוקיה בשבת משום סחיטה של המשקה שבלוע בבגד.

ובתוס' שם ד"ה האי מסוכרייתא וכו' הקשו על שיטת רש"י שהרי סחיטה היא משום ליבון, וזה לא שייך בשאר משקים רק במים, דכל דבר המלכלך את בולעו כגון יין ושכר ושמן לא שייך ליבון בסחיטתו אלא דווקא במים, וכמו שמצינו בסוגי' בשבת דף קל"ט: תנן מסננין את היין בסודרין, אלמא לגבי יין לא גזרינן משום סחיטה.

אם אין דרך לסחוט אותו הפרי אז אין שם משקה על היוצא ממנו, משא"כ משקה הנבלע בבגד ודאי שיש עליו שם משקה כיון שהדרך לסוחטו, אולם לדעת המאירי הסברא היא משום שכאשר המשקה בלוע בתוך הבגד אז שייך בו דין מפרק, לעומת זו בכבשים שלקות ושאר מיני פירות המשקה רק כנוס בתוכם ואינו בלוע בהם ולא שייך על זה שם מפרק].

דש בדבר שאינו גידולי קרקע

המכנה המשותף לדעת ר"ת הרא"ש והמאירי אף שבטעמם שונים הם, שכולם מודים ששייך דש מדאורייתא אף בדבר שאינו גידולי קרקע, וכל זה הוא שלא כשיטת רש"י שהבאנו לעיל שכאשר המשקה הבלוע בדבר הנסחט לא גדל בתוכו ואינו חלק טבעי ממנו, לא חייבים על סחיטתו מדאורייתא ואיסורו הוא רק מדרבנן,

וכן מתבאר מדברי הרמב"ם שחילק דין סוחט לשני עניינים, שבפרק ח' הל' י' עסק בדיני סחיטת פירות וכתב שם: שהסוחט את הפירות להוציא מימיהן חייב משום מפרק וכו', ואין חייבים מן התורה אלא על דריכת זיתים וענבים בלבד וכו', ועוד הוסיף בפרק כ"א הל' י"ג: שכבשים ושלקות שסחטן אם לרכך גופן מותר, ואם להוציא מימיהן אסור, והוא בהמשך למה שכתב שם שמפרק חייב משום דש, ואמנם מדאורייתא חייב רק בזיתים וענבים, ומדרבנן אף בשאר פירות שהן בני סחיטה, ולכן בכבשים ושלקות אם סחטן למימיהן איסורו מדרבנן, וכשמואל בגמ' שם ולא כר' יוחנן.

ובפרק ט' הל' י"א כתב: המכבס בגדים הרי הוא תולדת מלבן וחייב, והסוחט את הבגד עד שיוציא המים שבו הרי זה מכבס וחייב, שהסחיטה מצרכי כיבוס היא כמו שההגסה מצרכי הבישול, ואין סחיטה בשער וה"ה לעור שאין חייבין על סחיטתו, וכן בפרק כ"ב הל' ט"ו כתב: שסוחט כסות חייב משום מכבס, ולכן אסור לדחוק מטלית או מוך וכיו"ב בפי האשישה כדי לסותמה שמא יבוא לידי סחיטה, ורואים א"כ לפי הרמב"ם שסחיטת בגדים הוא רק משום מלבן ולא שייך בהם משום דש.

אמנם כפי הנראה מפשטות לשון הרמב"ם מדובר שם בסוחט בגד לא בגלל שהוא צריך את מימיו, אלא כחלק מתהליך הכיבוס לסחוט הבגד ממימיו, וממילא אין ראיה לשיטת הרמב"ם מה הוא יסבור באופן שסוחט בגד משום שצריך למימיו, אלא שלא מצאנו לרמב"ם

וכן כתב המאירי בסוגי' בשבת לגבי כבשים דף קמה. לענין מה שמצינו שספוג אם יש לו בית אחיזה מקנחין בו ואם לאו אין מקנחין בו משום שעלול לסחוט השמן שנבלע בו, וז"ל:

ונראה לומר שהספוג מתוך ששואב הרבה דינו כזיתים וענבים לענין סחיטה, ואסור מן התורה מדין מפרק וכו', ואף לגדולי הדורות ראיתי שנשמכים לומר שזה שאמרו דבר תורה אינו חייב אלא על דריכת זיתים וענבים, פירושו למעט כבשים ושלקות שאין שם משקה כנוס מגופם, ואף הבא עליהם אינו נבלע בהם, וכן שאר פירות, כגון תותים ורמונים, אין המשקה כנוס בהם, אבל בגדים שהמשקים בלועים בגופם, ואינן ממינם שיאמר עליהם מיבלע בליעני, יש בהם דין מפרק כזיתים וענבים, ע"כ.

לפי המאירי בשביל לחייב על סחיטה משום דש צריך שהמשקה יהיה כנוס בדבר הנבלע כמו זיתים וענבים, ואז כאשר הוא סוחטו הוא מפרק את המשקה מהדבר שהוא בלוע בו, ולכן סוחט בגדים יהיה חייב לפי זה מדאורייתא, וכן לפי דעת ר"ת והר"ן בסחיטת בגדים יכול להיות חייב מדאורייתא משום דש ובתנאי שהוא צריך לדבר הנסחט,

עוד מצאנו בדברי הרא"ש במסכת שבת בסוגיית כבשים דלעיל (פכ"ז סימן ד'), שהוא פוסק בסוגי' שם שאין חיוב חטאת בסוחט כבשים ושלקות למימיהן, כיון דרב ושמואל הולכים בשיטה אחת שאין חיוב חטאת, מול ר' יוחנן שסובר שיש חיוב חטאת והלכה כדברי הרבים, ומן התורה אין חייבים אלא על דריכת זיתים וענבים, והקשה שם מסוגי' דשבת קכ"ח: שמצינו שיש חיוב חטאת בסחיטת שמן מתוך השער, ותיירץ שזה לא דומה לפרי שאין דרכו לסחוט, כי דרך אותו הפרי לאוכלו ולא להוציא ממנו משקה, ולכן אין שם משקה על היוצא ממנו, אבל משקה הנבלע בבגד, הסוחטו להוציא ממנו חייב.

יוצא א"כ שהרא"ש הולך בשיטת ר"ת והמאירי שסוברים שעל בגדים גם יש לחייב על סחיטתן מדאורייתא, וסברתו היא: משום שהבגד דרכו להיסחט מהמשקה שבלוע בו, ובניגוד לשאר פירות שאין לחייב על סחיטתן משום דש כיון שאין הדרך לסחוט את אותו פרי. [נראה שהרא"ש סובר כמותם בדין אך סברתו קצת שונה, כיון שלשיטתו זה תלוי אם הדרך לסחוט או לא, ולכן

כעין זה מצינו בסוגי' בשבת דף נ' ע"ב: בעו מיניה מר' ששת מהו לפצוע זיתים בשבת, וכו' ופרש"י שהשאלה האם מותר להכותם על הסלע למתק מרירותן והספק הוא אם זה אסור בשבת משום תיקון אוכלין, והתוס' ישנים שם כתבו שמדובר שפוצע הזיתים כדי לחוף במי הזיתים פניו ידיו ורגליו ומפני שדרך מי הזיתים להעביר וללבן, והספק הוא: משום שבפעולה זו יש משום הסרת שיער, וכתב הריטב"א שם: שאינו שייך לדין סחיטה כיון שאינו צריך למימיהן והולך לאיבוד.

רואים א"כ שלמרות שצריך למי הזיתים בשביל לחוף בהם פניו ידיו ורגליו, מ"מ כיון שבסופו של דבר המים הולכים לאיבוד לא שייך לחייבו משום סוחט, א"כ נידון זה דומה לקינוח במגבונים שלמרות שצריך לנוזל שיוצא לצורך הקינוח, מ"מ כיון שבסופו של דבר זה הולך לאיבוד לא שייך לחייבו משום סוחט.

ויש להוסיף עוד שבמגבונים אין פה תהליך של פרוק המים מהמגבון ואח"כ הם הולכים לאיבוד, אלא הכל נעשה כפעולת ניקוי והנוזלים והמגבון מתכלים יחד בפעולת הניקוי, א"כ נראה שזה צד נוסף להקל בשימוש במגבונים.

ומצאתי עוד בשו"ת הר צבי (או"ח סי' ק) שדן בענין קינוח השולחן בנייר רטוב וכתב: דמה שיש להסתפק בזה הוא אם יש לאסור כאן משום מפרק, שהרי הטעם בכל סוחט בגד מן המים שאין בו משום מפרק הוא משום שהמים הנסחטים הולכים לאיבוד, משא"כ בנד"ד הרי הוא צריך להנסחט כדי לקנח בו יותר טוב שהוא לח יותר, ואפשר שזה לא נקרא שהמים הולכים לאיבוד.

אמנם גם אם נגדיר את זה כסחיטה שהמים הולכים לאיבוד, מ"מ לדעת ר"ת והר"ן גם באופן שהמשקים הולכים לאיבוד יש עכ"פ איסור דרבנן.

דין דש בבגד שהוא מגידולי קרקע

הש"ע או"ח (סי' שכ סעי' יח) פסק: חבית שפקקו בפקק של פשתן לסתום נקב שבדופנה שמוציאין בו היין, יש מי שמתיר אע"פ שא"א שלא יסחוט והוא שלא יהיה תחתיו כלי דכיון שאינו נהנה בסחיטה זו הוי פסיק רישא דלא נחא ליה ומותר, [צריך קצת להבין דברי המחבר (כעין מה שהקשיתי לעיל על דברי ר"ת) כיון דבאופן שאין כלי תחתיו והמשקין הולכים לאיבוד, בלא"ה לא שייך דין מפרק שהוא משום דש דהתם צריך שהוא יהיה חפץ במה שיוצא, וא"כ לא צריך לטעם דפסיק רישא דלא נחא ליה, והיה אפשר ליישב דכוונתו הוא לשיטות הראשונים שגם

שסובר שיתחייב על סחיטת בגד משום דש אפי' כאשר הוא צריך את מימיו.

[וכן נראה מדברי המ"מ בפ"ט הל' י"א שכתב: שהסחיטה בבגד יש בה שני פנים האחד כשהיא ממים שהבגד בסחיטה זו מתלבן וזו היא תולדת המלבן, והשני כשהיא משאר משקין כגון: יין ושמן שאין הבגד מתלבן בהן ואסורה מפני תולדת הדש לפי שהוא מפרק ומוציא המשקין המובלעין, וזו אינה אסורה אלא כשהמשקין היוצאין אינן הולכין לאבוד, ולזה נראה שנוטה דעת הרשב"א ז"ל].

אבל הרמב"ן ז"ל כתב בסוף פ' שמונה שרצים: כך ראוי לומר בכל סוחט פירות תולדת מפרק בצריך למשקים ושיעורן כגרוגרת, ואין דישה אלא בגידולי קרקע כלומר בפירות וכיו"ב, והסוחט בגד תולדת צובע הוא כדרך מלבן והוא נמי בכל דבר שמכבס בין במים ובין ביין וכו', וכתב הרמב"ן בסוף דבריו דכך היא דעת הרמב"ם ז"ל.

והריטב"א בכתובות דף ו ע"א כתב זאת ביתר ביאור וז"ל: משום מפרק אינו מן התורה אלא בדבר של גידולי קרקע ושהוא צריך למימיו דומיא דרישא, אבל כל שאינו גידולי קרקע, ליכא אלא איסור דרבנן.

יוצא א"כ לפ"ז שלדעת רש"י הריטב"א הרמב"ן וכפי הנראה גם להרמב"ם אין איסור משום דש בסחיטת בגדים, ואילו לשיטת ר"ת והר"ן והרא"ש והמאירי גם בסחיטת בגד יש משום איסור דש, אלא לשיטת רש"י והריטב"א עכ"פ יש איסור דרבנן בסחיטת בגדים אפי' שמדאורייתא לא שייך בהם דש, [ובפשטות האיסור דרבנן לשיטת רש"י והריטב"א יהיה רק באופן שהוא צריך למימיו, ובאופן שאינו צריך למימיו אפילו איסור דרבנן לא יהיה, וכן משמע בלשון רש"י שם] ולשיטת ר"ת והר"ן שיש איסור דש בסחיטת בגדים מדאורייתא זה רק כאשר הוא צריך למימיו ואם אינו צריך למימיו איסורו הוא מדרבנן.

צדדי הספק בשימוש במגבונים לחים

וממילא בנידון שלנו לגבי מגבונים לחים יש לדון: דמצד אחד הוא צריך לנוזלים הנסחטים לצורך הניקוי אמנם אח"כ הנוזל הולך לאיבוד, אם נצא מנקודת הנחה שבכה"ג זה נקרא כמו סוחט וצריך למימיו, א"כ הדין יהיה שלשיטת ר"ת והר"ן והרא"ש והמאירי יהיה אסור מדאורייתא, ולשיטת רש"י והריטב"א יהיה אסור רק מדרבנן, ולשיטת הרמב"ן והרמב"ם אפי' מדרבנן לא יהיה אסור.

דאורייתא משום דש גם בסחיטת בגדים ודאי שיש להחמיר, ובפרט להמחבר שנוקט להחמיר כשיטת הר"ן שאף באופן שהמשקה הולך לאיבוד יש עכ"פ איסור דרבנן.

ובאגרות משה שהבאנו לעיל (161 ס"ז סי' ע) שכתב שם שלאסור משום מלבן ודאי לא שייך בנייר, אלא שכתב לדון שם לאסור משום מפרק שזה לכאורה שייך גם בנייר, והוכיח כן מדברי הש"ע שהבאנו שכתב שגם במים שייך מפרק ואפי' כשהולכים לאיבוד אסור עכ"פ מדרבנן ולא כשיטת הערוך, וא"כ שייך סחיטה גם בנייר, אלא שכתב שמ"מ מסתבר שלא שייך סחיטה בנייר כיון שלא נבלע בתוך הנייר, ואף שעכ"פ יש לאסור מדרבנן שהרי גם בשער שודאי לא נבלע בו מ"מ אסור מדרבנן, מ"מ דן שם להתיר כיון שיש שני צדדים להקל: גם שאינו בתוך כלי, וגם מפני שאין דרך לסחוט מים מנייר כלל, לא לצורך המים ולא למלבן ואינו מתכוון לזה, ועוד כתב שאין פסיק רישיה בנייר כיון שאין מחזיקין הנייר בחזקה אלא לפי מה שמזדמן שבמקרה זה ודאי אין לאסור בלא מתכוין לסחוט.

ונראה שמש"כ הגר"מ פיינשטיין להתיר מטעם שאין המים נבלעים בנייר, נראה שבמגבונים לחים אין שייך היתר זה, מפני ששם הרי המים בלועים בתוך המגבון, אולם היה לדון להקל מצד הקולות הנוספות, היינו שלא מתכוון לסחוט ואין זה כ"כ פסיק רישיה, ויתכן שאף אם יש פסיק רישיה מ"מ יש צד אולי להחשיבו כלא ניחא ליה, כיון דלצורך הניקוי אינו זקוק לכל הנוזלים הבלועים במגבון ומספיק לו בלחות שמצויה על המגבון, שבוזה אין סחיטה.

וכן מובא בשמירת שבת כהלכתה (י"ד, ל"ז) שיש מקום להקל ולקנח תינוק או לנגב הפנים או הידים בממחטות לחות ובלבד שלא יסחוט בידים את הממחטה, ואף לא יקנח בחוזק כי אז במעשהו לא יסחוט הנוזלים, ולכן אין בזה משום איסור סחיטה.

ובשור"ת שבט הלוי כתב גם להקל כאשר זה נעשה לצורך קינוח תינוק ודעתו היא: משום שעיקר הספק הוא משום שא"א להשתמש גם בלי לדחוק, אלא שגם אם יארע שבשעת הקינוח הוא ידחוק המגבונים קצת ויסחוט מימיהם, מכ"מ הוא עדיין בגדר דבר שאינו מתכוון, וזה גם לא נכנס לגדר פס"ר על פי מה שמבואר בדברי המג"א סי' שט"ז סקי"א: דכל דאפשר לעשות בלי פס"ר אז אפילו עביד ע"י פס"ר שרי, ולכן אם הוא

באופן שהולך לאיבוד עכ"פ יש איסור דרבנן, לכן צריך לטעם דלא ניחא ליה לאשמועינן דמותר לגמרי, וכן משמע קצת בדברי הבה"ל, אלא שבלשון הש"ע אינו משמע כ"כ כיון שהיה צריך לומר דכשאיין כלי תחתיו לא שייך דש, ואח"כ לומר וכיון שאינו נהנה בסחיטה זו א"כ גם לא ניחא ליה, ומ"מ עדיין צ"ע להאוסרים בסחיטה מדרבנן גם כשלא ניחא ליה, מה יועיל לנו כאן שלא ניחא ליה הרי זה גופא מה שהם חידשו שגם כשאינו רוצה יש אסור דרבנן. ונראה ליישב שיש שני אופנים שלא ניחא ליה א' כשאינו רוצה את הדבר הנסחט אבל לא איכפת לו בעצם הסחיטה ובוזה הם אסרו מדרבנן, ויש אופן שאינו רוצה בכלל את עצם הסחיטה וזה המקרה אצלנו, ולכן אמרנו שבאופן שיש פסיק רישיה לא יועיל לומר שאינו רוצה את עצם הסחיטה, וממילא באופן שאין כלי מתחת אנו אומרים שלא ניחא ליה בעצם הסחיטה, אבל אם היה כלי מתחת לא היה מועיל לומר שאינו רוצה את הסחיטה כאשר יש פסיק רישיה שיסחט, וחלקו עליו ואמרו דאע"ג דלא ניחא ליה כיון דפסיק רישיה הוא אסור, והעולם נוהגים היתר בדבר ויש ללמד עליהם זכות וכו'.

עכ"פ מבואר דדעת הש"ע הוא: דבבגד יש אסור סחיטה משום דש, דמשום מלבן לא שייך לחייבו כיון שהוא הולך בשיטת הפוסקים דאין שייך ליבון בשאר משקין, וממילא האיסור הוא משום דש, ולכן צריך להזהר שלא יהיה כלי מונח מתחת שאז יהיה חייב משום דש, וכן היא דעת רוב האחרונים שיש אסור מדאורייתא בסחיטת בגדים משום דש.

אמנם שם מדובר בפקק פשתן ויתכן דמשום כך אסור כיון שהוא גידולי קרקע, וכן מה שכתב בסעי' ט"ז שם: שאסור להדק מוכין בפי פך שיש בו משקים משום סחיטה ושם הרי מדובר בשאר משקין שהאיסור בהם הוא משום דש, ויתכן ששם גם ניתן לומר שמדובר דווקא במוכין של צמר שנחשבים לגידולי קרקע.

ודעת האגלי טל (דש 106 י"א) שאין איסור בסחיטת בגדים משום דש, שכתב שם וז"ל: הסוחט את הבגד להוציא ממנו משקין שנבלעו בו חייב משום דש, במה דברים אמורים בבגד פשתן או צמר וכיו"ב שהוא גידולי קרקע, אבל בגד שאינו גידולי קרקע – פטור, ויש מי שאומר שלעולם פטור משום דש, וכן עיקר.

הצדדים והאופנים להקל ולהחמיר לגבי שימוש במגבונים בשבת

א"כ יוצא שלדעת האגלי טל ודאי שלא יהיה איסור בסחיטת מגבונים גם משום דש (אם אינם עשויים מגידולי קרקע), אך מאחר ודעת רוב האחרונים שיש אסור

יוצא א"כ מדבריו שאם אין במטפחת שיעור נזול בכדי טופח ע"מ להטפית אין איסור לסוחטה, וממילא במגבונים יש לדון שאם סחטו אותם היטב מלפני שבת, או שהם מיוצרים כך מלכתחילה ואין בהם כבר נזול בשיעור טופח ע"מ להטפית, אפילו שהם עדיין לחים יש צד להתיר השימוש בהם בשבת.

סיכום:

א. דין סחיטה אפשר לחייב משום דש וזה כאשר הוא צריך לדבר הנסחט, או משום מלבן וזה כאשר הדבר הנסחט הולך לאיבוד וכוונתו היא לניקוי הבגד ולא למים היוצאים ממנו, וזה שייך רק במים, ויש אומרים שגם בשאר משקין אם המשקה הנסחט הולך לאיבוד זה אסור על כל פנים מדרבנן.

ב. במגבונים לחים לא שייך איסור מלבן, אבל יש לדון מצד איסור דש, לפי רש"י בדבר שאינו גידולי קרקע המשקה הבלוע לא גדל בתוכו ואינו חלק ממנו, וממילא אין חייבים על סחיטתו ואיסורו הוא רק מדרבנן, וכן צריך להיות הדין במגבונים לשיטתו, ולדעת ר"ת גם בבגד שייך סחיטה משום דש, ובתנאי שהוא צריך לדבר הנסחט, ואם לא י"א שהוא אסור רק מדרבנן.

ג. לדעת רש"י הריטב"א והרמב"ן וכן נראה בדעת הרמב"ם אין איסור דש בסחיטת בגדים, ולשיטת ר"ת הר"ן הרא"ש והמאירי, גם בסחיטת בגד יש משום דש, אלא שלשיטת רש"י והריטב"א יש איסור דרבנן עכ"פ בסחיטת בגדים, ולשיטת ר"ת והר"ן שיש איסור בסחיטת בגדים מדאורייתא זה רק כאשר הוא צריך למימיו, ואם לא איסורו הוא מדרבנן.

ד. צדדי ההיתר בשימוש במגבונים הם: מאחר והנזול בסוף הולך לאיבוד אפילו שצריך אותו קצת בתחילה, א"כ לדעת הריטב"א אין לחייבו בכה"ג משום דש, ולדעת ר"ת והר"ן יהיה עכ"פ איסור דרבנן, וצד נוסף להקל הוא מכיון שזה נעשה כפעולת ניקוי והכל הולך לאיבוד יחד הנזול וכן המגבון.

ה. לדעת האגלי טל אין בבגד איסור סחיטה משום דש א"כ הוא מגידולי קרקע כגון בגד פשתן, ולדעת הש"ע בכל בגד יש איסור סחיטה משום דש ואף בבגד צמר.

ו. באופן כללי יש הסוברים לגבי מגבונים שאם אין בהם שיעור נזול בכדי טופח על מנת להטפית, אין בהם איסור סחיטה ויש להתיר השימוש בהם בשבת.

משתמש במגבונים באופן שאינו דוחק הרבה עד שיבוא לידי סחיטה והוא לצורך תינוק דעתו דיש צד להקל, ומי שרוצה להחמיר יש לכך מקום, ובאופן שהמגבונים לחים יתר על המדה, כתב: דיתכן שא"א להזהר כ"כ שלא לדחוק הרבה ובכה"ג ודאי דיש להחמיר.

עוד יש להוסיף מה שכתבתי לעיל לדון דיתכן שגם אם נאמר דבנייר יש בו משום דש, מ"מ איסור מפרק שייך רק כאשר אני מפרק את הדבר שנמצא בפנים כיון שאני רוצה אותו, וגם כשהולך לאבוד יש אסורים מדרבנן, כיון דמ"מ יש פה תהליך של פירוק, משא"כ בשימוש במגבונים כיון שהכל נעשה כתהליך של ניקוי והכל מתכלה יחד גם הנזול וגם המגבון, יתכן שזה לא מוגדר כפירוק האסור משום דש.

עוד מובא בש"ש כהלכתה (הערה 5) שהביא בשם הגרש"ז אורבך שדן להתיר מצד שאין מתכוון לסחוט וגם אין זה פסיק רישיה, וגם הוסיף את הסברא שהכל מתכלה בניגוב גם הנייר, וממילא זה לא דומה למפרק, אולם נראה מסוף דבריו שם שכתב להחמיר, משום שזה דומה לצמר גפן שטבול באלכוהול או במים שכתב במקום אחר להחמיר, ואולי אפשר לחלק, ואכמ"ל.

צד נוסף לדון להקל הוא כאשר יש לחות מועטת במגבונים ואינם ספוגים בהרבה נזול, היינו כאשר אין בהם שיעור נזול של טופח על מנת להטפית, והמקור לכך הוא מהגמ' ביומא (דף ע"ח ע"ב):

מטפחת היה לו בערב יוהכ"פ ושורה אותה במים, ועושה אותה כמין כלים נגובים, ולמחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו, ערב תשעה באב שורה אותה במים, ולמחר מעבירה ע"ג עיניו וכו', בערב יוהכ"פ מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים, ועושה אותה כמין כלים נגובים, ולמחר מעבירה ע"ג עיניו וכו'.

בסוגי' שם רואים שהשימוש במטפחת לחה ביוהכ"פ הוא בתנאי שסחטו אותה לפני החג, ודנו הראשונים בסוגי' שם הן מצד איסור רחיצה והן מצד סחיטת המטפחת, ודעת ר"ת שהבאנו לעיל בספר הישר סי' רפ"ג שיש בסחיטה זו גם משום מלבן וגם משום מפרק, ומצינו בשבולי הלקט (הל' יוהכ"פ סי' שיג) שכתב: והא דאמרינן ערב יוהכ"פ מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין, ולמחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו, מפרש"י: בשאין בה טופח על מנת להטפית, דלא אתי לידי סחיטה.

הרב יוסף אלחנן סעדון

ירושלים

סימן לט

בענין מי שאין לו אלא ב' נרות כמה ידליק בליל שלישי

לכבוד מערכת הירחון הנכבד עד למאוד "יתד המאיר", שלום וישע רב.

טרם כל דברי אפתח בהודאה תחילה על העונג הרב מהחדו"ת הנפלאים המובאים בירחון מידי חודש בחודשו מיינה של תורה, יין שדעת נערים וזקנים נוחה הימנו. וביותר על בירור מקחו של צדיק מן רשעבה"ג זיע"א אשר כל דבריו כסף צרוף מזוקק שבעתיים, ונתקיים בו בקשת אדונינו דוד אגורה באהלך עולמים, כדרשת רבותינו [שקלים ז ע"ב] שתהא תורתנו מתבדרת בבתי מדרשות ויהיו שפתותיו דובבות בקבר. ואין ספק דאיכא בזה נייחא גדולה למרן זיע"א, ובזכות זאת יעמוד בתפילה עליכם ועל כל אשר לכם ועל כל בית ישראל, לבני חיי ומזוני, וחפץ ה' בידכם יצלח להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, אמן.

בהך פלוגתא וכו' עכ"ל. ולפי"ז לכאורה נפקא לן לדינא דהיכא דיש לו בליל שלישי רק ב' נרות ידליק שנים כיון דקיי"ל כהך מ"ד דטעמא דב"ה משום מעלין בקודש ואין מורידין ולהכי נהי דלא מצי להיות 'מעלין' מ"מ לכה"פ לא יהא 'מורידין' [ומש"כ הבית הלוי לדברי הגר"א נתבאר דנפק"מ טובא בהך פלוגתא והיינו דלהכי מפרש הרמב"ם דהמהדרין מן המהדרין קאי על המהדרין משום דס"ל לדינא כטעמא דמעלין בקודש אף דלכאורה איכא נפקותא בלא"ה במאי דדיינינן הכא אי ידליק ב' בליל שלישי או ידליק א' צ"ל דכוונתו דמלבד נפק"מ זו איכא נפקותא 'טובא' דנוהגת בכל או"א אי המהדרין מן המהדרין קאי על המהדרין או לא ועי' לקמן].

אמנם בבית הלוי בסמוך בד"ה רב אמר אין מדליקין מנר לנר, כתב וז"ל, דהרי כל עיקר ההידור של הנוספים הוא כנגד ימים הנכנסים או כנגד ימים היוצאים א"כ כל זמן שלא הדליק כמנין הימים עדיין לא נגמר ההידור כלל והרי בודאי דאם בליל שלישי אין לו רק שני נרות דא"צ להדליק רק נר אחד עיקר החיוב והשני א"צ להדליק כלל דמאי הידור איכא בליל שלישי בשני נרות כיון דאינו לפי מנין הימים ונמצא דכל ההידור נשלם רק כשמדליק השלישי וכל מצותו של השני הוא רק כשמשלים להדליק השלישי ומקודם אין בו שום מצוה וכו' עכ"ל ומבואר בהדיא דנקט לדינא כדבר פשוט דאינו מדליק אלא אחד וצ"ע ממש"כ לעיל דאי נקטי' כטעמא דמעלין בקודש מדליק שנים אף בליל ג' וא"כ לפי"ז ודאי דאיכא הידור בנר השני גם קודם שמדליק הנר

בגמרא (שנא כ"א ע"ב), ת"ר, מצות חנוכה נר איש וביתו וכו' והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא וכו' חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה דמעלין בקודש ואין מורידין.

ובפפ"ר בית הלוי עה"ת בחי' על חנוכה כתב ע"ד הגמ' וז"ל לכאורה מאי נפק"מ בפלוגתא זו ולכאורה י"ל באין לו נרות לכל הצורך וכגון בליל שלישי ואין לו רק שני נרות דאי טעמם דב"ה כנגד ימים היוצאים א"צ להדליק רק נר אחד עיקר החיוב דמאי הידור יהיה אם ידליק בליל שלישי שני נרות כיון דאינו כנגד מספר הימים אבל לטעם דמעלין בקודש צריך להדליק שנים דאע"ג דא"א לו להיות מעלין מ"מ אין לו להיות מוריד ואין לו להדליק היום פחות מאתמול כיון שיש לו שנים והנה ראיתי בביאורי הגר"א [ס' תרע"א סק"ד] שכתב בדעת הרמב"ם דס"ל דמהדרין מן המהדרין קאי על מהדרין וכל אחד מוסיף והולך והתוס' הקשו ע"ז דא"כ הא ליכא היכרא דימים הנכנסים ויוצאין וכו' וכתב הגר"א לתרץ דעת הרמב"ם דס"ל דלהך מ"ד דמפרש טעם דב"ש כנגד פרי החג ודב"ה משום מעלין בקודש לא איכפת ליה כלל שיהיו הנרות כמספר הימים והרי קיי"ל כהך מ"ד כדמסיק בגמ' מהני שני זקנים שבצידון ומשו"ה פסק הרמב"ם כן ועכ"פ לדבריו נתבאר דנפק"מ טובא

השלישי וצ"ע [ואולי י"ל דדבריו כאן הם לסברת התוס' דפליגי על הרמב"ם וס"ל דכולהו מודו דבעינן דליהוי היכרא למספר הימים כמ"ש בבית הלוי לעיל שם ודוחק].

ובתשובת הכתב סופר סי' קלה כתב וז"ל לפענ"ד פשוט דמוטב שלא ידליק רק נר אחד דע"י שמוסיף ואינו מוסיף כמנין הראוי לאותו לילה כל המוסיף בזה גורע המנין וממעט בנס של לילה זו וכשאינו מדליק רק נר אחד אינו בבל תגרע כי נר אחד אינו לזכרון רק לגוף הנס ולא למספר הימים כנ"ל פשוט וכו' עכ"ל וכ"כ החיי אדם כלל קנד דין כה והביאוהו להלכה הערוך השולחן והמשנ"ב והכף החיים סי' תרעא.

אמנם באבי עזרי (פ"ד) מהלכות חנוכה, כתב וז"ל, ודע דנראה ברור במי שעומד ביום שלישי ואין לו שלושה נרות דמ"מ מדליק שתי נרות ולא אמרי' שההידור לא נשלם רק בשלושה וע"כ אם אין לו שלושה סגי בנר אחד עיקר החיוב דזה אינו דודאי יש הידור אף בשתיים ביום שלישי ג"כ ואם אין יכול לעשות ההידור בכולו בשביל זאת לא יעשה כלל ולא גריע יום שלישי מיום השני והוא פשוט וברור ואינו צריך לפנים ותמיהני בזה על מש"כ בספר בית הלוי להלכות חנוכה לדבר פשוט שאם אין לו כליל שלישי רק שתי נרות שמדליק אחד עיקר החיוב דמאי הידור איכא כליל שלישי בשתי נרות ואנכי לא ידעתי מה ראה על ככה לחדש בזה ופשוט שאינו כן עכ"ל ומבואר דס"ל דלא תליא כלל אי טעמא דב"ה משום מעלין בקודש או משום ימים היוצאין ולעולם איכא הידור בתוספת נרות אף שאינו כמספר הנרות של אותו יום דאף דלא קיים ההידור בכולו איכא הידור במקצתו.

עלה בידינו ג' דעות בזה הא' דעת הבית הלוי דתליא בפלוגתא דאמוראי אי טעמא דב"ה משום ימים היוצאין או משום מעלין בקודש ואין מורידין הב' דעת החיי אדם והכתב סופר וש"א דלכולהו טעמי לא ידליק אלא עיקר החיוב דהכא ל"ש הידור במקצת הג' דעת האבי עזרי דלכולהו טעמי ידליק מספר הנרות שיש בידו דנהי דאינו יכול לקיים ההידור בכולו מ"מ אמאי לא יקיים מיהא מקצת ההידור מה שיש בידו.

והנה סברת הח"א ודעימיה היינו דאף למ"ד דמעלין בקודש ואין מורידין אין לו להדליק שנים כיון דמשום האי טעמא קבעו חז"ל דההידור יהא בכה"ג דמוסיף והולך ומעתה נקבע דצורת ההידור של המהדרין הוי בזה דביום הראשון מדליק א' וביום השני שנים וכו' וא"כ אי לית ליה שלשה ביום השלישי ליכא הידור להדליק שנים דכבר קבעו חז"ל מתקני התקנה דהידור דיום שלישי הוי בהדלקת נרות שלושה ואי מדליק שתיים לא מקיים תקנת ההידור כלל ולהכי לא ידליק אלא עיקר החיוב אמנם הבית הלוי ס"ל דההידור דמוסיף והולך הוי בזה שמקיים בהדלקתו בכל יום דינא דמעלין בקודש ואין מורידין ולהכי אף אי לא מצי להיות מהמעלין מ"מ ידליק שנים כי היכי דלא ליהוי מן המורידין ולפי"ז לכאורה ה"ה אי עומד ביום הרביעי ואין לו אלא שנים ידליק שנים דאף דבכה"ג מ"מ הוי מורידין ממה שהדליק ביום השלישי ג' מ"מ אי מדליק אחד הוי מוריד טפי מאילו ידליק שנים וז"פ.

אמנם סברת האבי עזרי צ"ע דמ"ש הכא מקצת הידור והא הכא אין ההידור בנר של עיקר המצוה דנימא דאף אי לא יכול לקיים ההידור בכולו יקיים ההידור במקצתו וכגון באתרוג דפשוט דאף אי אין באפשרותו לקנות אתרוג מהודר ביותר לא אמרי' דמשו"ה לא יהדר כלל אף מה שיש ביכולתו להדר דמ"מ יהדר במאי דאפשר אבל הכא דעיקר ההידור הוא בתוספת הנרות בכל יום א"כ פשוט דאם אינו יכול להדליק כמספר הנרות של אותו יום ל"ש הידור כלל בהדלקת נר נוסף על עיקר החיוב.

והנה לסברת ימים הנכנסין וימים היוצאין נראה פשוט כמ"ש דהכא קבעו חז"ל צורת המהדרין דהוי בזה דמדליקין יום ראשון א' ויום שני ב' וכו' ואי אינו מדליק כמספר הימים היוצאין לא קיים ההידור כלל וממילא טפי עדיף שידליק רק נר א' של עיקר החיוב משידליק שנים וכמ"ש הכתב סופר דבזה המוסיף גורע דהא כיון שמדליק טפי מעיקר החיוב הרי מראה בהדלקתו זכרון לתוספת הנס במספר הימים וכיון שעומד ביום השלישי הרי שכבר התמיד ונמשך הנס ג' ימים וכשמדליק שנים הרי הוא גורע מהתמדת הנס שמראה שהתמיד שני ימים בלבד ומשו"ה נוח לו שידליק רק נר א' של עיקר החיוב שבזה אין הדלקתו

והולך ולפרסם הנס בפרסום גדול ביום הראשון או דעדיף להיות מוסיף והולך ולהוסיף בפרסום גודל הנס בכל יום וע"ז קאמר דב"ש סברי פוחת והולך כדחזינן בפרי החג שפוחתין והולכין וב"ה סברי דמוסיף והולך כדחזינן בעלמא דמעלין בקודש ואין מורידין וזה מוכרח דבלא"ה מאי שיאטיה דפרי החג הכא וא"כ לב"ש ידליק ביום הראשון יג' כנגד פרי החג וע"כ דתוספת הנרות הוי הידור במצות נר חנוכה רק דפליגי כנ"ל אי עדיף לקיים הידור זה בגוונא דפוחת והולך או בגוונא דמוסיף והולך וע"ז לחוד הוא דמייתי בגמ' טעמייהו כנגד פרי החג או משום מעלין בקודש וז"פ וברור וא"צ לפנים.

אלא דלכאורה דברינו נסתרים מדברי הגר"א שהביא הבית הלוי הנ"ל שכתב דטעמיה דהרמב"ם דפליג אתוס' וס"ל דהמהדרין מ"ה נמי עבדי למהדרין נר לכאור"א אף דע"ז ליכא היכרא לימים הנכנסין וימים היוצאין היינו משום דס"ל להלכה דטעמיה דב"ה משום מעלין בקודש ולהאי טעמיה לא חיישי' להיכרא דימים הנכנסין וימים היוצאין עכ"ד [ועי"ע בפר"ח שם סק"ב] ומבואר בזה לכאורה דלהאי מ"ד באמת לא הוי ההידור בזה שמדליק נרות כמספר הימים אלא בזה שמקיים דין מעלין בקודש ודלא כדברינו הנ"ל.

אכן נראה פשוט דכוונת הגר"א היא דהרמב"ם והתוס' פליגי בזה דהתוס' ס"ל דלכולהו אמוראי ההידור דמהדרין מן המהדרין הוי בזה דמדליק נרות כמספר הימים אלא דפליגי אי טעמייהו דב"ש משום ימים הנכנסין וטעמייהו דב"ה משום ימים היוצאים או דתרווייהו מודו דמצד היכרא דהימים עצמם ליכא נפקותא אי הוי כנגד ימים הנכנסין או כנגד ימים היוצאין אלא להכי לב"ש פוחת והולך משום דילפי מפרי החג ולב"ה מוסיף והולך משום מעלין בקודש ואין מורידין ומעתה כיון דלכולהו ההידור הוי בזה שניכר מנין הימים הנכנסין או היוצאין בכל יום ויום בהכרח דהמהדרין מ"ה לא עבדי להידור דהמהדרין דל"ש למיעבד תרווייהו דאי קיימא הא לא קיימא הא וכמ"ש כ"ז בבית הלוי שם.

אמנם הרמב"ם ס"ל דודאי אי אמרי' דפליגי ב"ש וב"ה בימים הנכנסין וימים היוצאין א"כ ל"ש להיות גם מהמהדרין וגם מהמהדרין מ"ה וכמ"ש התוס' מיהו

אלא זכרון לעיקר הנס ולא למספר הימים שהתמיד הנס.

מיהו אף לסברת מעלין בקודש ואין מורידין נראה לענ"ד פשוט דההידור דהמהדרין להיות מוסיף והולך אינו בזה שע"י שמוסיף והולך מקיימי דינא דמעלין בקודש ואין מורידין דהא האי דינא ל"ש הכא כלל דיסוד הדין דמעלין בקודש הוא דדבר שנעשה בו מצוה או נשתמשו בו בקדושה חמורה אין להורידו ולהשתמש בו בקדושה קלה אבל הכא דאיכא מצות הדלקה בכל לילה ולילה משמונת הימים פשוט דל"ש לומר דאי הדליק בלילה הראשון נר אחד איכא עליה דינא דמעלין בקודש להדליק ביום השני שנים דמאי שייכות איכא ביום השני לקיום המצוה שעשה ביום הראשון ודינא דמעלין בקודש ואין מורידין הוי דין אחפצא שנשתמשו בו בקדושה חמורה שלא יורידוהו לקדושה קלה אך על הגברא ל"ש כלל האי דינא דמעלין בקודש¹ ובע"כ דכוונת הגמ' הכא היא לומר דאחר דאיכא תוספת הידור להדליק טפי מנר אחד בכל יום ולהדליק נרות כמנין הימים שאירע בהו הנס והידור זה מתקיים טפי בזה שמדליק בכל יום מהשמונה נר נוסף או נר פחות מיום אתמול מאילו ידליק בכל הח' ימים ח' נרות ונמצא דיכול להתקיים ההידור או ע"י שיהא פוחת והולך או ע"י שיהא מוסיף והולך ובזה פליגי ב"ש וב"ה אי עדיף להיות פוחת

¹ ואף דדברינו פשוטים בסברא, מ"מ נראה להוסיף הכרח בזה דהא ז"פ דב"ש לא פליגי אעיקר דינא דמעלין בקודש ואין מורידין ומ"מ לדידהו פוחת והולך וודאי דלא עבר בזה אדינא דמעלין בקודש ואין מורידין ודוחק לומר דבעלמא ודאי ס"ל דינא דמעלין בקודש ורק הכא פליגי אי אף בכה"ג דהוי קיום מצוה בכל יום איכא משום מעלין בקודש ולזה מייתו מפרי החג דחזינן דלא קפדינן בהו במאי דפוחת והולך במנין הפרים שבכל יום ועוד דהא מבואר בפוסקים שם דהיכא דאין לו אלא ט' נרות ידליק ביום השני ב' נרות ובשאר הימים ידליק נר אחד כעיקר החיוב והנה אי נימא דהכא איכא דינא דמעלין בקודש נראה פשוט דטפי י"ל דלא ידליק כלל טפי מנר א' בכל יום אף ביום השני דהא אי מדליק ביום השני ב' נרות גורם רעה לעצמו דליהוי ביום השלישי 'מורידין' מיום האתמול וא"כ עדיף טפי דלא ליהוי מעלין ביום השני מלהיות עי"ז מורידין ביום השלישי וז"פ דהא עיקר דינא דמעלין בקודש וכו' היינו ה'אין מורידין ולא ה'מעלין' ויש לפלפל בזה אך מ"מ פשוט כמ"ש דהכא ל"ש כלל דינא דמעלין בקודש.

עשרה להמהדרין מ"ה אינו מדליק אף ביום השמיני אלא שמונה ולהמהדרין אף ביום הראשון מדליק עשרה וע"כ דהמהדרין מ"ה קאי אמהדרין וזוהי סברת הרמב"ם והנה כ"ז א"ש אי אמרי' דגדר ההידור בכולהו הוא בריבוי הנרות אך אי נימא דההידור דהמהדרין לא דמי כלל להידור דהמהדרין מ"ה א"כ לקמ"ד דאף אי המהדרין מדליקין טפי מן המהדרין מ"ה מה בכך והא שפיר י"ל דטפי יש הידור בזה שמוסיף והולך או פוחת והולך ומראה מנין הימים שנמשך בהם הנס מלעשות הידור להדליק נר על כאו"א מבני הבית דליכא זכרון ופרסום בזה אלא לעיקר הנס ולא למנין הימים וע"כ דבהא גופא פליגי התוס' והרמב"ם וכן"ל ובמקו"א הארכת בזה בס"ד ואכמ"ל.

והנה בב"י יור"ד (סי' רנט ס"א) הביא דברי המרדכי דינא דמעלין בקודש ואין מורידין אינו אלא בתשמישי קדושה אבל בתשמישי מצוה ליכא האי דינא ע"ש ובדרכי משה ובש"ך (סק"ה) וראיתי בחי' טל תורה שהקשה מהא דאמרי' הכא גבי נר חנוכה מעלין בקודש ואין מורידין אע"ג דנר חנוכה מקרי תשמישי מצוה ולא תשמישי קדושה כדאמרי' בגמ' בסמוך וכי נר קדושה יש בו ומוכח מהכא דדין מעלין בקודש הוא גם במידי דמצוה ולא רק במידי דקדושה עכ"ד ולענ"ד דבריו תמוהים דהא אף אי נימא דהוי תשמישי קדושה או דנימא דבתשמישי מצוה נמי אמרי' האי דינא מ"מ הכא ל"ש כלל דינא דמעלין בקודש כיון דלא קאי אחפצא דמצוה אלא אגברא וכל כה"ג פשוט דליכא דינא דמעלין בקודש וכמ"ש לעיל ובהכרח לומר דלא נקטיה הכא אלא לסימנא בעלמא דמהאי דינא דאיכא בעלמא דמעלין בקודש ילפי ב"ה דטפי יש לעשות ההידור דתוספת הנרות בגוונא דמוסיף והולך מלהיות פוחת והולך וא"כ ליכא הוכחה מהכא כלל נגד דינו דהמרדכי וז"פ ודברי הטל תורה לענ"ד צע"ג. [ועי' ע"ש שאג"א סי' כח ובדגול מרבבה אור"ח סי' כה ובביאור הלכה שם].

ומתוך דברינו תשובה מוצאת למה שראיתי שנתקשו בדברי הש"ע (סי' תרעג ס"א) שכתב, 'אין חוששין לפתילות להחליפם עד שתכלה' ונתקשו בזה [עי' בספר משמרת שלום סי' מח ועוד] דהיכי שרי להדליק ביום השני באותה פתילה שהדליק בה ביום הראשון והא ביום

אי אמרי' דפליגי אי ילפי' מפרי החג או מדין מעלין בקודש א"כ שפיר קאי המהדרין מ"ה על המהדרין והיינו משום דלהני אמוראי ההידור דמוסיף והולך או פוחת והולך אינו בזה שעי"ז ניכר מנין הימים שיצאו או נכנסו אלא דבריבוי הנרות מתרבה האורה בבית וריבוי האורה הוא עצמו הוי ההידור כיון דאיכא בזה פרסום הנס טפי והיינו דגדר ההידור דהמהדרין מ"ה הוי כגדר ההידור דהמהדרין דהא להרמב"ם דמפרש נר לכאו"א היינו דבעה"ב מדליק נר בעד כאו"א מבני הבית ולא סגי ליה בנר איש וביתו ע"כ הוי ההידור בזה מה דאיכא ריבוי אורה בבית ועי"ז איכא פרסום הנס טפי מאילו לא היה אלא נר אחד בבית וא"כ גם ההידור דהמהדרין מ"ה דמוסיף והולך הוי בריבוי האורה וקבעו חז"ל דריבוי האורה יהיה למהדרין בתוספת נר לכאו"א מבני הבית ולמהדרין מ"ה בהוספת נרות כנגד ימי החג על הנר של כאו"א מבני הבית בגוונא שפוחת והולך או מוסיף והולך כנגד פרי החג או משום מעלין בקודש ומשו"ה לא איכפת לן בזה דליכא היכרא לימים הנכנסין וימים היוצאין כיון דמתקיים ההידור בריבוי הנרות ובתוספת האורה ולא בידיעת מנין הימים דנכנסו או יצאו.

ונמצא דשורש מחלוקת התוס' והרמב"ם הוי אי ההידור דהמהדרין מ"ה הוא כההידור דהמהדרין או דהו תרי גווני הידור דלהתוס' [וכן להרמב"ם להני אמוראי דמפרשי משום ימים הנכנסין והיוצאין] ההידור דהמהדרין נר לכאו"א גדרו ריבוי האורה וההידור דהמהדרין מ"ה גדרו ידיעת הימים שנכנסו או יצאו ולהכי הוכרחו לומר דהמהדרין מ"ה לא מצו עבדי כהמהדרין דא"כ נתבטל ההיכר דימים הנכנסין והיוצאין והרמב"ם ס"ל דגדר ההידור בתרווייהו הוא אחד להרבות הנרות והאורה בבית רק דהמהדרין סגי להו בריבוי דנר לכאו"א והמהדרין מ"ה מוסיפין עוד נר לכל יום ויום על הנר של כאו"א ולהכי ס"ל דהמהדרין מ"ה קאי אמהדרין דלא מתבטל ההידור דהמהדרין במאי דעביד כהמהדרין מ"ה.

ובאמת דדברינו בביאור דברי הרמב"ם מפורשים בהדיא בדברי הראשונים [הריטב"א והר"ן בשבת שם] שכתבו דההכרח לומר דהמהדרין מ"ה קאי אמהדרין היינו משום דבלא"ה זימנין דהו ההידורין מדליקים נרות טפי מן המהדרין מ"ה וכגון אי הו בני הבית

ידליק אלא נר א' כעיקר הדין כמ"ש האחרונים דאי מדליק ב' נרות יצא קרח מכאן ומכאן דלא הוי לא כעיקר הדין ולא כהמהדרין והאי דינא הוא בין למ"ד כנגד ימים היוצאין ובין למ"ד משום מעלין בקודש דהכא ל"ש כלל דין מעלין בקודש ועיקר ההידור הוי במצות נר חנוכה ולא בקיום דינא דמעלין בקודש ורק דמשום האי דינא קבעו חז"ל דליהוי ההידור בגוונא דמוסיף והולך וצורת ההידור הוי בזה שמדליק ביום הראשון נר א' וביום השני ב' נרות וכו' וא"כ אחר שקבעו חז"ל דצורת ההידור ביום השלישי מתקיימת בהדלקת ג' נרות אי מדליק ב' נרות ליכא הכא אף מקצת הידור והוי בכלל כל המוסיף גורע³.

והנה בב"י (סי' מערכ) כתב וז"ל, ומ"ש ואם עבר כל הלילה ולא הדליק לא ידליק ביום המחרת וכן לא ישלים בלילה של אחריו וכו' ז"ל המרדכי בפרק במה

הראשון הדליק בה עיקר החיוב וביום השני אין הנר הנוסף אלא מתורת מהדרין ונמצא מורידה מקדושה חמורה לקדושה קלה ועבר אדינא דמעלין בקודש ואין מורידין ומשו"ה כתבו דיוהר להדליק בפתילה של אתמול נר החיוב ולנרות ההידור יתן פתילה חדשה ע"ש והנה נראה פשוט דכל קושייתו הוי רק לסברת הש"ע (סי' מערכ ס"ה) דלעולם הוא מברך על הנר הנוסף אמנם לדעת הגר"א שם דפליג אש"ע וס"ל דלעולם הוא מברך על עיקר החיוב לקמ"ד דלדבריו נמצא דהפתילה שהדליק בה ביום הראשון ויצא בה עיקר החיוב יוצא בה עיקר החיוב בכל ימי החנוכה אך לדברי הש"ע ביום השני מברך על הנוסף ובו מקיים עיקר החיוב כמ"ש האחרונים בישוב דעת הש"ע שם וא"כ הנר השני שמדליק ביום השני שבו הדליק ביום הראשון וקיים בו עיקר החיוב עתה מקיים בו רק הידור ונמצא מורידו מקדושה חמורה לקדושה קלה.

אמנם להמבואר לעיל דנר חנוכה הוי תשמישי מצוה ולא תשמישי קדושה וגבי מידי דמצוה ס"ל להב"י כהמרדכי דליכא האי דינא דמעלין בקודש ממילא לקמ"ד דאף אי מדליק ביום השני נר ההידור בפתילה שהדליק בה ביום הראשון נר עיקר החיוב לית לן בה דגבי מצוה לא איכפת לן בהורדה וז"פ [ויתכן דדברי הגמ' הכא דמייתי גבי נר חנוכה דינא דמעלין בקודש הביאוהו לסברתו דאיכא בהו נמי דינא דמעלין בקודש אי משום דמקרי תשמישי קדושה אי משום דאף במצוה איכא האי דינא אך לדברינו לקמ"ד ובנפול היסוד נפל הבנין]² ושור"ר מש"כ בזה מרן רבינו הגדול זצוק"ל וזיע"א בספרו הבהיר יבי"א (מ"ג חאור"מ סי' 6) ע"ש, ועי"ע במש"כ בספרו חזו"ע חנוכה (עמוד קה ועמוד קל), ותרורה נחת.

ומעתה הדרין לדברינו דנראה פשוט דהיכא דעומד ביום השלישי ואין לו אלא שתי נרות לא

³ ולפי"ז מש"כ הבית הלוי דלמ"ד משום מעלין בקודש ידליק ב' דאי דאינו יכול להיות מן המעלין לכה"פ לא יהא מהמורידין צ"ע כמ"ש דהאי דינא אינו אלא ב' חפצא דמצוה או קדושה ולא אגברא ואולי י"ל דס"ל להבית הלוי דכיון דדין ההידור דמוסיף והולך לא הוי בכל יום בפ"ע אלא ע"י כל הח' ימים דהא ההידור הוא בזה שמוסיף נר נוסף על מה שהדליק אתמול ובזה ניכר ונראה תוספת והתמדת הנס וא"כ מישך שייכא ההדלקה של יום זה להדלקה של יום אתמול כי יעבור ולהכי שייך הכא יסוד הדין דמעלין בקודש דאחר דהיה אתמול מן המהדרין ופרסם תוספת והתמדת הנס של ב' ימים מוטל עליו ביום השלישי להיות מעלין בקודש להודיע שהתמיד הנס והוסיף עוד יום ולהכי אף אי לא מצי למיהוי מהמעלין מ"מ אין לו להיות מהמורידין ודו"ק אלא דאכתי לא איפרק מחולשיה דמ"מ טפי עדיף שידליק נר א' כעיקר הדין דבזה אינו מכניס עצמו כלל להיות מן המהדרין ביום זה מלהדליק ב' נרות דבזה אחר שאינו מדליק כעיקר הדין בהכרח מעייל נפשיה למיהוי מן המהדרין ונמצא מגרע בזה דאף דאינו מן המורידין מ"מ אחר דאינו מוסיף על הנרות של אתמול מראה כאילו נמשך הנס רק ב' ימים ויש לפלפל בזה.

ויתכן דלא הוצרך הבית הלוי לחידושו אלא מחמת ההכרח דהוקשה לו מאי נפק"מ בהך פלוגתא אמוראי אי טעמייהו דב"ש וב"ה משום ימים הנכנסין והיוצאין או משום פרי החג וכו' אך אחר שמצא בדברי הגר"א נפק"מ טובא בהך פלוגתא כנ"ל הדר ביה ממש"כ בתחילה וס"ל דבלית ליה אלא ב' נרות לכו"ע אינו מדליק אלא נר א' כעיקר החיוב וכמ"ש לקמן בסמוך לדבר פשוט דבכה"ג אינו מדליק אלא א' וצ"ע.

² **ובעיקר** הערתו י"ל עוד לפי מש"כ במקו"א לבאר דדינא דמהדרין הכא אינו הידור בחפצא דהמצוה אלא הידור בגברא וכלשון רש"י המהדרין את המצוות ועיקר ההידור הוי בזה דאינו חפץ לצאת עיקר חיובו בנר איש וביתו אלא בנר לכאו"א או בגוונא דמוסיף והולך ונמצא בזה דנרות ההידור הוו מעיקר המצוה וכולהו שם נר חנוכה עלייהו וממילא פשוט דליכא הכא הורדה אף אי מברך ביום השני על הנר הנוסף דמ"מ ב' הנרות של היום השני הוו מעיקר החיוב אחר שרצונו להיות מן המהדרין ואכמ"ל בזה.

שלישי ג' נרות ולא אמרי' דכיון דדין ההידור הוא להיות מוסיף והולך אי לא הדליק יום א' הפסיד ההידור של שאר הימים וע"ז כתב ולא דמי לעומר וכו'.

וביאר דבריו לפי"ז הוא דהו"א דנתי דאמרי' בגמ' נס כל יומא איתיה וא"כ פשוט דכל יום ויום הוי מצוה בפ"ע, היינו רק על עיקר החיוב דהוי נר א' בכל יום, אבל דין המהדרין דהוא להיות מוסיף והולך אינו נדון כל יום בפ"ע אלא כולו הח' ימים הוו כלפי ההידור כמצוה אחת ודמי לעומר דאי לא ספר יום א' הפסיד המצוה דליכא תמימות וה"נ כיון דההידור דיום זה הוי מחמת שמוסיף והולך על מה שהדליק אתמול א"כ בלא הדליק יום א' ל"ש תו להיות מן המהדרין ולא ידליק מעתה אלא נר עיקר החיוב ולזה אשמועי' דז"א ומדליק בשאר הימים כדרכו כשאר בני אדם משום דלא דמי לעומר דכתיב ביה תמימות וכו' והיינו דדוקא בספירת העומר דהתמימות הוא בעיקר החיוב אמרי' דבהפסיד יום א' הפסיד שאר הימים דתו ליכא תמימות וה"ה הכא גבי חנוכה אי מעיקרא היתה התקנה דעיקר החיוב הוא להיות מוסיף והולך אה"נ דבלא הדליק יום א' הפסיד גם הדלקה דשאר הימים והיינו משום דגדר החיוב ביום השני היה להדליק נר נוסף על נר אתמול וכן בכל יום ויום ובלא הדליק יום א' נותר הקשר והחיבור מהיום שעומד בו עתה ליום אתמול שלא הדליק בו ולא מצי לקיים מצות חכמים אכן אחר דעיקר החיוב הוא נר א' בכל יום ויום א"כ ודאי דכל יום עומד בפ"ע ולהכי אין סברא לומר דכלפי עיקר החיוב כל יום הוא מצוה באנפי נפשיה וכלפי ההידור הוו כל הח' ימים כמצוה אחת אלא אמרי' דההידור נגרר אחר עיקר החיוב ובכל יום ויום איכא הידור של אותו היום להוסיף על הנר של עיקר החיוב כמנין הנרות הצריכות לאותו היום ומשו"ה אף היכא דלא הדליק יום א' מדליק בשאר הלילות כדרכו אף נרות ההידור כשאר כל אדם כנלענ"ד לבאר כוונתו וכ"ה הלשון בתשובת מהרי"ל שם 'אבל אלילות אחרות לא קאי ומדליק כדרכו' וכן מוכח מדברי הרמ"א בדרכי משה שם בסוה"ס שכתב וז"ל ונ"ל דמי שלא הדליק בליל א' ומדליק בליל שני או שלישי שידליק כשאר בני אדם וכן מצאתי כתוב בשם מהרי"ל ואגודה ודלא כמו ה"ר מנחם מריזבורק דכתב דידליק נר א' כשמתחיל

מדליקין השיב ר"מ בנר חנוכה שלא הדליק בלילה כך דעתי נוטה דכיון שלא הדליק שוב לא ידליק ודיחוי הוא וכו' ומצאתי כתוב בתשובה אשכנזית [שו"ת מהרי"ל סי' כח] דלא בא הר"מ לומר אלא דאותו לילה אין לו תשלומין אבל אלילות אחרות לא קאי דנס כל יומא איתיה ולית דין צריך בשש וכן איתא באגודה ולא דמי לעומר דהתם משום דכתיב תמימות תהיינה אבל הכא כל חדא מצוה באנפי נפשה היא ומה שמוסיפין משום הידור הוא עכ"ל והנה בפשוטו דברי מהרי"ל צ"ב במש"כ ולא דמי לעומר וכו' דלכאורה הוא מילתא דפשיטא ומה"ת לומר דמצות נר חנוכה דמי לעומר דאי לא הדליק יום אחד שוב לא ידליק אמנם פשוט דכוונתו משום דחזינן דאיכא ביה דינא דהמהדרין מוסיף והולך דביום הראשון מדליק א' וביום השני מדליק ב' וכו' וא"כ הו"א דכל השמונת ימים הוו כמצוה אחת דכל יום ויום הוי הוספה על מה שהדליק ביום האתמול ונמצאו כל הח' ימים אגדי א' בחבירו ודמי לעומר דכולהו המט' ימים חשיבי כחטיבה אחת ואי לא ספר יום א' שוב אינו סופר בברכה וה"נ אי לא הדליק יום א' נתבטל הרצף והחיבור מהחיוב של אתמול ואיבד מכאן ואילך מצות ההדלקה וזהו שכתב דהכא כל חדא מצוה באנפי נפשה היא 'ומה שמוסיפין משום הידור הוא' והיינו דכיון דאין המוסיף והולך אלא מדין הידור א"כ ודאי לא דמי לעומר וכל יומא ויומא מצוה באנפי נפשה הוא ואי לא אדליק מדליק וז"פ.

אלא דלענ"ד אי לזה לבד נתכוון אכתי קשה מאי קמ"ל והא הא נמי הוי מילתא דפשיטא וכמ"ש לעיל ד'נס כל יומא איתיה ולית דין צריך בשש' וא"כ פשוט דעיקר החיוב שבכל יום ויום לא תלי כלל בחבירו ומה"ת נימא דכיון דאיכא הידור דמוסיף והולך דמי לעומר ובהפסיד יום אחד נתבטל ממנו עיקר החיוב [ועי' בכנה"ג מש"כ בזה ועי"ע בפר"ח] ומשו"ה נראה דמהרי"ל אתא לאשמועי' דמש"כ הר"מ 'בשאר לילות לא ידליק' לא קאי אלא אחיוב של אותו הלילה אבל אשאר לילות לא קאי אלא מדליק כדרכו ואשמועי' בזה תרתי חדא דלא הפסיד עיקר החיוב של שאר לילות וע"ז קאי מש"כ ד'נס כל יומא איתיה ולית דין צריך בשש' ואשמועי' עוד דבשאר לילות מדליק כדרכו וכגון בלא הדליק בליל שני מדליק בליל

והנה בפלוגתת הרמ"א וה"ר מנחם היה נראה לכאורה דפליגי בהנ"ל והיינו דאי אמרי' דטעמא דב"ה משום ימים היוצאים א"כ ודאי דמדליק כשאר בני אדם [אי לא הפסיד ההידור דשאר ימים בלא הדליק יום א'] דהא סו"ס ביום שעומד בו עתה יצאו כך וכך ימים שאירע בהו הנס ומה איכפת לן בזה שלא הדליק יום א' אך אי נימא דטעמיהו משום מעלין בקודש שפיר י"ל דס"ל לה"ר מנחם דהידור דמעלין בקודש הוי להוסיף נר א' על מה שהדליק כבר ולהכי בלא הדליק יום א' משתנה דינו משאר בני אדם וכגון בלא הדליק בליל שני דלשאר בני אדם מדין מעלין בקודש אית להו הידור להדליק ג' בליל שלישי דהא אתמול הדליקו ב' אך לדידיה שלא הדליק בליל שני א"כ סגי ליה להדליק בליל שלישי ב' נרות ומקיים ההידור דמעלין בקודש במה שהוסיף נר א' על מה שהדליק ביום הראשון והרמ"א דפליג ס"ל כמ"ש דמשום מעלין בקודש קבעו חז"ל להיות מוסיף והולך והוי הידור במצות חנוכה וא"כ נקבע צורת ההידור להדליק בליל שלישי ג' נרות ולהכי אף בלא הדליק לילה א' מדליק בשאר הלילות כדרכו.

מיהו אין זה מוכרח דשפיר י"ל דאף להר"מ הוי ההידור בגוף המצוה דחנוכה אלא דס"ל דמשערי' בדידיה והיינו דתוספת פרסום הנס דאיכא בזה שמוסיף והולך [והוא הוא ההידור דהמהדרין] הוי כלפי המדליק עצמו ולהכי אי לא הדליק יום א' נחסר אצלו הפרסום הנס דאותו יום ולהכי ידליק נר נוסף על מנין הנרות שהדליק באחרונה ובזה א"ש סברתו אף למ"ד כנגד ימים היוצאין [וי"ל עוד דלא פליג הר"מ אלא היכא דלא הדליק בלילה הראשון וכמ"ש 'לדידיה הו"ל ליל ראשון' והיינו דס"ל כטעמא דמעלין בקודש וכמ"ש בדעת הרמ"א ולהכי בהדליק בלילה הראשון ולא הדליק אח"כ בא' הלילות מודה דמדליק כשאר כל אדם ורק היכא דלא הדליק בלילה הראשון ס"ל דל"ש אצלו כלל דינא דמעלין בקודש להדליק בלילה הראשון שמדליק ב'

להדליק לדידיה הו"ל ליל ראשון ואין דבריו נראין עכ"ל [ועי' בהגהות רב"פ ריש סי' תרעא] הראת לדעת שהרמ"א מיייתי מתשובת מהרי"ל הנ"ל לדינו שידליק בשאר לילות כשאר בני אדם ודלא כהרב מנחם והיינו דמש"כ מהרי"ל 'אשאר לילות לא קאי' אשמועי' דמלבד שלא הפסיד עיקר החיוב לא הפסיד אף דין ההידור שבכל יום ומדליק בשאר לילות כשאר בני אדם ודו"ק.

והשתא דאתינן להכי נראה דמדברי מהרי"ל מבואר כמ"ש לעיל דעיקר דינא דמהדרין הוי הידור בעיקר החיוב דנר חנוכה ולא קיום דינא דמעלין בקודש דהא אי נימא דאיכא הידור להיות מהמעלין בקודש והיכא דלית ליה ג' נרות בליל שלישי ידליק שתים א"כ פשוט וברור דהיכא דלא הדליק יום א' לא הפסיד ההידור דשאר הימים דכיון דביום הראשון הדליק א' אף שביום השני לא הדליק כלל מ"מ ביום השלישי יש לו להדליק ג' להיות מעלין בקודש ממה שהדליק ביום א' וה"ה אי אמרי' דהוי ההידור כנגד ימים היוצאים כיון שיצאו שלושה ימים ידליק ג' ולא הוצרכנו לזה לדברי מהרי"ל לאשמועי' מילתא דפשיטא וע"כ דס"ל למהרי"ל דמשום ימים היוצאין או מעלין בקודש קבעו חז"ל צורת ההידור במצות נר חנוכה בזה דהוי מוסיף והולך ולהכי הו"א דכלפי ההידור הוו כל הח' ימים כמצוה אחת וכתמימות דספירת העומר והוצרך מהרי"ל לאשמועי' דנגרר ההידור אחר עיקר המצוה דהוי כל יום מצוה בפ"ע ולא הפסיד ההידור ודו"ק בזה⁴.

⁴ והנה באבי עזרי שם כתב עוד, וז"ל, שוב התבוננתי שאפי' אי נימא שמעיקר המצוה היא להדליק ביום שני שתי נרות ולהיות מוסיף כל יום א' מ"מ אם אין לו רק נר א' בשאר הימים ג"כ יצטרך להדליק ולברך דהלא לא גריעי יום השני מיום הראשון וביום השני ג"כ היה אותו הנס מה שהיה ביום הראשון אלא שביום השני נתוסף הנס מה שהדליק עוד יום וע"כ צריך להוסיף עוד נר לפרסם את תוספת הנס אבל אם אין לו רק נר א' למה לא יתחייב להדליק כמו ביום הראשון והוא פשוט עכ"ל ולפי סברתו נראה פשוט דה"ה בלא הדליק יום א' כלל חייב להדליק אח"כ בשאר הלילות כדרכו דהא בכל יום מהשמונה ימים היה נס מה שהיה ביום הראשון וא"כ מצד זה עומד כל יום בפ"ע ולענ"ד דברי מהרי"ל הנ"ל הויין תיובתיה דהא מבואר בהדיא בדבריו דאי היה דין מוסיף והולך מעיקר החיוב הוי כתמימות דספירת העומר

ובלא הדליק יום א' הפסיד המצוה והיינו דגדר החיוב היה ביום השני להדליק שתי נרות בדוקא לפרסם תוספת הנס שהדליק עוד יום ולא עיקר הנס מה שהיה בראשון ומינה דה"ה היכא דאין לו אלא נר א' ביום השני דהיה דינו שלא ידליק כלל דעיקר החיוב דאותו יום היה להדליק שתים וז"פ וברור לענ"ד ודברי האבי עזרי צ"ע.

פעם ופעם עכ"ל וממש"כ מברך בכל פעם ופעם מבואר דמשכח"ל שמדליק כמה פעמים באותו הלילה ובהכרח דס"ל דאיכא הידור במקצת ומדליק מספר הנרות שיש בידו ואי נודמנו לו אח"כ עוד נרות מדליק בברכה עד שידליק כמספר הנרות של אותו הלילה ודלא כסברת האחרונים הנ"ל וצ"ע.

אכן מלבד דתשובת הרמב"ם כפי שהביאה האבודרהם צ"ע דהיכן מצאנו מצוה אחת שמברך עליה כמה פעמים וביותר דשאר הנרות לא הוו אלא נרות הידור ולא מעיקר החיוב והיכא אשכחן דמברך וציונו על הידור [והארכנו בזה במקו"א בס"ד] וכבר עמדו בזה האחרונים וכתבו דהעיקר הוא כגירסה המובאת בספר פאר הדור סי' קיא ע"ש אשר לפיה ליכא הוכחה לנדון דידן כלל ועי' ביאורה בהערות הגר"ד יוסף שליט"א בהוצאת מכון ירושלים ואכמ"ל עוד בזה, דאפי' נימא כגירסת האבודרהם דמיירי באדם א' שמדליק באותו הלילה כמה פעמים בביתו נרות ההידור מ"מ ליכא הוכחה מהתם לדידן דהא הרמב"ם ס"ל דדינא דמהדרין ומהדרין מ"ה הוי על הדלקת בעה"ב דמדליק נר בעד כל או"א מאנשי הבית וכן מוסיף והולך וכמ"ש שם דאם היו בני הבית עשרה מדליק בלילה הראשון עשרה נרות ובלילה השני עשרים וכו' וא"כ משכח"ל דלא היה לו בתחילה אלא נר א' של עיקר החיוב ואח"כ נודמנו לו נרות כמנין בני הבית ושוב נודמנו לו נרות כמנין הימים ונמצא דבכל הדלקה איכא הידור כדינו ולעולם אימא לך דהיכא דלית ליה אלא מקצת נרות ההידור אינו מדליקם כלל וז"פ.

ונראה בזה עוד דאף אי נימא דלהרמב"ם מדליק בכל פעם ופעם אף דאין לו נרות כמנין הידור שלם מ"מ לדידן לא מצי למיעבד הכי והיינו דהנה כבר נתבאר לעיל בדעת הרמב"ם כמ"ש בביאורי הגר"א דס"ל לדינא כטעמא דמעלין בקודש ולדידיה גדר ההידור הוי תוספת האורה ופרסום הנס הנעשה עי"ז אלא דקבעו חז"ל דריבוי הנרות יהיה בגוונא דהוי כנגד בני הבית ולמהדרין מן המהדרין יוסיף גם כמנין הימים [וזה מוכרח דבלא"ה כיון דכשמדליק שמונים ביום השמיני הוי פרסום הנס ביותר משאר הימים א"כ אמאי לא ידליק שמונים כל הח' ימים וע"כ דאף לדידיה איכא הידור טפי בזה דמוסיף והולך בכל יום ויום כמנין הימים

נרות דכל תקנת דינא דמהדרין להיות מוסיף והולך הוי אחר שהדליק נר א' וא"כ אצלו חייל דינא דמהדרין רק בלילה השלישי ויש לפלפל בזה].

והנה במג"א (ריש סי' תרע"א), כתב וז"ל נ"ל מי שאין לו שמן הרבה יתן באחד שמן כשיעור והמותר יחלק לכולם שאם יעשה לכולם בשוה לא ידלק אפי' אחד כשיעור עכ"ל והיינו משום דלענין נרות ההידור יסמוך אפוסקים דס"ל דלא בעינן שיעורא וכמ"ש בחזו"ע חנוכה עמוד לב ע"ש והנה אי נימא דהיכא דלית ליה אלא ב' נרות ביום השלישי איכא הידור להדליק ב' נרות מטעמא דאין מורידין כסברת הבית הלוי או מטעמא דאיכא מקצת הידור אף למ"ד משום ימים היוצאים כנגד הב' ימים שיצאו כבר אף בעומד ביום השלישי כסברת האבי עזרי א"כ לכאורה טפי עדיף שידליק כשיעור אף נרות ההידור כל מה שיש בידו מלחלק השמן לכל נרות ההידור שבזה לא ידלק אף א' מהם כשיעור ולכה"פ היכא דאית ליה שמן כשיעור לנרות ההידור של 'אין מורידין' וכגון בעומד ביום השלישי ויכול להדליק או ב' נרות כשיעור ונמצא דלא פחת ממה שהדליק ביום השני או עיקר החיוב כשיעור וב' נרות הידור פחות מהשיעור דפשוט דהו"ל למימר דידליק ב' נרות כשיעור כיון דקיי"ל להלכה כשינויא דא"נ לשיעורה וכשידליק ג' הו"ל הורדה ממה שהדליק אתמול ומדברי המג"א משמע דבכל גוונא מחלק מותר השמן לנרות ההידור אף דבזה לא ידלק אף נר א' מהם כשיעור וע"כ דס"ל כמ"ש האחרונים דליכא הידור כלל במדליק פחות ממספר הנרות של אותו לילה שעומד בו ולהכי יחלק השמן לכל הנרות דבזה לכה"פ מקיים דינא דמהדרין להנך פוסקים דס"ל דלא בעי' שיעורא.

עוד רגע אדבר במש"כ האחרונים [עי' בכתב סופר שם ובשו"ת בן אריה סי' ט סק"ב] לדון בזה ממש"כ הרמב"ם בתשובה הביאה האבודרהם בהלכות חנוכה [וכתבה המג"א סי' תרנ"א סק"ה] וז"ל נשאל הרמב"ם ז"ל מי שהדליק נר חנוכה ואח"כ הדליק נרות אחרות אם צריך לחזור ולברך או לא וכן פעם אחר פעם והשיב שזה הענין חוזר לכוונת המברך כמו בשאר ברכות אם כשהדליק נר חנוכה ובירך עליו היתה כונתו להדליק נרות אחרות ברכה אחת לכולן ואם בירך והדליק ואח"כ נודמנו לו נרות אחרות להדליק מברך בכל

מאותו הטעם נמי אינו מדליק אלא א' אף היכא דהנרות שבידו הם כמנין בני הבית והיינו משום דאי ידליק ב' נרות ביום השלישי נמצא גורע מהנס שיצאו כבר ג' ימים בהתמדת הנס והרואה ב' נרות חושב בדעתו שיצאו רק ב' ימים ואינו תולה לומר דכך וכך בני בית יש בבית כיון דכו"ע מחמרי להיות מן המהדרין מ"ה ולהכי טפי עדיף שידליק רק נר א' עיקר החיוב דבזה לא מעייל נפשיה למיהוי מן המהדרין כלל ולא עביד אלא זכרון לעיקר הנס כמ"ש הכת"ס ולפי"ז מה דאמרי' בגמ' המהדרין נר לכל או"א וכו' היינו דביסוד ושורש התקנה תקנו דאיכא עיקר החיוב ואיכא מהדרין ואיכא מהדרין מ"ה אמנם עתה אחר דנהגו כל ישראל להיות מן המהדרין מ"ה ליכא הידור להיות מן המהדרין דבזה איכא גוונא דתחת לקיים הידור בהוספת נרות מגרעות נתן במה שפוחת בתוספת והתמדת הנס ואם כנים אנו בזה מבואר הא דהשמיטו הטור והש"ע דינא דמהדרין המובא בגמ' וכמו שעמדו בזה האחרונים ורק הרמב"ם לשיטתו דבעה"ב מדליק וס"ל דמהדרין מ"ה קאי אמהדרין הביא דינא דמהדרין ודו"ק וצ"ע בזה.

אחר כל אלה הדברים העירוני למש"כ בזה במכתבים ומאמרים [ח"ו תרנח תרנט] להעמיד דבריו, וז"ל, הסברא הפשוטה היא שצריך להדליק שנים בין להטעם שאיתא בגמ' כנגד ימים היוצאים מה לן שיצא עוד יום אבל עכ"פ השנים יצאו למה לא ידליק כנגדן ובין להטעם דמעלין בקודש ואין מורידין אם היום רק אחד ידליק יש בזה הורדה מקדושה יותר ממה שידליק שנים עכ"ל עוד כתב שם וז"ל כי כל הטעמים של הגמ' הם רק טעמים על אופן התקנה מפני מה תקנו כך אבל הדין הוא שגר אחד מורה על נס של יום אחד ושני נרות מורה על שני ימים ושלושה על שלשה ימים וכן הלאה ולכן גם ביום שלישי אם אין לו שלשה נרות יש לו להדליק שנים כשיש לו שנים עכ"ל. ולענ"ד אכתי לא איפרק מחולשיה ומתוך דברינו הנ"ל יש להשיב גם על מש"כ כאן, ולא נצרכא אלא לפלפולא, דלדינא כבר כתב שם דאיהו נמי מודה דיש להורות לאחרים כדברי גדולי האחרונים. ועי"ע מש"כ בזה מרן זצוק"ל בחזו"ע חנוכה (עמוד 6), ותו לא מידי.

רק דהידור זה הוי על כל נר של כל או"א מבני הבית וכיון שבעה"ב איהו מדליק בעד כולם לא קפדי' להאי טעמא אהיכרא דימים הנכנסין והיוצאין ולהכי לדידיה שפיר י"ל דבלית ליה נרות כמנין כל בני הבית או כמנין הימים שעומד בו איכא מקצת הידור בהדלקת הנרות שיש בידו דהא עיקר ההידור בפרסום הנס שבתוספת הנרות וא"כ בכל נר נוסף איכא תוספת אורה ופרסום הנס ודמי להידור דאתרוג דאף אי אין בידו לקנות מהודר ביותר מ"מ איכא הידור בכל מה שבידו להדר אמנם לדידן דקפדינן אהיכרא דימים היוצאים [ונתבאר לעיל דהיינו אף לטעמא דמעלין בקודש כדמוכח מדברי התוס'] פשוט דאי לית ליה כמנין של אותו היום לא ידליק רק נר עיקר החיוב דבלא"ה מאבד הכוונה בתוספת הנרות וכן"ל וגם דליכא בזה אף מקצת הידור כיון דקבעו חז"ל דצורת ההידור הוי בזה דמוסיף והולך כמנין הימים ובבציר מהכי לא מתקיים ההידור כלל וז"ב.

תבנא לדינא דהעיקר כדברי גדולי האחרונים שכתבו ודהיכא דלית ליה נרות כמספר נרות ההידור של אותו הלילה שעומד בו לא ידליק אלא נר א' שהוא עיקר החיוב וכבר מצאנו סימוכין לדבריהם מדברי הראשונים וכן"ל אכן נתעוררתי לדבר חדש והוא היכא דלית ליה נרות כמנין ימים היוצאים אך אית ליה כמנין בני הבית וכגון בעומד ביום השלישי ואית ליה רק ב' נרות ובני הבית נמי הוו שנים דלכאורה בכה"ג הו"ל למימר שידליק שנים דנהי דלא מצי להיות כהמהדרין מ"ה מ"מ ליהוי לכה"פ כהמהדרין נר לכל או"א ומסתימת האחרונים משמע דאף בכה"ג לא ידליק אלא א' כעיקר החיוב והוא פלא דאמאי לא ליהוי עכ"פ מן המהדרין [אמנם דלמנהג האשכנזים דכאו"א מדליק לעצמו א"כ לא משכח"ל האי גוונא וא"כ י"ל דלהכי לא הזכירו האחרונים הנ"ל אוקימתא זו אך עכ"פ לדידן דרק בעה"ב מדליק דס"ל כהתוס' דמהדרין מ"ה לא קאי אמהדרין א"כ נהי דבעלמא ניחא לן להיות מן המהדרין מ"ה מ"מ היכא דלא עלתה בידן ליהוי לכה"פ מן המהדרין] וצ"ע.

ועלה בדעתי לומר דלעולם אף בכה"ג לא ידליק אלא נר א' וה"ט דאחר דנהיגי כו"ע למיהוי מן המהדרין מ"ה ולא מן המהדרין א"כ מאותו הטעם שכתבו האחרונים דאינו מדליק ב' ביום השלישי

❖ יתדות זהב ❖

פרוייקט מיוחד: בכל קובץ יבחר מאמר אחד (ע"פ המלצת הרבנים המגיהים, שיבחרו את המאמר המושלם והמסודר ביותר, הן מצד תוכנו ואקטואליותו, והן מבחינת הכתיבה ההגשה והעריכה) המאמר יזכה לתואר "יתדות זהב", ויפורסם בעמודי האמצע של הגליון.

הרב יהודה ברכה

מח"ס שו"ת "ברכת יהודה", ועוד
ירושלים

סימן מ

בדין הדלקת נרות חנוכה בבתי מלון

משותף לכולם, ואין שם מקום מיוחד כלל. ע"ש. וע"ע מ"ש בזה בשו"ת תשובות והנהגות (מ"ז ס' שמז אות יא). ולפ"ז נראה שכן הדין לגבי בתי מלון, שאינם יכולים להדליק בחדר אוכל, מאחר שהוא משותף לכולם ואין שם מקום מיוחד כלל. וכן בקודש חזיתיה בספר פניני חנוכה (פרק ד עמוד עא) שכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל וז"ל, אדם המתארח במלון שאין מרשים להדליק בפתח (אלא רק בלוצי על השולחן) אסור להדליק בפתח בלי רשותם, דזה גזל, ולא יצא ידי חובה. וצריך לחפש מקום אחר להיות שם בימי חנוכה. ע"כ. הובא בספר אשרי האיש (חלק ג פרק לט הלכה יא). ונראה טעם הוראה זו על פי מה שהובא שם בשמו בהלכה לו וז"ל, מקום ההדלקה של בחורי ישיבה הוא במקום השינה, שזה מקום דירתם, ושם מונחים כל חפציהם. ובחדר האוכל אין כל קביעות וכל פרטיות. ועוד שחדר האוכל הוא יותר ציבורי וכללי, וחדר שינה הוא יותר פרטי, ולכן זה נחשב יותר ביתו וכו'. ומדליקים למטה בפתח הבנין בו הם ישנים (פנימיה), הפתוחה לרשות הרבים. ע"כ. ולפ"ז מובן טעם להוראתו שהורה שאין להדליק בלובי, משום דאיהו לשיטתו שסבר שכל שאין שם פרטיות, אין להדליק ולברך.

ובפרט היכא שלא שוהים במלון רוב ימי החנוכה, דבכה"ג כתב בשמו בשו"ת אבני ישפה (חלק ה ס' נד ענף ג) שעליו למנות שליח להדליק בביתו, אף שהוא לא נמצא שם בשבת, ובמקום שהוא מתארח אינו יכול להדליק עם ברכה, והביא ראיה לכך מדברי הביאור הלכה (ד"ה נמקס) בשם הפר"ח. ע"ש. וע"ע מ"ש בזה בספר אשרי האיש (פרק לט הלכה כ). (אולס

כתב בשו"ת ישכיל עבדי (מ"ז נקו' האמון ס' ח עמוד שמו), בני הישיבות אין דינן כדין אכסנאי הנז' בש"ע ס' תרעז, כיון שבישיבה אין בעה"ב קבוע, שישתתפו עמו בפרוטה, אלא הם בבחינת בעה"ב, כי הם קבועים שם לתמיד, ומכיון שעתה כולם מדליקים בפנים, במקום האוכל, לכן במקום שאוכלים כולם ביחד, שם צריכים להדליק כמו בכל בעה"ב בביתו, ולכן עליהם להשתתף כולם ביחד ע"י שכל אחד יתן איזה פרוטות, לקנות נרות בשביל החנוכה, וא"צ להדליק כל אחד בפני עצמו, למנהגנו אנו הספרדים שבכל בית, ראש הבית מדליק בשביל כולם, וגם כאן יעשו ככה, שהנרות שקנו בשותפות, יהיו בשביל כולם, ופעם ידליק זה ופעם ידליק השני, אף שלא מגיע התור בשביל כולם, אין דבר, כיון שזה המדליק מתכוין להוציא יד"ח כולם. ע"כ. ולפ"ז יוצא דאף בנ"ד לגבי השוהים בבית מלון, שאסור לכלל לברך על הדלקת החנוכה, אלא אחד ידליק ויברך ויפטור את כולם. וכן הורה מרן הגאון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל שלא לברך על הדלקת החנוכה בחדר אוכל בבית מלון, אלא אחד יברך ויפטור את כולם, ושו"ר בספר מעין אומר ח"ג (פרק ז ס' מד) שנשאל מו"ר אודות ההדלקה בבתי מלון שאינם מרשים להדליק כי אם בלובי, כיצד עליהם לנהוג, והשיב שאחד ידליק ויפטור את כולם. ע"ש.

אולם חזי הוית בשו"ת אג"מ (חלק ט"ד ס' ע אות ג, ומיו"ד ח"ג ס' יד אות ה) שכתב שיש לבני הישיבות להדליק בחדר שישן בו, מפני שהוא מיוחד לו ויש קצת בעלות עליו, ולא בחדר האוכל שהוא

נשו"ת אצני ישפה שם כתב לדחות את הראיה מדברי הפר"ת, וכתב שהסכים עמו הגר"ש ואזנר (שליט"א).

וע"פ האמור נראה שזה היה טעמו של מרן רבנו עובדיה יוסף הנ"ל שהורה שלא להדליק ולברך באולם ובלובי של בית מלון. אולם אכתי לא איפרק מחולשא, שהרי לפי טעם הגרי"ש אלישיב והאג"מ הנ"ל, אף היחיד אינו רשאי לברך שם. אולם י"ל שבפרט זה איהו קאי בשיטתיה בספר חזון עובדיה חנוכה (עמוד מו) שכתב שנוהגים במסיבות הנערכות באולמות בליל חנוכה וכו', להדליק נרות חנוכה עם הברכות וכו'. ע"כ. אולם לפ"ז יש לשים לב דזהו דוקא באופן שיש לפחות ששה שלא היו בבית הכנסת בשעת הדלקת נרות, וכמ"ש שם בעמוד נג ד"ה אם. (יש לזכר הדין לגבי אנשים חילונים הנמנעים נאולס). ואף אם יש ששה, אם הם הדליקו כבר בביתם, אין לברך כי אם ברכת להדליק ולא שאר ברכות, משום שלא גרע דבר זה ממ"ש בעמוד נו. ע"ש. ודו"ק. [ולפי האמור, בתי כנסיות שלא מדליקים במוצאי שבת בבית הכנסת לאחר תפלת ערבית, משום שעדיין לא הגיע זמן ר"ת (וכמ"ש לקמן בעמוד קפו שאין להקדים את ההדלקה לפני זמן ר"ת), ואח"כ חוזרים שוב ללמוד בבית הכנסת, ורוצים להדליק את החנוכיה, צריכים לברך אם יש שם ששה שלא היו בבית הכנסת בשעת הדלקת הנרות, ואף אם ימצא ששה שלא היו בבית הכנסת בשעת הדלקת הנרות, מ"מ אין לברך רק ברכת להדליק, מאחר וכבר הדליקו הצבור את הנרות בביתם].

וכן בקודש חזיתיה בשו"ת אור לציון (ס"ד פרק מו הלכה ח) שכתב השוהה במלון בימי החנוכה וישן שם, צריך להדליק נרות חנוכה בחדרו בברכה, ואינו יוצא ידי חובתו אם ידליק בחדר האוכל של המלון. וכתב שם בביאורים שאינו רשאי להדליק בחדר האוכל של המלון, כיון שלא מושאל לו באופן פרטי אלא החדר, ויתירה מכך, הרי אין מי שחייב שם בהדלקה, ולא נפטרים אורחי המלון בהדלקה זו, וכ"ש שאסור לברך שם על ההדלקה. ע"כ. ואף שלעיל בהלכה א כתב לגבי בני הישיבות היכא שחייבים בהדלקה, דאם חדר האוכל וחדרי השינה הם בבנין אחד, ידליקו בחדר האוכל, ואם הם בבנינים נפרדים, ידליקו בחדר השינה. ע"ש. ולפ"ז בבתי מלון שבדרך כלל החדר אוכל נמצא באותו בנין שישנים בו, לכאורה

שפיר יש להדליק ולברך בחדר אוכל. אולם כבר כתב לנכון בקונ' נר ציון על חנוכה (עמוד פז) לבאר בדעת האור לציון דשאני חדר אוכל בישיבה מבתי מלון, משום שחדר האוכל בישיבה יותר נחשב מושאל לבחורים מחדר האוכל בבית המלון, שבודאי אינו נתון לשימוש האישי של המתארחים, ושם ודאי דומה יותר למסעדה ציבורית שאין האוכלים שם נחשבים דרים שם בשום פנים. ע"כ. (ושם כתב דכ"ש שלא ידליק בלובי של המלון שהוא מושאל לכל צאי שער המלון). ואף שחדר אוכל של הישיבה, ישנם שעות שהוא סגור, מ"מ ראוי הוא לשימוש, שהרי אם יבקשו בני הישיבה לשהות שם, ירשו להם, משא"כ בבתי מלון, שמקפידים בדבר, ולפיכך אין להדליק ולברך בבתי מלון בחדר אוכל ובלובי, ורק בחדר שינה יש להדליק ולברך (אולם למעשה מאחר והצמי מלון אינם מרשים להדליק בחדרי שינה, איכא איסור להדליק שם, ואם מנכך ע"ז, הרי זה בגדר מנאף השם).

ומ"ש בשו"ת שערי יושר (חלק ז סי' עט אות ו) שהמתארחים בחנוכה בבית מלון, אע"פ שכולם אוכלים באותו חדר אוכל, עכ"פ כיון שכל א' אוכל לפי האוכל שהוא מזמין, ובאיזה שעה שרוצה לאכול, ויש עוד שירותים שבית המלון מעניק לכל א' בצורה פרטית, נראה דחשיבי ככמה בעלי בתים שכל א' גר בבית בפני עצמו, וכל א' צריך להדליק לעצמו עם ברכה. ע"כ. אולם יד הדוחה נוטה דשאני דין של בעלי בתים, משום שיש להם פרטיות, משא"כ בבתי מלון, שאין שם פרטיות, אין מקום להדלקה במקום זה. וע"פ האמור מ"ש הגאון הנאמ"ן שליט"א להעיר על מ"ש הרמ"א בסי' תרעז סעיף א הנ"ל שאכסנאי שיש לו פתח בפני עצמו ידליק במקום שאוכל, דלפ"ז הוריתי שמי שנמצא בבית מלון ומדליקין בחדר האוכל המשותף לכולם, א"צ להדליק בחדרו הפרטי, ואם רוצה להדליק, ידליק בלא ברכה. הובא בהגהות איש מצליח (הערה 5). ומבואר מזה שהשוהים בבית מלון, חייבים להדליק נרות חנוכה, ועכ"פ יוצאים יד"ח בהדלקה בחדר אוכל. [וכן הורה הג"ר נסים קרליץ שליט"א. הערת ידידנו הרה"ג רבי אברהם יקותיאל אוהב ציון שליט"א]. ולפי האמור יש לחלק בין הדבקים.

המורס). ודו"ק. אולם דעת לנכון נקל דשאני רכבת ומטוס שרשאים לסעוד ולישון שם כהוות נפשם, משא"כ לגבי השימוש בבתי מלון בחדר אוכל או בלובי, שיש שם מגבלות. וזה פשוט.

בעת ראיתי בשו"ת אבני דרך (מלק ז סי' קיח) שהביא את מ"ש לו בעל שו"ת משנת יוסף שהחדר אוכל והלובי של בית מלון דינו כדין חדרו, מאחר והם משותפים לכל אורחי המלון, והרי הם כאכסנאים הדירים עכשיו בדירה אחת, שכל אחד מדליק שם. ואולי שהלובי יש לו עדיפות על חדר אוכל, כי הלובי פנוי לו תמיד, משא"כ חדר האוכל דשלא בשעת אכילה המלצרים ועובדי הנקיון עובדים שם. ע"כ. עוד הביא שם את מ"ש לו בעל נטעי גבריאל שיכולים להדליק ולברך בחדר אוכל של בית מלון. ומאידך גיסא הביא שם את מ"ש בשו"ת יצחק ירנן (מלק ח סי' כג) שאין לברך על ההדלקה בבית מלון בלובי ובחדר אוכל, ודלא כמ"ש בזה בספר פסקי משה, כי הלובי הוא לא ביתו, ולא פתח ביתו, ולא חלון. והדרך היחידה היא להדליק בבית הכנסת, ואין צורך להשתתף בנרות ובשמן, כי זה כלול בתשלום שמשלמים לבית מלון. ע"ש. [א"ה. מ"ש שאין זה ביתו, היה לו להרגיש שהרי שילמו על שכירות המקום. ומ"ש והדרך היחידה היא להדליק בבית הכנסת וכו', אינו מובן, שהרי ההדלקה בבית הכנסת אינו מדין בית, וממילא אין יוצאים בזה יד"ח*]. נמצא א"כ דאיכא פלוגתא בדבר, וקיי"ל סב"ל.

עוד ציין לי ידידי הרה"ג רבי יששכר דב הופמן שליט"א למ"ש בספר מבית הלוי (עמוד קנא) בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל, שאפשר להדליק ולברך בלובי שבבית מלון. ושכן הורה מהר"י עבאדי שליט"א בשו"ת אור יצחק (מ"ג סי' רנז), והגרמ"ז זליבער שליט"א ראב"ד התאחדות הרבנים ארה"ב בשו"ת מאזני צדק (מלק א סי' עו), והגר"ש קמנצקי שליט"א בקובץ הלכות חנוכה (פ"ז סי' ופ"ז סי' ז). ע"כ. מ"מ מידי ספק לא יצאנו, וקיי"ל סב"ל. שוב שדר לן הרב הגו' את מ"ש בשו"ת דבריך יאיר (מלק ה סי' כג) שאין לברך על ההדלקה בבית מלון, רק אם מדליקים

ודע שאף שאחד המורים הורה שיש להדליק בלובי ולברך ע"ז, וטעמו ונימוקו עמו דשאני דין הלובי מחדר אוכל, משום דשאני חדר אוכל שא"א להשתמש שם בכל שעות היום, משא"כ בלובי שניתן להשתמש בו בכל שעות היום. אולם אכתי לא איפרק מחולשא, שהרי אף בלובי איכא מגבלות, שאין רשאים לסעוד שם סעודות, ואף אינם רשאים ללון שם. וכן מבואר להדיא בספר אשרי האיש ובספר מעין אומר הנ"ל. וכן נראה מדברי שו"ת אג"מ הנ"ל. וכן מוכח ממ"ש בשו"ת אור לציון הנ"ל שצריך להדליק בחדר שינה. עיין ודו"ק.

ובדברי הגר"ש אלישיב הנ"ל מבואר טעם החילוק בין פתח המלון או הלובי, לבין חדר אוכל או הלובי של המלון, דשאני הדלקה במקום הפתח, שהוא משום פרסום הנס, ולפיכך לא איכפת לן אם מדליקים שם אנשים מאורחי המלון, משא"כ אם מדליקים בחדר אוכל או בלובי שהוא מדין הדלקה בתוך הבית, בעינן שיהיה לזה שם של בית, ואם נמצאים שם הרבה אנשים, ליכא בזה שם של בית. ולפ"ז יש מקום לומר שאם מדליקים בחלון של החדר אוכל או הלובי הפונה לרשות הרבים, שהוא מדין פרסום הנס, דשפיר אפשר להדליק ולברך שם.

ואחד מבני החבורא העיר שאף הלובי של המלון חשיב רשות הרבים, מאחר ושוהים שם הרבה בני אדם, ואף אנשים שלא שכרו חדר במלון. אולם נראה דאפ"ה לא חשיבי אותם אנשים כבני רשות הרבים, וזאת מאחר ורוב ככל האנשים השוהים שם שכרו את חדרי המלון וממילא נחשבים כבני המקום, ומיעוט האנשים הבאים מבחוץ ושוהים שם אף הם באים מחמת המלון, כדי לשהות בו ואף לקנות בו דבר מסוים, לפיכך לא חשיבי כבני רשות הרבים. עיין ודו"ק.

ועוד יש מי שהעיר על דעת הסוברים שאין לברך בחדר אוכל או בלובי, ממ"ש בשו"ת מהרש"ם (מ"ד סי' קמו) שחייבים להדליק נרות חנוכה ברכבת, משום דמי ששילם בעד כל הלילה, הוי כשכר לו בית דירה לאכול ולישון שם. ובשו"ת בצל החכמה (מ"ד סי' קכו) הורה שאף הנוסע במטוס הדין כן. וע"ע מה שציין בזה בספר פסקי תשובות (סי' מרעו הלכה ג). וע"ע בספר חזו"ע חנוכה (עמוד לו ריש ד"ה

* א.ה. לכאורה לפי דברי הריב"ש המובאים בהמשך הגליון (להלן סימן מב, סוף אות א), נראה דיש ליישב תמיהה זו, ודו"ק. המערכת.

בחדרי שינה, ואם הנהלת המלון אינה מרשה להדליק בחדרים מטעמי ביטחון, יש להדליק בחדר אוכל בלי ברכה, ואם שכר את כל המלון, וכגון בשבת חתן, בעל השמחה יברך בחדר אוכל, ויפטור את כל האורחים, ואין צורך שישתתפו בפריטי.

נמצינו למדים: מ"ש חז"ל דמצות חנוכה נר איש וביתו, ור"ל דדי בנר אחד לכל ב"ב בכל לילה ולילה. למדנו מזה דבעינן להדלקה "בית" ונחלקו מרנן ורבנן האם חדר אוכל ולובי במקומות ציבוריים שיש בהם הגבלות מסויימות, הם בכלל "בית", או לאו. ויסוד המחלוקת הוא האם בעינן ממש דומיא דבית שאין בו שום מניעה בשימוש באותו מקום, או"ד כל שיש בו שימוש מסויים, הוא בכלל "בית".

אולם היום אכשור דרי, ובהרבה בתי מלון מאפשרים לבאי המלון להדליק סמוך לפתח הלובי הפונה לרשות הרבים, ובכה"ג שפיר אפשר לברך על הדלקה זו, משום דאתינן עלה מדין פתח הבית, ולא מדין הבית עצמו, וכנ"ל. ואם לא מתאפשר להדליק מחוץ לפתח של הלובי כלפי רשות הרבים, ורוצים להדליק ליד הפתח כלפני פנים המלון, אם ישנם שם קירות מזכוכית אשר נראים דרכם החנוכיות מרשות הרבים, מסתברא שדינם כדין הדלקה בחלון הפונה לרשות הרבים, ושפיר דמי לברך ע"ז. אולם ישנם בתי מלון שהלובי שלהם אינו פונה לרה"ר אלא נמצא בפניה צדדית, ואינה עשויה שם כי אם לקבלת קהל ובכה"ג גוונא נראה דלא חשיב כרה"ר וממילא אין לברך שם אף אם מדליקים בפתח הלובי. [וכן הודיעני ידידי הרה"ג יקותיאל אברהם אוהב ציון שליט"א, שכן הורה הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה הרב דב קוק שליט"א, מעיה"ק טבריא].

ובפיו דברי הנני להעיר, שהלכות חנוכה הם שונות משאר הלכות, משום שדברי חז"ל בהלכות אלו הם מועטות, ובכלל זה דברי הפוסקים הקדמונים, ואילו הפרטים הם מרובים, ואין לנו גילוי בדבריהם להכריע את הספקות שנפלו בהלכות אלו, ומי שרוצה לסמוך על סברתו ולברך, לא נוכל למחות בידו, אולם הבא להמלך אורווי מורינן ליה דשוא"ת, ולפיכך בנ"ד דאיכא סברות לב' הצדדים, ואין לנו מופת חותך להכריע את ההלכה, יש להורות דשוא"ת עדיף.

מסקנא דמילתא: המתארחים בבתי מלון בימי החנוכה, ידליקו בחדרם עם ברכה, אולם אם הנהלת הבתי מלון אינה מרשה להדליק בחדרי שינה, מחשש שריפה (וכמדומה שכל הנצי מלון מקפידים ע"ז), ידליקו בפתח המלון, ואם גם שם אינם מרשים להדליק, כי אם בחדר אוכל או בלובי של המלון, הנה מאחר ונחלקו גדולי עולם אם רשאים להדליק שם ולברך, יש להורות להדליק שם בלא ברכה, מחשש ברכה לבטלה [וידידנו הרה"ג רבי אברהם יקותיאל אוהב ציון שליט"א הודיעני שכן פסק בספר כפי חיים (עמוד 58)]. ושכן העלה הרה"ג רבי אופיר מלכה שליט"א בקונטרס הליכות מועד (עמוד 5). ושמה שכתב בפשיטות בספר פסקי תשובות (סי' תרעו הערה 4) שהמדליק בחדר אוכל של המלון לא הפסיד. ע"ש. אין הדברים מוכרחים, ויש לחוש לספק ברכות. שוב הודיענו הרב הנזכר ששטח סוגיא זו בפני הגאב"ד של עיה"ק טבריא הגאון רבי אברהם דב אוירבך שליט"א, והורה שאסור לברך על ההדלקה בחדר אוכל או בלובי של בית מלון, והוסיף שהעצה הטובה לפתור בעיה זו היא, שאחד האנשים אשר מברך על ההדלקה בבית הכנסת שבמלון שנערכת בין תפילת מנחה לערבית, יכוון להוציא את הקהל יד"ח בברכה, ומיד ילכו להדליק את החנוכיות באין אומר ובאין דברים, בחדר אוכל או בלובי, וכמובן שייכנו את החנוכיות קודם לכן, ולאחר מכן יחזרו להתפלל תפילת ערבית, ושלוש על ישראל. ויר"ש לא הולכים למלון בימי החנוכה, כדי שלא להפקיע את עצמם מן המצוה, וכיו"ב כתב בשו"ת יחו"ד (ח"ג סי' מו) שאין לצאת לטיול בחוה"מ סוכות הגורם לביטול מצות ישיבה בסוכה. ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין. וכ"כ בספר אשרי האיש (שס) שצריך לחפש מקום אחר להיות שם בימי חנוכה. (ואם שואים צמלון צמיטוט הימים של חנוכה, ומשאירים ציתים חלק מצני הצית, הנה לפי דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל הנ"ל, הסורים יוצאים יד"ח צהלקת צני ציתם, מאחר וצכה"ג עיקר חיוצ ההלקה היא ציתם, אולם לפי דעת שאר הגדולים שלא חילקו צוה, צ"ע אי מהני הלקת צני ציתם לפתור צעיה זו).

אולם במקום שהנהלת המלון מאפשרת להדליק בחלון הנמצא בחדר אוכל הפונה לרשות הרבים, או בפתח של הלובי הפונה לרשות הרבים, שפיר דמי להדליק ולברך על הדלקה זו, אולם במקום שהלובי הוא צדדי שאינו פונה למעבר של רה"ר, אין לברך על הדלקה זו.

הרב מתתיהו גבאי

מח"ס "בית מתתיהו", "מועדי הגר"ח", ירושלים

סימן מא

בטעם החזו"א לכבות נ"ח אחר חצי שעה

לא רצה קיום מצוה כשהנרות דולקים וע"כ ס"ל לחזו"א שאין קיום מצוה כלל אחר חצי שעה, ועמש"כ בשו"ת בצל החכמה ח"ד ס' נ"ז אות ט' ס' נ"ט להוכיח כן.

אולם בחי' המאירי (שנת כ"א) כתב דאף דיש שיעור לנתינת השמן אם מוסיף מוסיפין לו ע"ש, הרי שיש הידור מצוה כשמוסיף יותר שמן, א"כ אין לכבות הנ"ח לאחר זמן. אולם במג"א (סי' מרע"ב סק"ג) דאין מצוה בנרות ארוכות דהא לאחר שדלק כשיעור הזה מותר להשתמש בהן ואין שייך הידור מצוה אלא בשעת מצוה, ע"ש. אולם האליהו רבה שם (אות א' ג'), כתב אפשר שמצוה אפי' בנר של שמן הרבה למאי דקיי"ל דאסור לכבותו לאחר חצי שעה, וכ"כ הב"ח (סי' מרע"ב) דהמנהג שלא לכבותו ע"ש, וכן מבואר בשו"ת שאילת יעבץ (ס"ד) שיש קיום מצוה כשהנ"ח דולקים יותר מזמן ע"ש. ובשו"ת אבנ"ז או"ח (סי' מקד) ובספר יומין דחנוכה (סי' מרע"ב) ע"ש. ועפ"ז דעת החזו"א שכיבה הנ"ח ע"כ ס"ל שאין קיום מצוה, והקה"י ס"ל שיש קיום מצוה. ובס' תכלה רגל מהשוק (עמ' 5) הביא מהגר"ח קנייבסקי שהקה"י לא כיבה הנ"ח אחר חצי שעה שהוי הידור ע"ש, וע"כ עפ"ז דהחזו"א ס"ל שגם הידור ל"ה וליכא קיום מצוה, כדחזינן בש"ע שרשאי להנות לאורם לאחר זמן.

ובס' גיליוני הש"ס (שנת כ"א ע"ב) להגר"י ענגיל ז"ל, כתב יל"ע אחרי שדלק הנר חנוכה שיעור זמנו אם אין חיוב לכבותו שהרי הוא אסור בהנאה משום מוקצה מחמת מצוה והרי נהנה ממה שמאיר לו בבית ואין יושב בחושך, וגם אם יש לו נר אחר בבית נהנה וזה גורם ומיהו לכתחילה אסור דאפשר לכבותו, ואת"ל דגם בשעת מצוותו הרי נהנה מאורו וא"כ הרי לא הוקצה לו מהנאה, ז"א דבשעת מצוותו לא אפשר ולא קמכוון ולא חשוב הנאה, ומשא"כ עתה שאפשר לכבותו הו"ל הנאה, ואולם אף דיש שיעור

א. בספר אורחות רבינו (סי' עמ' טו) דמרחן החזו"א היה מכבה נ"ח אחר חצי שעה, וצ"ע מ"ט הקפיד לכבות, מה איכפ"ל שידלק יותר מחצי שעה, עד שיגמר השמן מאליו, ומהו הענין לכבות בדווקא, והן אמנם שמפורש ברמב"ם (פ"ד ממוכס ס"ה), נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה רשאי וכ"פ הש"ע (סי' מרע"ב ס"ב), ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר הזמן, ומקור הש"ע זהו מהרי"ף והרא"ש (שנת כ"א) ע"ש. אולם זהו מעיקר הדין רשאי לכבות, וממה שהחזו"א היה מגיע לכבות מיד אחר חצי שעה נראה שבא להשמיענו דינא שיש ענין לכבות, ודחוק לומר דכיבה משום בל תשחית, שרצה להשתמש בשמן בשאר ימים, אולם מצאתי בשו"ת תורה לשמה (סי' עו) שכתב בנר שבת אם נותן שמן יותר מדי הוי בל תשחית, ועמש"כ בס' ברכת השם (סי' 3 סעיף יד), וא"כ י"ל שמש"ה החזו"א כיבה הנ"ח, מלבד ביום אחרון כמש"כ באורחות רבינו שם, שביום אחרון בל"ה אסור להשתמש בשמן, ובשאר ימים יכול ומש"ה כיבה משום בל תשחית.

והנה"ק בעל הקהילות יעקב זצ"ל, אמר בטעם החזו"א כמובא באורחות רבינו שם, דכיון דכתב המשנ"ב (סי' מרע"ב סק"ו), דלהדליק יותר מחצי שעה אין בו משום מצוה מש"ה הקפיד לכבות להראות זה, ובמיוחד שידע שלומדים מעשיו הלכה למעשה, אבל אנו אין להקפיד בכך, ומובא שם, שהקה"י לא כיבה הנ"ח לאחר חצי שעה ודלקו כמה שעות עד גמירא, והביא מתניא רבתי שיש אנשים ברחוב יש פרסו"נ שידלק יותר, ואמר הקה"י שכוונתו שיש מצוה אם דולק, יותר אבל אין חיוב יותר מחצי שעה, כי זה בשיעור שקבעו חז"ל ע"ש, הרי שדעת הקה"י דיש קיום מצוה אם הנרות דולקות יותר מחצי שעה רק של"ה חובה, א"כ צ"ע טפי דעת החזו"א כיון שיש קיום מצוה יותר מחצי שעה מ"ט

שא"צ יותר לדלוק. ושאלתי לו ממש"כ המאירי הנ"ל דאם מוסיף מוסיפין לו, וכתב, הפוסקים לא הביאוהו. ושאלתי עוד, מ"ט הקה"י לא כיבה משום הידור והחזו"א כן כיבה? וכתב, לפרסם הדין. וכ"כ בדעת החזו"א מו"ר הגר"א גרינבלט זצ"ל בשו"ת רבבות ויובלות (ח"ג סי' טו). וכן השיב הגר"ח בספר שערי ציון (ח"א עמ' רז).

ובס' מעשה איש (ח"ד עמ' קל) הביאו בטעם מנהג החזו"א שכיבה הנ"ח לאחר שנגמר החיוב, דאם ידלקו הנרות זמן רב יותר יגידו שחובה לעשות כן, ובס' תכלה רגל מן השוק (עמ' 5) הביא מהגר"ח בטעם החזו"א שכיבה יתכן לפרסם ההלכה, והקה"י לא כיבה משום הידור מצוה ולא מדינא, והחזו"א כיבה אף שהיו עוברים ושבים ע"ש. ואכן כך נהג החפץ חיים כמובא בס' מאיר עיני ישראל (ח"א עמ' 62) שהח"ח כיבה הנ"ח לאחר חצי שעה, מצאה"כ של ר"ת ע"ש, וע"כ דס"ל לחזו"א ולח"ח דליתא קיום מצוה אחר חצי שעה ומש"ה כיבה.

והגר"א שלזינגר מח"ס מצות נר איש וביתו ובעל השואלין ודורשין, כתב לי על מנהג החזו"א בזה"ל, בקשר לדעתו של מרן החזו"א זצ"ל הוא באמת דבר תמוה, שהרי מפורש ברמ"א שם דאף שמותר לכבות מ"מ לא יכבה משום מראית עין, ולכן באמת איני מבין את דעת החזו"א, וקשה לי גם להאמין שכך היה נוהג וצריך לשאול את תלמידיו ובמיוחד את מרן הגר"ח קנייבסקי וכבר היו דברים שהתפרסמו מהחזו"א והגר"ח קנייבסקי עכ"ל, אולם ד"ז ל"ה כשמועה, שכך העידו הקה"י באורחות רבינו הנ"ל, וכן הביא הגר"ח ק"ב בס' הוראות והנהגות (עמ' ס"ד), וכן בס' חוט שני הנ"ל בשם החזו"א, וכן נהג הח"ח כפי שהעיד נכדו, וע"ע בשו"ת דברי שלום (ח"ה הערות והנהגות ס' 57) מש"כ בזה.

ואכן בערוך השולחן (סי' תרע"ב ס"ט) הביא מח' אם לכבות נ"ח וסיים והמנהג אצלנו לכבות ע"ש. ובחיי אדם (כלל קנד), ובשו"ת דברי מנחם (ח"ד ס' מא) ובשו"ת שבה"ל (ח"ג סי' פג, ח"א ס' קפז). אולם אמר לי הגאון המפורסם רבי אפרים גרינבלאט זצ"ל בעל הרבבות אפרים, דאף שמעיקר הדין אפשר לכבות הנ"ח אחר חצי שעה אין לנהוג כן ולא יכבה, ועיין מש"כ בשו"ת רבבו"א (ח"ח סי' קסג).

למצוותו, מ"מ י"ל דאם דולק יותר ג"כ הוי מצוה כמש"כ היראים (סי' קיז) בהארכת תקיעות יותר מכשיעור ע"ש עכתו"ד, וחזינן בדברי הגר"י ענגיל תרתי. חדא, די"ל שיש קיום מצוה יותר מחצי שעה, ועוד טעם לדינא שיש חיוב לכבות הנ"ח לאחר חצי שעה דנהנה ממה שמאיר לו בבית ע"ש אכן זהו צ"ע כיון שמפורש בש"ע דרשאי להנות מהנרות לאחר חצי שעה דל"ה נר מצוה ממילא א"צ לכבות ורשאי להנות, אל"ה דנימא כדעת הרש"ל בתשו' (סי' פג), דכתב א"נ שדלק בשיעור זה יכול לכבותה, אבל בלא כיבוי אין נראה להקל להשתמש לאורה מפני הרואה ע"ש ובס' מצות נר איש וביתו (סי' כג).

וראיתי בס' חוט שני לרבינו מרן הגר"נ קרליץ חנוכה (סי' תרע"ב ס"ו) דהביא דמין החזו"א היה מכבה הנ"ח לאחר חצי שעה, ובשע"צ בחוט השני (שס ס"ק לו) הביא מגאון אחד לפרש טעם החזו"א, שבא לאפוקי מדעת הסוברים שבזמנינו העוברים ושבים נמצאים ברחובות יותר מחצי שעה צריך שיהא דולק יותר עד שתכלה רגל מהשוק, ומש"ה כיבה לאחר חצי שעה דבא ללמד דהזמן הוא רק חצי שעה ולא יותר ע"ש, ולכא"ו בא לאפוקי מהסוברים דדעת הרמב"ם (פ"ד ממוכס ה"ה) מדליק והולך עד שתכלה רגל מהשוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יותר, ובקונ' חנוכה ומגילה (עמ' כג) הביא מהגרי"ז זל"ה דכוונת הרמב"ם או יותר שתליא ברגל השוק, ואם זהו יותר מחצי שעה צריך ליתן שמן יותר, ובס' מאורי המועדים (עמ' שס"ה) הביאו שכך נהג הגרי"ז להדליק עד שתכלה רגל ממש, ונמשך עד מאוחר לפי המציאות ע"ש, וכן נקט בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ג סי' תקז), שצריך להדליק הנרות כ"ז שיש פרסו"נ ע"ש, וכ"כ בהליכו"ש חנוכה (פט"ו אות ט) שנהג כן הגרש"ז, וכן נראה בריטב"א שבת שם וע"ע בזה בדברות משה שבת (פ"ג הערה י) ובס' בית אב (סי' יצ), ובשו"ת אור לציון (ח"א סי' מד), ובתשוה"נ (ח"א סי' ש"ג סי' קטו ח"ד סי' קסז), ובמו"ז (ח"ג סי' שמג, סי' קמא ח"ו סי' פו), ובשו"ת שואלין ודורשין (ח"ו ס"כ), א"כ החזו"א ס"ל שחצי שעה זהו השיעור שנקבע ולא משתנה ומש"ה כיבה הנ"ח.

ב. ומרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א כתב לי בטעם מנהג החזו"א שכיבה הנ"ח לאחר חצי שעה, מפני

הרב אליהו ארז

כולל "עמלי תורה", ירושלים

סימן מב

בענין הדלקת נר חנוכה בבנין מגורים

שאלה. נשאלתי בדין אדם שגר בבנין גבוה מעל גובה עשרים אמה היכן יניח את החנוכיה, האם בחלון שפונה לרשות הרבים או בכניסה לבנין או שידליק בכניסה לביתו?

תשובה. א. במקום שאין חשש סכנה מצוה להניח את הנר חנוכה מחוץ לבית. ומכל מקום אם המדליק נר חנוכה בתוך ביתו יש לו על מי לסמוך. ואם יש חשש גניבה או שעלול הנר לכבות, רשאי להדליק לכתחילה בתוך ביתו.

ב. חצר משותפת שגרים שם כמה דיירים, מצוה להניח את הנר חנוכה בכניסה לשער החצר מבחוץ.

ג. בנין מגורים שיש שם חדר מדריגות משותף שמשתמשים בו גם לאיחסון דברים, וכגון אופנים, עגלות, פחי אשפה, משחקי ילדים, תיבות דואר וכיו"ב, צריך להניח נר חנוכה בכניסה לבנין. אולם מאחר ואין הדבר מוסכם, ידליק בברכה את הנר בחלון שפונה לרשות הרבים. ויכוין לצאת ידי חובה באותה חנוכיה שהיא לפי ההלכה. ומיד בסיום ההדלקה, ילך להדליק נר חנוכה בכניסה לבנין.

מקורות וביאורים:

איתא דמהני הדלקה מבפנים, לכל הפחות בדיעבד, אמאי אינו מדליק מבפנים לא מהני אפילו בדיעבד, אלא אם כן בשעת הסכנה. ואפשר שאפילו לדעת הראשונים דס"ל שבזמן שמדליקין מבפנים אין צריך להקפיד להדליק עד שתכלה רגל מן השוק. ומשמע דסבירא ליה שבזמן שמדליקים מבחוץ אינו מדליק מבפנים אחר שכלתה רגל מן השוק. ועיין בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז (סא"ט סימן מו) שהרב השואל שמע בשם הרב מבריסק ז"ל שבזמן הזה המדליק בפנים, הרי הוא מברך ברכה לבטלה. ע"ש. ולפי זה יש לתמוה על המנהג בחו"ל להדליק נר חנוכה בבית. וכן כתב הרה"ג טורצ'ין בקונטרס חנוכה ופורים (סימן ג) בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל. וכבר הקשה כן האור זרוע ח"ב (סימן שכג) וז"ל: והאידנא דליכא סכנה, לא ידענא מאי טעמא אין אנו מדליקים בחצירות.

ולכאורה יש לומר כמו שכתב העיטור ח"ב (הלכות חנוכה דף קיד:) וז"ל: נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ. ואם היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו. ואחר שנהגו על הסכנה נהגו. ומי שיכול להניחה מבחוץ מניחו בחוץ ואם לאו על

על מה סמכו להדליק בתוך הבית כשאין סכנה
א. גרסינן בשבת (כ"א:) תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו "מבחוץ". אם היה דר בעליה, מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה, מניחה על שולחנו, ודיו. ע"כ. וכן איתא במגילת תענית. ויוצא מבואר שעיקר ההדלקה היא מחוץ לבית, אלא שבשעת הסכנה צריך להדליק בתוך הבית. וכן הביאו את דברי הש"ס הנ"ל בשאלתות דרב אחאי גאון (פרש"י ושלם שאלתא כו ד"ה צנס נריך), וכן בספר הלכות קצובות (הלכות חנוכה אות ז), רבינו חננאל, רי"ף (שנת ט: ד"ה ט"ר), ראבי"ה ח"ג (הלכות חנוכה סימן תממג ד"ה הלכות חנוכה), ספר המנהיג (עמוד תקל), וכן דעת רמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"ז) וכ"פ מרן בש"ע (סימן תרע"א סעיף ה). ויוצא אם כן, שלדעת כל הראשונים הנ"ל, דין פירסום הנס מחוץ לבית שייך גם כיום. וגדולה מזו, הרי הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"ה) כתב בזה"ל: אם לא הדליק עד שכלתה רגל מן השוק, שוב אינו מדליק כלל. ע"כ. וכן כתב הר"ן (שנת ט:) בדעת בה"ג. ומשמע שאין יוצאים ידי חובה בהדלקה מחוץ לבית, דהא טעמא שאין מדליקין אחר שכלתה רגל מן השוק, מסתברא דהוא משום פירסומי ניסא. ואם

פתחו עכ"ל. אלא שמלשוננו שסיים, "מי שיכול להניחה מבחוץ מניחה מבחוץ", מתבאר שבזה הזמן שאין סכנה, יש להניח את הנר חנוכה בחוץ. וכן כתב האורחות חיים (הלכות חנוכה אות ג) בזה"ל: "ועכשיו בגלות שאין אנו יכולים לקיים המצוות בשלמות", מניחה על פתח ביתו מבפנים בטפח הסמוך לדלת. עכ"ל. וכן כתב הכלבו (סימן מד ד"ה נכ"ה נכסליו). הא קמן, שאם מדליק בתוך הבית נקרא שאין מקיים את המצוה בשלימות. ואמנם באוהל מועד (שער מועד קטן דין 6) כתב בזה"ל: "ועכשיו נהגו להניחו על הפתח ומבפנים, ואף על פי שאינו בשעת הסכנה. עכ"ל. ויוצא לכאורה שמותר לכתחילה להדליק בזה הזמן את הנר בתוך הבית. אמנם לענ"ד גם הוא מסכים למה שכתבו בעל העיטור והאורחות חיים והכלבו והאור זרוע הנ"ל, שלכתחילה יש להדליק את הנר מחוץ לבית, שלמה לו לחלוק על גמ' ערוכה שצריך להדליקה בחוץ ודוקא בשעת הסכנה מותר, ועוד שאפוי פלוגתא לא מפשינן. וכן מוכח ממה שכתב הריב"ש בתשובה (סימן קיא) בזה"ל: המנהג הזה, להדליק בבית הכנסת, מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא, כיון "שאין אנחנו יכולין לקיים המצוה כתקנה" כל אחד בביתו, שהיא להניחה על פתח ביתו מבחוץ. ע"כ. ומבואר להדיא שמה שמדליקים בתוך הבית אינו לכתחילה, ואינו מקיים את המצוה כתיקנה. וכל שכן לפוסקים שמפיהם אנו חיים שבודאי צריך להדליק נר חנוכה בחוץ.

האם ההדלקה בחוץ נעקרה לתוך הבית

ב. וחזי הוית להרה"ג עובדיה הדאיה זצ"ל בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז (סימן מו) שהאריך להצדיק את המנהג להדליק נר חנוכה בתוך הבית. וזת"ד: דמאחר ודבר זה עשוי לחזור ולקרות בכל עת שתהיה שעת הסכנה, לכן השאירו את המנהג להדליק בתוך הבית על כנו. והביא ראיה מהתקנה לעשות קידוש בבית הכנסת, שאע"פ שבטל הטעם לא בטלה התקנה. וכן מדין חזרת השליח ציבור שנתקנה עבור אלו שאינם יודעים לקרוא, וכעת לא שייך טעם התקנה. וכן מצינו בביטול מצות שופר בראש השנה וכן בנטילת לולב ביום טוב ראשון שחל בשבת. ואין לומר שבארץ ישראל ידליקו בחוץ, ואילו בחו"ל ידליקו בפנים, דא"כ אתה עושה

את התורה כשתי תורות. עכת"ד. והנה מה שכתב שיש לחוש שיחזור הדבר לקדמותו, לפענ"ד לא משמע כן מלשון העיטור שכתב שבמקום שאפשר להדליק בחוץ יש לעשות כן. ולא חשש פן יחזור הדבר לקדמותו. ומה שכתב לדמות זאת לתקנה של שליח ציבור, וכן תקיעה בשופר בשבת וכיו"ב, יש לחלק בין תקנה שנתקנה אצל חז"ל, והחליטו לבטלה שעל זה אמרו חז"ל שאם בטל הטעם לא בטלה התקנה, לבין מה שתיקנו מעיקרא להדליק נר חנוכה מחוץ לבית, ובמקום סכנה להדליק בפנים. שמעיקרא קיימו וקיבלו עליהם ועל זרעם, שאם לא תהיה סכנה ידליקו בחוץ. וכל שכן ע"פ הרי"ף והרמב"ם וסיעתם דס"ל שגם בזה הזמן יש להדליק מחוץ לבית. ומה שכתב הרב ישכיל עבדי שיש לחוש שתיעשה התורה כשתי תורות, אחר המחילה הרבה, דבריו קשים מלשמוע. שמאחר ובני ארץ ישראל נוהגים כמו שתיקנו להם חז"ל בחוץ. ואילו בני חו"ל נוהגים ע"פ תקנת חז"ל להדליק בתוך הבית, בגלל החשש שיתנכלו להם. ומעתה מה שייך לומר שתיעשה התורה כשתי תורות, אתמהה.

ומכאן תשובה מוצאת למה שכתב בשו"ת דבר יהושע אהרנברג (סימן מ) שמי שהדליק נר חנוכה מחוץ לבית אינו יוצא י"ח הדלקה. שחז"ל עקרו את מצות ההדלקה בחוץ ותיקנו להדליק בפנים. ודימה זאת, למה שאמרו בכתובות (ג:) מן הסכנה ואילך, נהגו העם לכנוס בשלישי. וכתב הרב שיטה מקובצת (כחצות פט.) דמהאי לישנא מוכח דלא רק בשעת סכנה, אלא אפילו שלא בשעת סכנה יש לכנוס ביום שלישי. וה"נ בנידון דידן. עכת"ד. ויש להשיב על דבריו, דהכא לשון הגמ', ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו. אלמא שדוקא בשעת הסכנה יש להדליק נר חנוכה בתוך הבית. אבל בזה הזמן יש להדליק מחוץ לבית. וכן כתב השלטי גיבורים (סנהדרין נדפי הרי"ף פ' יז:) דלא אמרינן תקנה שבטלה מקצתה בטלה כולה, אלא כי עברה הסכנה והאונס, חוזרת התקנה למקומה, ולא אמרינן כיון שהותרה הותרה. ודון מינה ואוקי בנידון דידן. וכן כתב הרב אשר לוין בקובץ נועם חלק טו (עמוד 35). והביא שם שכן דעת הרב שריה דבילצקי שליט"א שבודאי בארץ ישראל מצוה להחזיר מצוה זו על כנה. וכתב שמצוה לעשות מסע הסברה כדי להחזיר עטרת

יש לחשוש לחשש רחוק של אחד למאה מפני הגויים. ואל תתמה כיצד פירשו חז"ל ששעת הסכנה הכונה לליסטים, שהרי כן מצינו בעירובין (נא:) המוצא תפילין מניחן זוג זוג וכו'. ובשעת הסכנה מניחו והולך לו. ובגמ' (נא:) ובסכנה מכסן והולך. והתניא: ובסכנה מוליכן פחות פחות מארבע אמות. אמר רב: לא קשיא, הא בסכנת נכרי, הא "בסכנת לסטים". ופרש"י, לסטים ישראל, דקטלי ליה משום ממון, ולתפילין לא מבזו להו, מכסן. ע"כ. הרי לפנינו, שפעמים מצינו בלשון המשנה "שסכנה" חשיבא אפילו ליסטים. ועיין גם במשנה במגילה (נד:) העושה תפילתו עגולה "סכנה" ואין בה מצוה. וכתבו התוס' (שם נד"ה סכנה) וז"ל, פר"ת בשעת הסכנה יכול להסתכן בהן, ולא תגין עליו המצוה ולא יעשה לו נס כמו לאלישע בעל הכנפים.

האם יש חיוב לקנות כיסוי מזכוכית

ד. ויש עוד לאלוה מילין, שמה שאמרו בש"ס שמפני "הסכנה" מניחו על שולחנו ודיו, אין הכונה לסכנת נפשות. וכן כתב הריטב"א (שנת כא:) בזה"ל: ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו. פירוש לא סוף דבר סכנת נפשות, דאם כן פשיטא דעל מצות עשה לא יהרג וכו', אלא אפילו סכנת צער או איבה כמו בצרפת, ולכן פרש"י ז"ל כאן דהיינו מפני הפרסיים שלא היו מניחין להדליק נר בשום בית ביום וכו', ולפיכך היה אומר מורי הרב ז"ל שכשנושב רוח שאי אפשר להדליקה בחוץ מדליקה בפנים בביתו. עכ"ל. וכן ראיתי בשו"ת שאלת יעב"ץ חלק א (סימן קמט) שכתב בזה"ל: ושנסתפקת אם מותר להדליק נר חנוכה בפנס [כיסוי זכוכית]. והשיב שמסתברא דהכי עדיף טפי. וקרוב אני לומר "כמעט חובה" היא לתקן כלי כזה לנר חנוכה. כדי שיהא שמור מהרוח וכו'. אלא לפי שלא ראיתי לרבנן קשישי דעבדי הכי. אינני גוזר ואומר שיהא חיוב בהחלט וכו'. וגם טורח רב יש בדבר והוצאה מרובה להמציא כלי חדש כזה, לכן לא חשו לטרוח אחריו כל כך. אמנם אם נוכל לו בקלות. יראה שנכון לעשות כן אפילו בבית כמה פעמים שגורמים לו כיבוי כו'. עכ"ל. ומבואר שאין חיוב מצד הדין לקנות כיסוי זכוכית לנר חנוכה, אולם נכון לעשות כן. וכן כתב כיו"ב בנימוקי אורח חיים (סימן מרע"א). וגם הרב ערוך השולחן (סימן מרע"א סעיף נד) בזה"ל: והנה עתה אין

תפארת מצוה זו. וכן נהגו תלמידי הגר"א שעלו לארץ ישראל, להדליק נר חנוכה בחוץ. וכן ראיתי בקובץ אוצרות ירושלים (עמוד מחשבת) שמביא מאמר של הגאון הרב יהושע זילבר שתמה על איזה מחבר שכתב ללמד זכות על הנוהגים להדליק בתוך הבית. וכאילו מה שאנו גרים בארץ ישראל שבה עיקר הקיום של המצות אינו משנה כלום. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות (סימן סז) שכיום עיקר ההדלקה היא מחוץ לבית. וכן עיקר.

חשש מפני גוים וליסטים

ג. ואשר אחזה לי בס"ד, שהטעם שנמנעו מלהדליק בחו"ל מחוץ לבית במקום שאין סכנה, הוא ע"פ מה שכתב במגילת תענית (פ"ט) בזה"ל: ומצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ וכו'. ואם מתיירא מן הליצים מניחה על פתח ביתו מבפנים. ע"כ. ומבואר שמפרש תיבת "סכנה" שהכונה לחשש מפני ליצים. ולכאורה הוא תמוה מאוד, כיצד יבטל מצות פירסומי ניסא בחוץ משום הליצנים, הרי פסק הרמ"א (נריש סימן ה) שלא יבוש מן המלעיגים עליו בעבודת השי"ת. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ו (סימן סו נסוף המשנה). ויותר נראה שזו טעות סופר וצריך לומר שאם "חושש מן הליסטים". וכן הלשון בספר הלכות קצובות (הלכות מנוכה עמוד 81) לרב יהודאי גאון, ואם נשבה רוח או "פחד מפני הליסטים", מניחו על שולחנו ודיו. וכן כתב בסידור רב עמרם גאון (סימן סד סעיף יג) ואם נשבה רוח או פחד מן הליסטים, מניחה על שולחנו ודיו. וכן כתב רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב ט חלק א דף סא) בזה"ל: ועתה נוהגין להדליקה מבפנים לפתח הסמוך לרשות הרבים. ויש שנוהגין להדליקה מבפנים לפתח הסמוך לחצר "משום דשכיחי גוים וגנבים". עכ"ל. והביאו הדרכי משה (סימן מרע"א אות ט). ומבואר יוצא, שיסוד ההיתר שעליו סמכו שלא להדליק בחוץ הוא חשש מפני שהרוח וכן מגנבים שיבואו לקחת את החנוכיה. ועד כמה היה בגלות הפחד מן הגוים מבואר בספר לקט יושר תלמידו של בעל תרומת הדשן (דרוש למנוכה עמ' 152) בבית הגוי כלומר יהודי שגר בבית השייך לגוי, מדליק נר אחד ושמם אחד אע"פ שאין הגוי מקפיד על שנים או שלושה נרות, שמא אחת למאה פעמים שתבוא סכנה ממנה והיה גנאי למצוה. ע"כ. הרי שבגלות

אנו מדליקין בחוץ ואף שאין סכנה אצלנו, מכל מקום כמעט הוא מהמנעות, מפני שבכל המדינות שלנו ימי חנוכה הם ימי סגריר גשם ושלג ורוחות חזקים, ואי אפשר להניחם בחוץ אם לא להסגירם בזכוכית, וכולי האי לא אטרחוהו רבנן. ועוד דבזה לא יהיה היכר למצוה כל כך, וגם לא בכל המקומות יניחו לעשות כך ולכן כולנו מדליקין בבית. ע"כ. ומבואר שלפי התירוצ הראשון, אין חיוב לקנות עשית שתגין על הנר מפני הרוח ומטעם זה פטור להניח את החנוכיה בחוץ. וכן כתבו טעם זה בשו"ת מנחת יצחק ח"ו (סימן סו) וכן בספר חזון עובדיה חנוכה (עמוד לו והלאה) כתב בזה"ל: "טוב" להניח נרות חנוכה בתוך פנס של זכוכית ולהעמידם במרפסת כדי שיראו לעוברים ושבבים. ע"כ. ומבואר שאין בזה חיוב. וכן ראיתי בשו"ת אור לציון ח"ד הנד"מ (עמוד רמ - רמא) שהטעם שנהגו בני ספרד בחו"ל להמנע מהדלקת הנר מחוץ לבית היא משום חשש מרוחות או חשש שמא יגנבו את החנוכיה. ולא חייבו אותנו חז"ל לקנות עשית. ע"ש. אלא שהדבר קשה בעיני, שראיתי אנשים שקונים חנוכיה מכסף אמיתי באלפי שקלים, ומאה שקל לקנות כיסוי זכוכית ולהדליקה בחוץ אין להם. ואולי חששו שמא תיגנב להם החנוכיה. אלא שגם זה תמוה, דמה ראו לעזוב את תקנת חז"ל העיקרית לפרסם את הנס בחוץ, ולהדר בחנוכיה מכסף, למרות שלא מצינו מקור ברור שצריך להדליק בחנוכיה, ובכל מקום דיברו חז"ל על "נר" בלבד. ובודאי שהכסף הוא הידור בלבד. ואכמ"ל. והמורם מכל האמור, שאדם שיש ביכולתו לקנות כיסוי זכוכית ולהדליק את הנר מחוץ לבית במקום שאין חשש סכנה מפני גויים, הוא מצוה גדולה לקיים את תקנת חז"ל שתיקנו להדליק נר חנוכה בחוץ.

שיטת רש"י בהדלקה בחצר המשותפת

ה. וכעת נבוא אל עמק יהושפט האם צריך להדליק נר חנוכה בכניסה לבנין מגורים. וראשית נקדים מה שנחלקו הראשונים האם יש חיוב להדליק בחצר משותפת בדלת של הבית או בכניסה לחצר. וכבר הבאנו בריש המאמר מה שאמרו בשבת (כ"א:) תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. ופרש"י, מבחוץ משום פרסומי ניסא, ולא ברשות הרבים אלא בחצרו, שבתיהן היו פתוחין

לחצר. ואם היה דר בעלייה שאין לו מקום בחצרו להניחה שם. מניחה "מבפנים", כנגד חלון הסמוך לרשות הרבים. עכ"ל. וכן כתב הר"ן (ט:). ומפשט לשונו נראה שיש קפידא שידליק את הנר חנוכה מבפנים, ולכן גם כשמניח את הנר בחלון צריך להניחו מבפנים. וכן כתב המאירי (שם כ"א:) בדעת רש"י. וכן כתב בספר התניא (סימן לה) בזה"ל: ולא ברשות הרבים אלא בבתי הפתוחים לחצר וסמוכין לחצר וכו' כן כתב בדעת רש"י בשיבולי הלקט (סימן קפ"ה).

והנה הרשב"א (שם כ"א:) הקשה על דעת רש"י בזה"ל: ואינו מחזור בעיני מדתנן (ב"ק כ"ג:) ומייתנן לה בסמוך (שם כ"א:) הניח חנוני את נרו מבחוץ החנוני חייב. רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור מפני שהוציאה ברשות. ואם אין מניחה אלא בפנים, וזה הניחה בחוץ ממש, למה פטור ומי הרשהו. ואם אתה אומר דוקא בשהניחה כנגד חוץ ולעולם בפנים בחצרו, אם כן אפילו חנוני בכי הא אמאי חייב, והלא ניזק ברשות המזיק הוזק ואדרבה בעל הגמל חייב, אלא מסתברא מבחוץ ממש קאמר. ע"כ. ומבואר שאין לפרש שכונת המשנה היא בנר שנמצא בפתח השער מבפנים, דאם כן אמאי חייב החנוני הרי הוזק הגמל ברשות המזיק, אלא ודאי שמדובר שהניח את הנר מחוץ לשער החצר. והרא"ם על הסמ"ג (עין מד"ס סימן ח) עמד בשאלה זו, ותירץ שהמשנה הנ"ל מיירי שביתו פתוח לרשות הרבים. אי נמי, אע"ג דאין מצותו בחוץ כיון דלפירסומי ניסא קמיכוין פטור הוא. והיינו דפרש"י ז"ל דמשום פירסום הניחו שם ולא קאמר מצותה בכך. עכ"ל. ומבואר שגם לשיטת רש"י מותר ומצוה להניח את הנר חנוכה מחוץ לשער החצר מכיון שיש בזה יותר פירסום הנס. עכ"ל הרא"ם. ובאמת שכן פירש"י (שם כ"א:) דנר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח, פירש הוא בעצמו מצוה להניחם בחצר או ברשות הרבים. והפרי חדש (סימן מרע"א) נתקשה בסתירה בדברי רש"י הנ"ל. ע"ש.

ולכן נראה שגם רש"י סבירא ליה שמותר להניחו בשער החצר. וכן מצאתי בריטב"א (שם כ"א:) שכתב בזה"ל: מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. פירוש כי היכי דלעביד פרסומי ניסא בכולי עלמא, ומה שפירש"י ז"ל לא מבחוץ ברשות הרבים אלא מבפנים סמוך לרשות הרבים, "לאו למיסר בחוץ

אדם הדרים בחצר אחד חייב כל אחד ואחד בנר חנוכה או משתתפין כולם בנר אחד. שורת הדין אם משתתפין כולם בשמן יוצאין כולם בנר אחד אבל מי שרצה לחבב ולהדר את המצות כל אחד ואחד מדליק נר לעצמו דת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד. עכ"ל. וכן דעת האורחות חיים (חנוכה סימן יד). ע"ש. ובודאי שבנר אחד לא שייך דין "ניכר". וכן איתא בשבת (כג:) נר של שתי פיות עולה לשני בני אדם. וכתבו התוס' (כא:) דמשמע דעולה לשני בני אדם. וכ"פ מרן בש"ע (נסימן מרע"א סעיף ג). ומבואר שאין צורך שיהיה ניכר בנר למי הוא שייך. וזה ברור.

והן אמת שמצינו סברה כזו בדין עליה שצריך להדליק בחלון ולא בשער החצר. וזה"ל מרן הב"י (נסימן מרע"א): אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים, בשאין לו פתח פתוח לרשות הרבים מיירי, כלומר שאם היה פתח העלייה פתוח לרשות הרבים מניחה על הפתח. ואם היה פתוח לחצר מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לרשות הרבים. אבל הכא מיירי כשהעלייה פתוחה לבית, דהשתא כי מנח לה על פתח הבית או על פתח החצר, לא מינכרא מילתא דמשום עלייה היא, ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים. ע"כ. ומבואר שמי שגר בעלייה צריך להדליק נר חנוכה בחלון, שאם היה מדליק בשער החצר אינו ניכר של מי הנר. ואם כן הוא הדין שאין להדליק בכניסה לבנין, מכיון שאין זה ניכר למי שייך הנר. וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ד (עמוד רמד). אולם באמת רב המרחק בין עלייה שאין לה שום יציאה לחצר המשותפת לבין בנין מגורים, שדוקא מי שגר בעלייה שאין לה שום שייכות בחצר, צריך להדליק בחלון. אבל מי שגר בבנין משותף, שיש לו דלת כניסה לחדר מדריגות צריך להדליק את הנר בכניסה לבנין. ומה שכתב בשו"ת אור לציון הנ"ל, שהטעם שאין להדליק נר חנוכה בכניסה לבנין הוא משום שנקרא בית השותפין, הוא תמוה לפענ"ד, דמה בכך שהחצר היא מקורה. ולפי מה שנביא לקמן בשם החזון איש, איפכא מסתברא, שמאחר שהמקום מקורה, אם כן הוא המשך של הבית, ויותר טוב אפילו מהחצר שהיתה בזמן חז"ל. ודו"ק.

ממש אתא", כי מנהגם היה להדליק מבחוץ ממש, וכדמוכח ממתניתין דגמל עובר ברשות הרבים דבנר חנוכה פטור, והתם ברשות הרבים ממש מיירי. וכן פירש רש"י ז"ל לקמן (שם כג.), אלא הכי בעי למימר דלא סוף דבר מצותו בחוץ ממש, אלא הוא הדין סמוך לחוץ מבפנים בענין שיכירו בני רשות הרבים. עכ"ל. ומבואר שכונת רש"י היתה גם סמוך לשער החצר. וכן כתב רבינו ירוחם (נתיב ט חלק ב) בזה"ל: מבחוץ, פרש"י בפתח החיצון הסמוך לרשות הרבים אבל הנרות מבפנים. עכ"ל. ומבואר יוצא, שאפילו לדעת רש"י אין זה ברור שצריך להדליק נר חנוכה בדלת הכניסה. ועוד, שאפילו את"ל שכן כונתו שצריך להדליק בדלת הכניסה ממש, וכמו שכתב המאירי בדעתו, מ"מ י"ל שאם מדליק בשער החצר שפיר דמי מאחר וכונתו לפירסום הנס, וכמו שכתב הרא"ם הנ"ל.

שיטת תוס' בחצר משותפת ודין חדר מדרגות
ו. אולם התוס' (שם כא:) בד"ה מצוה כתבו בזה"ל: ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרשות הרבים אבל אם יש חצר לפני הבית, מצוה להניח על פתח חצר, דאמר לקמן (כג.) חצר שיש לה שני פתחים צריכה שני נרות. ואמרינן נמי (שם ע"ב) נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם, משמע לשני בתים. ואם היו מניחים על פתחי בתיהם, היה לזה מימין ולזה משמאל. אבל אי מניחים על פתח החצר אתי שפיר. עכ"ל. ומבואר שצריך להדליק נר חנוכה בשער החצר. וכן כתב הרשב"א (שם) והרי"ד בפסקיו (שם). וכ"פ הש"ע (נסימן מרע"א סעיף ה). וכן פסק הפרי חדש וכן כתבו כל האחרונים. ולפי זה הדבר ברור שיש להדליק את הנר חנוכה בכניסה לבנין, שהרי החדר מדרגות נחשב כחצר משותפת לכל הדיירים. ואין לומר שמאחר ואין הדבר ניכר לאיזו משפחה שייכת החנוכיה, אם כן יש להדליק בכניסה לדירה. זה אינו, שהרי בדין חצר המשותפת היו הרבה בתים פתוחים לחצר, ואף על פי כן כתב מרן להדליק בשער החצר. וכל שכן לפי שיטת הרב שר שלום שהביא הטור (נסימן מרע"א) שכתב שכמה אנשים שגרים בחצר אחת ידליקו נר אחד. וכן כתב בספר הלכות פסוקות (סימן קלג) וכן כתוב בתשובת גאונים בשערי תשובה (סימן קלד) בזה"ל: הרבה בני

שיטת החזון איש בגדר חצר בזמנינו

ז. ועדיין אנו צריכים למודעי. וזה"ל הגאון החזון איש (הלכות עירובין סימן 5 אות כג): והלכך לדידן דלית לן מבוי הניתר בלחי משום דאין חצרות פתוחות למבוי שלנו, דחצרות שלנו הן רחבות. ואע"ג דהן מוקפין לדירה ודינן כחצר לכל מילי לענין דין מבוי צריך חצר דוקא שיהא עיקר תשמיש הבית שם, וכמו שהיה בימי חז"ל באופקים החמים. וגם במבוי היה תשמיש דירה, ואינו כן במבואות שלנו וכו'. עכ"ל. והניף ידו שנית בהלכות מזוזה (י"ד סימן קס"א סק"ו) בזה"ל: קושטא דמלתא דחצרות שלנו לא מקרי דירה, ואף רחבות אינן, שרחבה היתה משמשת לאוצר, ואנו אין אנו רגילין בזה. והלכך חצירות שלנו דינן כגינה דקיי"ל דבית עיקר וכו'. עכ"ל. ומבואר שלשיטת החזון איש חצירות בזה הזמן דינן כגינה. וכתב בספר אורחות רבינו ח"ג (עמוד ג) בשם הרב חיים קנייבסקי שכן דעת החזון לענין נר חנוכה. אולם כתב שהסתייפלר אמר שהיה לו טעם אחר שלא להדליק בכניסה לחדר מדריגות. עין רואה שהגאון הנ"ל לא הביא שום ראיה מהש"ס והראשונים למה שכתב, אלא כתב הכל מדעתו הרחבה. ובאמת שאין זה מוכרח כלל. דמנין לומר שצריך תשמישין לחצר, דהרי סוף סוף מאחר והמתחם של החדר מדריגות הוא שייך מבחינה בעלותית בטאבו לכל שכן מדיירי הבנין באופן יחסי, וגם משלמים על זה ועד בית של חשמל ונקיון, בודאי שדינו כחצר המשותפת. וכן כתב בספר שבות יצחק חנוכה (עמוד ז) בשם הגרי"ז מבריסק וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ובספר מעדני שלמה (עמוד קיז) כתב שכן דעת הגר"ש"ז אורבך זצ"ל שבשימוש של כל השכנים בחדר מדרגות, נחשב שפיר ככניסה לפרסם הנס.

ומלבד כל זה, יש לומר שאפילו לשיטת הגאון החזון שצריך לעשות תשמישים בחצר כדי שיחשב בית שמניחים שם את הנר חנוכה, אם כן בזמנינו שמניחים שם עגלות ואופניים וכיו"ב וילדי הבנין משחקים שם, אם כן בודאי חשיב חצר. ומי שם פה לאדם לומר שדוקא אם מניח שם תרנגולות וכביסה חשיב כחצר. וכן ראיתי שכתב השואל בשו"ת אז נדברו ח"ה (סימן ט"ז) וז"ל, אכן לכאורה בחדר מדרגות יש לדון בכל אופן על פי מציאותו דיש אשר

משתמשים בחדר מדרגות ובחצר וגם אוכלים שם לפעמים. ואם כן יכול להיות דבכה"ג באמת אית לזה דין חצר. ואפשר להדליק על פתחו דוודאי דאין צריך שיהיה תשמיש כמו בבית, דאם היו משתמשים כמו בבית, אם כן לא הווי פליגי רש"י והר"ן למימר דבעינן פתח הבית. דאטו אחד שאין דירתו מקורה אין לפתחו דין פתח לענין נר חנוכה. אלא פשוט שאין צריך תשמיש כמו בבית אלא הנחת דברים שם. והוא הדין שאר תשמיש. ואם כן בפרוזדור ומדרגות אשר על פי רוב משתמשים שם לפעמים להנחת דברים וכדומה, ויתכן אפילו מקום להניח הזבל סגי, דזהו כבר מיקרי דאית ליה תשמיש בחצר. עכ"ד. ומה שהשיב לו הרב המחבר שהמציאות מכחישה את זה, כל זה היה בבנינים הישנים שחדר המדרגות היה קטן וצר ומשמש רק להילוך. אבל בזמנינו שבכל קומה יש מפלס רחב וכן בקומת הלובי יש מקום רחב ידים, שמשמש להנחת עגלות ואופנים, מדוע שנאמר שאין זה בכלל "תשמישין דחצר".

ועוד נראה לפענ"ד, שאפילו את"ל בדין עירובין ומזוזה שצריך חצר תשמישין, אין זה נוגע כלל לפירסום הנס, דסגי שחצר זו היא בבעלות משותפת, וממילא כל מי שעובר שם, רואה את הנר חנוכה. וכן ראיתי שכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספר מועדים וזמנים ח"ב (סימן קמג) שאף שאין משתמשים כיום במדריגות כמו בחצירות בזמן חז"ל, נראה שדין פתח החצר בנר חנוכה אינו מפני שהיא מקום תשמיש כמו במזוזה ועירובין וכדו', רק החיוב שמה הוא מפני "שזהו פתח הכניסה מרשות הרבים ושמה מינכר". ומסברא נראה דכיון שהפתח למדריגות היא הפתח לרשות הרבים לבית, ומינכר דמשתמש ככניסה לכל אנשי הבית, חובת הדלקה שמה. ע"כ. ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ה (סימן רכ"ה) כתב שנראה עיקר, שהמהדר להדליק פעמיים יכול להקדים להדליק בביתו בלא תנאי, ואם רוצה לצאת המצוה בלי שום פקפוק אזי יאמר להדיא ש"אם המצוה הוא למעלה בבית [והיינו כשיטת רש"י והרמב"ם] רצוני לצאת למעלה, ואם המצוה מן המובחר הוא להדליק רק למטה [והיינו אם נימא דלשיטת התוס' והש"ע אם הקדים להדליק בביתו שוב לא יצא המצוה לכתחילה ברשות הרבים] רצוני לצאת רק ברשות הרבים למטה, ואז מקיימין מצוה בשניהם. עכ"ל.

הרב ישורון הכהן

ירושלים

סימן מג

תורה "אמת" כתיב בה - בענין הנחת תפילין דרש"י זר"ת

הם בעצם לשונו של רה"ג זיע"א (צסוף הקטע נכתב שזה מכ"ק של מנחם רה"ג, והוצאו ג"כ צילקוי ח"א עמ' מה), נמצא שמה שכתב "העידו שקר" זה חוזר גם על רה"ג, וזהו דבר שלא ניתן לאומרו. אך משראיתי זאת לא האמנתי למראה עיני, היש לך חוכא ואיטלולא גדולה מזו? כלום ראה המו"ל הלזה את חו"ר הדור הקודם – אותם ראה רה"ג – שכותב שעדותו שקר? ולא עוד אלא שגם רה"ג כלל לא כתב ש'רבים מרבתינו המקובלים הספרדים הניחום בזה אחר זה', הסכת ושמע מה אכן נכתב שם (במגוזה להגאון רבי עובדיה הדאיה זצ"ל), "וכי לא ידע שכמעט כל גדולי האשכנזים החסידים מניחים אותם בזה אחר זה. ונראה דסבירא להו שהנחת תפילין דר"ת הם משום ספק, וכסברת הרמ"ע מפאנו בתשובה, והראשית חכמה שהובא בשו"ת חיים שאל ח"א¹, ועוד כמה גדולים מהמקובלים, ולכן לא הקפידו להניח בידם זולת יחידי סגולה, נער יספרם". הא למדת שרה"ג דיבר על המקובלים האשכנזים ולא הספרדים, ולא כמו שהבין המו"ל.

שוב ניגשתי לארון הספרים ופתחתי ספר הלכ"ב וגם שם נוכחתי לראות שלא נכתב שם כלל שרבים מהמקובלים הספרדים הניחום יחד, וכה כתב: ושאלתי לכמה מזקני ת"ח שבדור, ושמעתי מפייהם שאף בדור הקודם נהגו כמה מגדולי הפוסקים, ובהם כמה מהמקובלים להניחם בזה אחר זה ... וכבר נהגו כן מדורי דורות גם הנוהגים בכל דרכיהם ע"פ הקבלה, ולא רק יחידים, וכן נהגו רבותינו מהמקובלים אשר בקרב אחינו האשכנזים. ע"כ. הנה כתב ש"כמה מהמקובלים" (הספרדים) הניחו בזה אחר זה, ולא כמו שכתב המו"ל ש"רבים מהמקובלים הספרדים". וגם בהלכות עצמם לא כתב שרבים מהמקובלים "הספרדים" הניחום יחד. "ודבר שפתים אך למחסור". והרוצה לרוות צמאונו יעיין בתשובת רה"ג ביבי"א הנ"ל ובשאר הספרים ואכמ"ל.

עוד ראיתי שם שבגלל שכתבו (בהלכ"ב וילקוי) את המציאות שבתפילין קטנות יש חשש לדיבוקים בכתב ועוד חששות וכו' (שנמציאות הס קשים להכנה יותר מחמת

לפני זמן מה יצא לאור הסה"ק 'תיקון תפילה' לרבינו הבא"ח זיע"א במהדורה חדשה. והנה בעוברי בין בתריו ראיתי שהמהדיר והמו"ל של הספר (שעשה עבודה קודש עמוסה והמקין אונים למורתו של מרנא הגר"ח זיע"א), כתב בהערותיו למטה דברים שלא ניתנים להכתב, וכ"ש לא בספרו של ריש גלותא דבבל מרנא ורבנא רבינו יוסף חיים זיע"א, ואף שיש הרבה מה להשיב על דבריו, מ"מ ראיתי לנכון להשיב לכה"פ על גרגר אחד שצדה עיני.

הנה בעמ' 110 כתב המו"ל, שיש להניח תפילין דרש"י זר"ת ביחד דוקא, ולא בזה אחר זה. וטעמו, מאחר וכך נהגו רבותינו המקובלים כמ"ש בבא"ח פר' וירא הל' כא ששניהם אמת ולכן צריך להניחם ביחד, ושכך דעת חכם בן ציון להניחם, ושעתה אכשור דרי וניתן לעשות תפילין קטנות ומהודרות, ולכן "חובה קדושה על כל יהודי יר"ש לרכוש תפילין כאלו ולהניחם יחד, ואין מי שחולק בזה!"

ובאמת שאי משום הא, לא הייתי נזקק להשיב ע"ד, שהרי הדברים מפורסמים ועתיקים, ואין כאן מקום לקטני קטנים שכמונו להתווכח עם גאון עוזנו רבינו הבא"ח, אלא שעתה באתי דוקא כנגד אותו המו"ל, אשר מצא פרצה להתגדר בה, באשר ראיתי שם שלא נקפו ליבו של המו"ל בשעה שכתב (במודגש) שמו"ר הגאונים הגדולים ר' דוד יוסף והראש"ל ר' יצחק יוסף שליט"א "העידו שקר!" וכה כתב שם (כולל המוסגר והמודגש): "רק אבוא לכתוב תוכחת מגולה למ"ש בספריהם הגאונים הגדולים הג"ר דוד יוסף והג"ר יצחק יוסף (הלכ"ב ס"ג שו"ת אורחות יוסף סי' צ דף ז, וילקוי סי' לז ס"ג דף תקנ"ג מהדורת משק"ד) א. שבתפילין קטנות יש חשש לכתב לא מהודר, ולדיבוקים בין האותיות וכו'. ב. 'העידו' בגודלם (מפי השמועה) עדות שקר שאף רבים מרבתינו המקובלים (כולל הספרדים) נהגו להניח זא"ז". ע"כ.

בשקראתי זאת נדהמתי, היתכן לכתוב כך עלי ספר על חכמים שבישראל, מורי הוראות מרביצי תורה ומעמידים תלמידים? ועוד באותיות קידוש לבנה? אלא שלרוע מזלו של המו"ל למרות שבדרך כלל 'אני אדם מאמין' שלא נוהג לפתוח המקורות, במקרה דנן הייתי קטן אמנה, וביקשתי לבדוק בעצמי מה באמת נכתב בספר, והנה בפותחי ספר ילקו"י ראיתי שמקור הדברים

¹ ויעי' להגאון הנאמ"ן שליט"א שס"ל בדעת האר"י עצמו שאין הנחתם אלא מן הספק (בהערותיו לנא"מ וירא הל' כא).

הניח תפילין, ועליו נאמר יצא קירח מכאן ומכאן ... אם אתה מניח אותם [יחד], אתה מסכן את עצמך! מצד אחד הוא רוצה לעשות חסידות ולהדר ולהניח רש"י ור"ת, מצד שני הוא קירח מכאן ומכאן. לכן אין ברירה אלא להניח זא"ז, וזהו שכתוב בש"ע (סי' נד), "אם אינו יודע לכוין המקום ולהניח שניהם יחד יניחם זא"ז". (עוד הציג שם ד' הריטצ'א שכתב שגריסם התפילין להיות בגודל 3 ס"מ, דבר שאינו צומנינו). עכ"ל. וראה בהליכו"ע (סי' עמ' נד) שכתב "ועינינו הרואות שיש כמה אנשים הדוחקים עצמם להניח ב' זוגות התפילין ביחד ועי"כ יוצא שכרם בהפסדם שהתש"ר יורדים על מצחם, וכן בודאי שגם תש"י עולים למעלה מן המקום הראוי להנחתן"³. והדברים ידועים ומפורסמים, ואף הבא"ח ידע שקשה לכוון את שניהם במקום, אלא שכתב (פר' חיי שרה) שאפשר לסמוך על דעת הגר"א שכל מקום הקיבורת כשר לתפילין, אולם לדעת רה"ג שאין לסמוך על דבריו היפך דעת מרן הש"ע והשימושא רבא ועוד (ראה יצי"א שם והליכו"ע שם), א"כ אין ברירה אלא להניחם בזה אחר זה, כי במציאות קשה הדבר לכוונם במקומם, כמו שהמו"ל עצמו סיפר בהערה שם שרה"ג ניסה להניחם ביחד וראה שלא עלתה בידו⁴. ותמה אני האם אין למו"ל

גודל הקלף, כפי ששמעתי דברים מפורסמים אלו מפי קודשו של רה"ג, וע"ע בהליכו"ע סי' עמ' נד), הקשה היאך א"כ יש ברשותו תפילין קטנות מהודרות מאד? ולכן כתב "אשר על כן, אל תהיו ממוציאי דיבה על עושי התפילין הקטנות", ואני תמיה, וכי בגלל שכתבו שיש להזהר בהכנת התפילין הקטנות נעשו כמוציאי דיבה? וכי בגלל שהבא"ח כתב בפרשת חיי שרה שבתפילין קטנות יש להזהר שלא יהא מונח התיתורא של האחד על המעברתה של השני, הוציא דיבה ח"ו על לובשי התפילין הקטנות? האם בכל מקום שכתבו הפוסקים "יש להזהר" נחשבם למוציאי דיבה ח"ו? אתמהא. (וע"ע מש"כ המשנ"צ נסי' לז ס"ק קפט).

עוד כתב שם המו"ל שלמעשה אין חולק ע"ז בספרדים – שבזמנינו צריך להניחם ביחד, ואף 'הוכיח' שכך דעת רה"ג (אף שמטובה שלמה כתב לאפוקי ממנהג זה, הלא היא יצי"א סי' ג), שהרי כ"כ ביבי"א שם (אות יח), "והנה כשאפשר לכוין המקום ולהניחם ביחד כגון שהתפילין קטנים, ודאי דמניחן בב"א". והרי עלה בידו של המו"ל להכין תפילין רש"י ור"ת קטנות ובכתיבה מהודרת להפליא וכו', לפיכך כתב שם שלפי"ז 'חובה קדושה להניחם ביחד'. והדבר מפליא, הלא ידעת שכל עצמו של רה"ג בתשובתו לאפוקי ממנהג זה, איך אפשר להעתיק שורה אחת מדבריו ולהתעלם מכל טענותיו שכתב שם. ועוד, הרי רה"ג כתב שדוקא כשאפשר לכוין המקום ולהניחם ביחד כגון שהתפילין קטנים, יניחם ביחד, וא"כ מה בכך שעלה בידו להכין תפילין מהודרות ככל שיהיו, אכתי מי הבטיחנו שיונחו במקום. ומה גם שבכל דבריו שם לא התייחס לטענתו העיקרית של רה"ג, שע"י הנחתם ביחד עלולים התפילין לעלות למעלה או למטה, וידוע שאפי' אם ירדו רק מעט, הרי שאדם זה ברך ברכות לבטלה והוי כקרקפתא דלא מנח תפילין ב"מ, (משום שהמקום הכשר להנחת תפילין צאדס ממונע הוא כ-8 ס"מ).

והא לך לשון קודשו של מרן מתוך שיעור שמסר בענין זה (כשנפשו סוערת עליו מאד), והעתקתיו מילה במילה: ... ואם יעלה התפילין של יד למעלה (שרש"י העליון) – עובר בברכה לבטלה וגם תפילין לא הניח. עדיף שהאדם יניח בכל חייו רק רש"י, ולא יניח שניהם ביחד ויכנס בספק ברכה לבטלה כל החיים שלו, וגם לא

³ ובהליכו"ע ח"ח (עמ' שטו) כתב שראה כן לכמה ת"ח. ואף אני הקטן עיני ראו ולא זר לת"ח גדולים מאד שתפיליהם נטו ממקומם, (וצלמתינו של אחד מידידי מנא"ס עשרות תמונות של אנשים שצילמנו להחמיר הניחו צ' תפילין יחד, אך למרבה הצער צאו למקן ונמלאו מקלקלים, וראשם הוא ממש בגדר קרקפתא דלא מנח, וצראותי זאת, לא ידעתי היכן לטמון ראשי מנוסה). ואף בתפילין רש"י בלבד עינינו הרואות לאנשים שאינם מונחים במקומם, ושני תפילין לא כ"ש. וראה בשו"ת אז נדברו ח"א סי' מז שהביא בשם "דעת קדושים" שיש למנות בכל קהילה ממונה על מקום הנחת התפילין. [וכע"ז ראה ב"מגיד הורקיע" ח"ב עמ' 22].

⁴ רצ"ה המו"ל להביא ראיה שדעת רה"ג שלכתחילה טוב להניחם ביחד, ממעשה ששמע מפי הגאון ר' בן ציון מוצפי ששאל לרה"ג מדוע אינו מניח שניהם ביחד (לפי מ"ש יצי"א סי' ג אות יח, שכשאפשר לכוין המקום ולהניחם צידד ודאי שמינחם צידד, כד' מרן הש"ע ור' הארי ז"ל), ורבינו השיבו שבאמת ניסה להניחם ביחד, אבל הוא ראה שהוא לא מצליח לכוונם במקום הנחת תפילין, ולכן נמנע מאז מלהניחם ביחד. וסיים שם המו"ל בזה"ל (והמוסגר ילא מאתי הנעיר הכותב): "וא"כ מה שבדרשותיו יצא חוצץ נגד זה, זה אינו מחמת שיש איסור מדינא בדבר שהרי דבריו ברור מללו (יצי"א סי' ג אות יח) שאם הם קטנות ומהודרות "ודאי דמניחם בבת אחת", (ויצי"א שם כתב "כשאפשר לכוין המקום ולהניחם צידד וכגון שהתפילין קטנים, ודאי דמניחם צידד אחת" ולא רק מלד כשרומם), והדברים כתובים עלי ספר וא"א להכחישם, ומעולם לא אמר שחזר בו ממה שכתב ביבי"א אלא כל זה מחמת

² ולקושטא כך היה עדיף להניחם הן מצד הקבלה לדעת רבינו הארי"ז ז"ל כמ"ש ביבי"א שם, והן מצד הפשט כמבואר בהליכו"ע ח"א עמ' כב, כדי שברכת "להניח תפילין" תחול על שניהם יחדיו, וגם כדי שיקרא בהם ק"ש ויתפלל עמהם כראוי. ע"ש.

המיוסדים על אדני פז ... ומהם שהיו נוהגים מתחילה להניח התפילין של רש"י ור"ת ביחד, ובראות את דברינו שינו מנהגם להניחם בזה אחר זה". וראה בהליכו"ע ח"ח (עמ' 57) שכתב, "ואלו הרוצים לקיים המצוה כדת, מניחים אותם בזא"ז שלא יכנסו בספק קרקפתא דלא מנח תפילין, ורחמנא ליבא בעי, והשי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים".

והמו"ל לא ידע שאף מרן הגרב"ץ לא התיר בשופי לכל אדם להניח שניהם יחד, רק אחר שהיה אומד אצלו אם יכול להניח שניהם, וכמו שהעיד תלמידו הג"ר יאיר חזקוני שליט"א (נפ' 1978) "ויכחז מרדכי" עמ' קפט), בשם רבו בזה"ל: וכן היה נוהג מרן הגרבצא"ש צוק"ל, שהיה בודק את מקום ההנחה בראשן של בני אדם ואומר להם אם יוכלו להניחם יחד או לא. אבל להמון העם בודאי שאין להורות כן שלא יצא שכרם בהפסדם שאינם מקיימים מצות תפילין ודי בזה. ע"כ.

בסיכום: דעת מרן רה"ג שגם בזמננו המכשול מצוי ולכן ראוי ונכון להניח תפילין דרש"י ור"ת בזה אחר זה, [כי מי עלה שמים וירד לוודא שאכן מניח התפילין במקום, ואכן אילו היה מכשיר מד מיוחד שיכול למדוד בוודאות שהתפילין מונחים במקום בכל רגע נתון במהלך התפילה, אז היה מקום לדוש בחומרא כזו, אבל השתא הדבר עלול להיות חומרה הבאה לידי קולא, ודו"ק]. ואותם הנוהגים להניחם ביחד עליהם להזהר, א. על מקומם שיעמדו כדת מבלי לזוז. ב. שהבתים יעשו בכשרות מהודרת. ג. שלא יניח התיתורא של האחד ע"ג המעברתא של השני, (יצי"א ח"ה ס"ה). ד. בכדי שלא יעבור על איסור "בל תוסיף" יכוין בהנחתם שבאותו זוג שהוא כהלכה הוא יוצא ידי חובת מצות תפילין, והזוג הב' הוא כרצועות בעלמא, כדי שלא יעבור על "בל תוסיף". (כמ"ש מן ג"ע ס"ה לד סע"י ז', ומרן זיע"א בהליכו"ע ח"א עמ' 57). [או שיתנה תנאי משולש, שאם שניהם אמת (כדעת המקובלים), הרי הוא מכויין לצאת בשניהם ידי חובה. (וכפי שהוצג ב"תד המאיר" תשרי תשע"ו - 161, ס"ה י עמ' 40), מהילקו"י צ"ת ותפילין עמ' תקפד, והאור"ל ח"ב עמ' לו, ע"ש]. ומעיקר הדין די בתנאי אחד לכל החיים, ומ"מ נכון להתנות כן פעם בשנה].

עוד רגע אקונן על התופעה שכל בעל קולמוס או מקלדת, והערה על אחד מחכמי הדור בפיו, יכתוב דברים 'נחרצים' ובלשונות חריפים, כי הדבר אינו מכבד ללומדי התורה וגורם חילול ה', האם לא די בכבוד התורה המתחלל בחוצות שנכניסו גם לתוך הספרים! מה טוב יהיה אם יכתבו הערותיהם בלשון כבוד ונעימות כת"ח בישראל שמנעימים זה לזה בהלכה, ודברי חכמים בנחת נשמעים. ישמע חכם ויוסף לקח, ונבון תחבולות יקנה. ויה"ר שהשי"ת יצילנו מעקשנות חנם.

עיני בשר לראות את המשתבשים בזה, עד שכותב כן להמון העם, ועל כגון זה נאמר "חומרא דאתי לידי קולא", כ"ש בהידור כזה, שאף מרן הש"ע כתב שאם אינו יכול להניחם ביחד יניחם זא"ז, כי בשביל להניח שניהם יחד צריך יר"ש גדולה להזהר מאד⁵ שהתפילין יעמדו על מקומם כדת, ואם זזו מעט ממקומם לא להתעצל להעמידם על מקומם. וביותר חרה לי על כל מיני לשונות שכתב לכל אורך הספר, (וכבר ראיתי חורבא דנפיק מינה). ולמה לנו לצווח על חומרה כזו, בשעה שרבים הם עמי הארץ שהלכות פשוטות מעיקר הדין אינם יודעים, כביכול אם היו מניחים כל עם ישראל תפילין רש"י ור"ת ביחד מיד היו נגאלים...

כן ראיתי שהמו"ל ציין שם לספר "פדה את אברהם" לר' אברהם מונסה זצ"ל שכתב שם על רה"ג "נמצא מקלקל ולא מתקן". לפיכך אביא לך בזה את מ"ש רה"ג בגליון הספר שם בזה"ל: "לא ראה כל מ"ש בזה בשו"ת יבי"א ח"א שאף הגאון המקובל חכם אפרים הכהן זצ"ל הסכים ע"ז". ע"כ. וראה בילקו"י שם שהביא מכי"ק של רה"ג שאחר שראה ר' אפרים הכהן את התשובה ביבי"א, קילס דבריו ואמר "שזוהי הדרך הישרה שיבור לו האדם, ולא יכנס בספק תורה במצוה גדולה זו, וחשש ברכה לבטלה". ועוד כתב שם רה"ג שבעת שהופיע יבי"א עם התשובה הנ"ל "יחדו את הדיבור עימי כמה רבנים מגדולי הדור, ורובם ככולם, אלה שהתייחסו לדברינו בענין זה, הביעו את הסכמתם המלאה לדברינו

החששות הנזכרות לקמן, (כניכול חשש מאן דהו שיט איסור צעט לנישטס יחד, והוא צא להציל מדעה זו מפני מעידי השקר... הלא כן כתבו מרן הש"ע ור' הארי" ז"ל), ובפרט שראה כי ישנם אנשים שאינם מניחים אותם במקומם הראוי "אחת למעלה ושבע למטה", (כניכול צריך שירדו התפילין שבע למטה כדאי שיהיה קרקפתא דלא מנח תפילין), או שאין להם מספיק מקום ביד או בראש. ברם, במציאות של היום שבח לאל יתברך אכשור דרי ולא שייך שום חשש, (ולא ידעתי מהו, אטו בגלל שאכשור דרי יהיה להם מספיק מקום ציד, או שהתפילין לא יזוזו ממקומם? האמנם אין שום חשש?), והאדם הירא את האלוקים יזהר לעשות תפילין קטנות כל אחד לא יותר מארבע ס"מ וללמוד איך להניחם, (כאן דמה המו"ל כלומר יד את טעמנו העיקרית של רה"ג, ויותר מזה לא זכר חשש זה). עכ"ל. ובדרך אגב דבר גדול למדתי ממעשה זה, שלא ראה רבינו להתנגד להנחתן יחד, עד אשר בדק וניסה זאת בעצמו וראה שאינו יכול להניחם כראוי (המעשה הנ"ל ארע צלעירותו, כמו שהציג בספר 'רבינו' עמ' קז, ומן הסתם קודם שכתב המעשה ציצי"א), נמצא שלא לחינם צווח ע"ז מרן בספריו ובשיעוריו, אחר שהוא בעצמו ניסה להניחם ביחד, ולא עלתה בידו.

⁵ **משום** שהתפילין דרש"י הם המונחים למעלה, ואם עלו התפילין מעט – כבר אינם במקומם.

הרב יאיר הכהן צג'ייר ס"ט

כולל "אור ברוך" שע"י מוסדות "יתד התשובה", צפת

סימן מד

מנהגי עי"ת ג'רבא - חנוכה

[מיועד להערות מהלומדים ע"מ לברר המנהגים לאשורם, נשמה לקבל הערות והארות]

החנוכה¹ והדלקתה

א. החנוכה עשויה מברזל וקבועים בה שמונה נרות והנר הנוסף – השמש למעלה לבדו ויש שעושים החנוכה מנחושת². ובימים קדמונים היו עושים החנוכה מכלי חרס מצופים אבר³.

ב. יש שעושים ציפורים ופרחים ודגים סביב לחנוכה⁴.

ג. נהגו הכל להדליק הנרות בשמן זית זך כתית למאור בלבד ורק אחד למאה היה מדליק בנרות שעוה⁵.

ד. לא נהגו להתפלל ערבית מוקדם אלא היו מתפללים בזמן ואח"כ מדליקים נרות. חוץ מבית הכנסת אל-חורי שרק שם היו מתפללים מוקדם⁶.

ה. בברכה על ההדלקה מנהגנו לברך להדליק נר חנוכה בהשמטת מילת "של" חנוכה⁷.

ו. נוהגים שאין הנשים עושות מלאכה בזמן שהנרות דולקים⁸.

ז. נהגו הנשים שאין עושים מלאכה ביום הראשון וביום השמיני של חנוכה ומ"מ מותרים לעשות צרכי הבית כמו כיבוס שאינו לשם מלאכה ואין להחמיר בזה⁹.

ח נוהגים להשאיר החנוכה במקומה עוד שבעה ימים לאחר ימי החנוכה¹⁰.

בית הכנסת

א. בשבת אחינו [שבת שלפני ראש חודש] כסלו נהגו הדרשנים לדרוש בענינים המעוררים את הציבור ובסוף הדרשה נהגו לדרוש הלכות חנוכה¹¹.

¹ כן הוא הנכון לקרוא לחנוכיה וכן כתבו כל הראשונים והאחרונים ורק בשנים האחרונות נכנסה מילת חנוכיה וכן כתבנו כאן בכל דברנו חנוכה ולא חנוכיה. ועוד יש להאריך בזה ואין כאן מקומו.

² כ"כ בספר ויען עמוס חלק חיי היהודים בג'רבא מנהגי חודש כסלו.

³ כ"כ מוהרש"ך בספר ממלכת כהנים אות ל"א מנהגי חנוכה.

⁴ מוהרש"ך בממלכת כהנים שם.

⁵ כ"כ בספר ויען עמוס מערכת ח' אות ד' וכ"כ שם בחלק חיי היהודים בג'רבא מנהגי חודש כסלו.

⁶ כ"כ מוהרנ"ך בשו"ת מעשה נסים ח"ב סימן קצ"ב בתשובה לענין הדלקת הנר לפני ערבית וענה שאם עושים כך צריך לשים מלא שמן וע"ז הביא המנהג הזה וכתב על בהכ"נ אלחורי שלא ידע איך נהגו וכוונתו איך נהגו לענין הזמן שמדליקים הנר.

⁷ כ"כ מוהרמ"ך בשו"ת שואל ונשאל ח"ה חאו"ח סימן קי"ב אות ה' וכ"כ כעין דבריו שם בספרו באר משה חידושים על השולחן ערוך סימן תקע"ו ע"ש.

⁸ כן מוכח בפשטות מדברי מוהרמ"ך בברית כהונה מערכת ח' אות י"א ע"ש וכ"כ להדיא בספר ממלכת כהנים אות ל"א מנהגי חנוכה.

⁹ כ"כ מוהרמ"ך בברית כהונה מערכת ח"ת אות י"א.

¹⁰ כ"כ מוהרש"ך בממלכת כהנים אות ל"א מנהגי חנוכה.

ב. רוב בתי הכנסיות בג'רבא נהגו להדליק נרות החנוכה אחרי קדיש תתקבל של תפילת ערבית ויש שנהגו להדליק לפני ערבית¹².

ג. הנוהגים להדליק אחר קדיש תתקבל נוהגים שאחר הקדיש אומרים כל הציבור ויהי נועם בקול רם ומתאספים סביב לחנוכה והש"ץ מברך ומדליק ובשעת ההדלקה קורים הנרות הללו ומזמור שיר חנוכה הבית והוא במקום "שיר למעלות אשא עיני", ואחריו אומרים קדיש¹³.

ד. בבית הכנסת מקום החנוכה הוא בכותל דרום תלוי למעלה¹⁴.

מאכלים בחנוכה

א. בענין המאכלים בחנוכה אין הדבר כל כך מורגש בינינו בשינויים גדולים ומ"מ נוהגים בליל ראשון של חנוכה לאכול בשר עם כוסכוס או תבשיל של בשר ואוכלים גם כן ביצים ופולים ותפוחי אדמה וגם פירות לכבוד החג. וגם יש שותים שתיה הנעשית מדוחן הנקרא דרו'ע ויש ג"כ דוחן הנקרא קצב או סחלב ג"כ אוכלים מאכל הנקרא עציד'ה גם הוא עשוי מדוחן¹⁵.

ב. יש נוהגים לאכול המאכלים הנ"ל רק בלילה ראשון ויש נוהגים בלילה ראשון ושני¹⁶ ויש נוהגים גם בשבת חנוכה¹⁷ ויש נוהגים גם בראש חודש טבת ויש נוהגים לילות ראשונים ולילה אחרון¹⁸ ויש נוהגים כל לילות החג¹⁹.

ג. אין אנו רגילים במאכלי חלב בחנוכה²⁰.

ד. פרט למנהגים הנ"ל אין מנהגנו בשום מאכלים אחרים בחנוכה כמו סופגניות וכדומה²¹.

תפילה וקריאת התורה

א. בתפילת שחרית בימי חנוכה מוסיפים על מזמור ארוממך ה' כי דליתני וגו' פסוק מזמור שיר חנוכה הבית לדוד²².

¹¹ כן נמצא בכת"ק מוהר"ך שכתב בגליון סידור בית עובד שלו סדר מה שנהגו לדרוש בכל שבת אחינו לפי הענין ובשבת של חודש כסלו כתב שדורשים בהלכות חנוכה. הובא לראשונה באור תורה אב אלול תש"מ סימן צ"ו ונדפס שוב בריש ספר שיירי מנחה החדש עמוד י"ב ע"ש. וכל כתב ידו מה נהגו לדרוש בכל שבת הבאנו דבריו במנהגי ראש חודש ע"ש.

¹² כ"כ מוהר"ם בבית כהונה חאו"ח מערכת ח' אות ט"ז וכ"כ מוהר"ן וציין לדברי מוהר"ם, בשו"ת מעשה נסים חלק ד' סימן פ"ח וכ"כ בספר אם הבנים שמחה קונטרס המנהגים מנהגי חנוכה אות א'.

¹³ כ"כ מוהר"ך בספרו ממלכת כהנים אות ל"א בחלק המנהגים לפי חודשים מנהגי חנוכה. והוא שם כתבו בפשטות שכן המנהג ולא ציין שיש נהגו לפני ערבית, ואנחנו כתבנוהו לאלו שנוהגים כך כיון שיש שנהגו שלא כך כנ"ל באות הקודם.

¹⁴ כ"כ מוהר"ך בגאולי כהונה מערכת ח' אות ח'.

¹⁵ כל קטע זה מלוקט ומשולב מתוך דברי מוהר"ך בספרו ממלכת כהנים אות ל"א מנהגי חנוכה, ומספר ויען עמוס חלק חיי היהודים בג'רבא מנהגי חודש כסלו ד"ה בכ"ה בכסלו. ומספר יהדות אי ג'רבא חלק המנהגים מנהג 17 ע"ש.

¹⁶ כ"כ בממלכת כהנים ובויען עמוס שם.

¹⁷ ויען עמוס שם ואפשר שכוונתו שם היא לאלו שנהגו בכל ימי החג כמובא שם מ"מ אני שמעתי שיש שנהגו כן בשבת בדוקא.

¹⁸ ממלכת כהנים שם.

¹⁹ ויען עמוס שם.

²⁰ כ"כ מוהר"ך בספר ממלכת כהנים הנ"ל שם וכ"כ בספר ויען עמוס הנ"ל שם. ובכלל כל השנה כולה לא היו בני ג'רבא חסידים גדולים של מאכלי חלב.

²¹ כ"כ מוהר"ך בספר ממלכת כהנים הנ"ל שם. וכן לא מצאנו מנהגנו בשאר מאכלים מינים ממינים שונים.

ב. בנוסח על הנסים מנהגנו לומר בהלל "גמור" ובהודאה²³.

ג. בקריאת התורה ביום הראשון נוהגים כסדר הזה: כהן קורא מן וידבר עד לפני המשכן והלוי או כהן העולה במקום הלוי קורא מויאמר ה' אל משה עד לחנוכת המזבח והשלישי קורא מויהי המקריב עד בן עמינדב²⁴.

ד. ביום השמיני נוהגים בחילוק הקריאה כך: הכהן קורא מן ביום השמיני עד מלאה קטורת והלוי או כהן העולה במקום הלוי קורא מן פר אחד עד פדהצור והשלישי חוזר וקורא מביום השמיני עד כן עשה את המנורה²⁵.

ה. אחר קריאת התורה בימי חנוכה אומרים קדיש תתקבל ואחר כך מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ואחר כך קדיש יהא שלמא ואחר כך אומרים קוה וכו' עד סיום התפילה ולא אומרים בית יעקב ושיר של יום והושיענו²⁶.

ו. בראש חודש טבת התפילה כסדר הנ"ל רק שקודם מזמור שיר חנוכת הבית לדוד מוסיפים לומר ברכי נפשי²⁷.

שבת חנוכה

א. בשבת חנוכה מפטירים רני ושמחי וכשיש שתי שבתות בחנוכה, בראשונה מפטירים רני ושמחי ובשניה מפטירים ויעש חירום²⁸.

ב. בשבת ר"ח בחנוכה מפטירים רני ושמחי שהיא הפטרת חנוכה כנ"ל ומוסיפים פסוק "והיה מדי חודש בחודשו" וגו'. וכשחל ר"ח גם ביום ראשון מוסיפים גם פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטרת מחר חודש²⁹.

ג. במוצאי שבת יש שנהגו להדליק החנוכה ואחר כך לעשות הבדלה ויש שנהגו לעשות הבדלה ואחר כך להדליק החנוכה וכל אחד יעשה כמנהגו³⁰.

²² כ"כ בספר עלי הדס עמוד 673 שכנראה כך הוא מנהג ג'רבא ושכן נדפס בסידור עלות החודש הנדפס בג'רבא ע"ש. וכן אני שמעתי מן הזקנים שכן היה המנהג.

²³ כ"כ בספר ויען שמואל חלק ג' עמוד שכ"ז. ע"ש.

²⁴ מוהרמ"ך בברית כהונה מערכת חי"ת אות י' כתב בזה"ל מנהגנו פה אי ג'רבה יע"א שביום הא' של חנוכה קורא הכהן בס"ת מן וידבר ה' עד לפני המשכן והלוי או הכהן במקום הלוי קורא מן ויהי המקריב עד בן עמינדב וכו' עכ"ל והוא טעות הניכר כמ"ש מרן ראש הישיבה שליט"א בהערות בסוה"ס [בהוצאת מכון הרב מצליח] הערה 23 שצ"ל והלוי או הכהן במקום הלוי קורא "עד לחנוכת המזבח והישראל קורא" מן ויהי המקריב עד בן עמינדב ע"ש. וכ"כ שכן מנהגנו בספר אם הבנים שמחה מנהגי חנוכה אות ג' וכ"כ בספר ויען עמוס מערכת חי"ת אות ב' ותרוויחו נמי העירו על הטעות הנ"ל המדפסת בברית כהונה.

²⁵ כ"כ מוהרמ"ך בברית כהונה שם. וכ"כ בספר אם הבנים שמחה מנהגי חנוכה אות ד'.

²⁶ כ"כ מוהרמ"ך בברית כהונה מערכת חי"ת אות ד' וכ"כ מוהרש"ך בממלכת כהנים אות ל"א מנהגי חנוכה וכ"כ בספר אם הבנים שמחה מנהג חנוכה אות ב' וכ"כ רבי כדיר צבאן בספר שיירי הנפש מערכת נו"ן אות י' ובמהדורא חדשה שיצאה ע"י מכון הרב מצליח נדפס בספר נפש חיה ח"א מערכת נו"ן אות י"ח וכ"כ בספר ויען עמוס מערכת חי"ת אות ג'.

²⁷ מוהרש"ך בממלכת כהנים שם.

²⁸ כ"כ מוהרמ"ך בברית כהונה מערכת ה"א אות י"א.

²⁹ עיין למוהרמ"ך שם ובוודאי כוונתו לצדדים שלא בכל פעם אומרים פסוק ראשון ואחרון מהפטרת מחר חודש אלא רק אם חל ר"ח גם ביום ראשון. וכן כתב להדיא שכן מנהגנו בנו מוהרש"ך בגאולי כהונה מערכת ה"א אות ג' ע"ש.

³⁰ כ"כ מוהרש"ך בגאולי כהונה מערכת ח' אות ז' וכתב שכן הוא נוהג לדרוש לציבור שכל אחד יעשה כמנהגו. וכ"כ בספר אם הבנים שמחה קונטרס המנהגים מנהגי חנוכה אות ה'. ועיין בספר ויען עמוס מערכת ח' אות ד' שהביא דברי הרב חיד"א שבבית הכנסת יש להקדים ההדלקה ובבית יש להקדים ההבדלה וכתב על זה ונהרא נהרא ופשטיה ע"ש.

הרב אברהם כהן

כולל "נהר שלום", ירושלים

סימן מה

זמן הדלקת נר חנוכה

שיטות הראשונים בדעת הרי"ף בספק הנ"ל

הרא"ש (סימן ג) הביא את ב' הפירושים בשם הרי"ף, אבל כתב קודם הפירוש השני אי נמי, וכתב הקרבן נתנאל (א"ח כ"ו) דמדגרס הרא"ש אי נמי משמע דסבר דפליגי הפירושים, ולפירוש קמא גם אם דלקה יותר מהזמן הזה אין רשאי לכבותה, ויותר נראה דלא גרס כן כלל ברי"ף אלא פירוש ראשון הביא מרש"י ופירוש שני מהרי"ף. ובר"ן הוא יותר מפורש דלא גרס ברי"ף כלל את הפירוש הראשון ורק בסוף דבריו הביא בשם רש"י את הפירוש דצריך ליתן בה שמן שתדלק כשיעור הזה.

אמנם בלשון הקרבן נתנאל נראה דלמד שלכ"ע בעינן שיתן שמן כשיעור, ורק רש"י הוא דפליג וסבר דגם אחר הזמן אסור לכבותה, אבל מהרש"ש נראה דסבר דגם הרי"ף פליג דאין כלל שיעור זמן לנר, דהקשה הרש"ש לפירוש רש"י דצריך ליתן שמן כשיעור, דאם חזינן שצריך לכתחילה לדאוג שהנר ידלק כשיעור, למה מותר לכתחילה לתת שמנים ופתילות הפסולים בשבת וחזקה שיכבו בתוך הזמן ולא יקיים את המצוה. ותיירץ דלעולם אין דין השיעור כדי שידלק כל הזמן, אלא שיראה שנותן שמן בעין יפה, אבל אין ענין לדאוג אפילו לכתחילה שידלק כל הזמן. וכתב עוד דאפשר דמחמת קושיא זו נטה הרי"ף מפירוש רש"י וביאר דאין כוונת הגמ' לשיעור השמן אלא לתת קצבה לשיעור הזמן. אלמא סבר דהרי"ף דמפרש את השיעור למעלה סבר שאין לה שיעור למטה.

אמנם במה שדימה שמנים ופתילות פסולים למי שאינו נותן שמן כשיעור לכאורה יש לחלק, דאם לא נתן שמן מספיק ודאי שיכבה הנר וכאילו לא הדליקו כלל, אבל אם נתן שמן כדבעי ורק הפתילה אינה טובה אין זה ודאי שיכבה ויתכן שידלק כל הזמן, וא"כ אפשר דנהי דאין עליו חיוב לדאוג לכתחילה שידלק כל הזמן בודאי, מ"מ צריך שלכל הפחות יהיה אפשרות שידלק, והראיה דעוד כאן לא

חקירה בפירוש הרי"ף בתירוץ הגמ' "לשיעורה" **איתא** בגמ' בשבת (כ"ב:) וכבתה אין זקוק לה, ורמינהו מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. מאי לאו, דאי כבתה הדר מדליק לה, לא דאי לא אדליק מדליק. ואי נמי לשיעורה.

וכתב רש"י לשיעורה שצריך ליתן בה שמן שידלק כשיעור הזה, והרי"ף כתב את פירוש רש"י, וכתב עוד היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו. ויש לחקור אם ב' הפירושים פליגי אהדדי, דיש צד לומר דתרווייהו מודו דצריך ליתן שמן כשיעור כיון שזה השיעור שנקבע למצוה ואם לא יתן כשיעור כאילו לא הדליק, וממילא יוצא דכיון דזה השיעור אם דלקה יותר מהשיעור כבר אין בזה מצוה ויכול לכבותה או להשתמש בה, דהשיעור שנקבע הוא לא פחות ולא יותר.

עוד אפשר לומר דפליג פירוש קמא על פירוש בתרא, דלפירוש קמא בעינן שיתן שיעור שמן כיון שזה השיעור הפחות למצוה, דפחות מכאן לא יצא, אבל לעולם אם ימשיך עוד לדלוק עדיין איכא מצוה בזה ואסור לכבותה, דנתנו לה שיעור למטה ולא למעלה, ולפירוש בתרא יש לה שיעור גם למעלה דאם רצה לכבותה מכבה, אבל פירוש בתרא מודה לפירוש קמא דצריך ליתן בה שמן כשיעור.

ודרך ג' אפשר לומר דגם פירוש בתרא פליג על פירוש קמא, דס"ל דאין לה שיעור למטה כלל, ואין צריך ליתן בה שמן כשיעור, אבל יש לה שיעור למעלה דיותר מהזמן הזה כבר אין בה מצוה. ואין להקשות אם אין נותן בה שמן כשיעור הרי הוא כאילו מכבה אותה קודם הזמן, ועד כאן לא התיר הרי"ף אלא לכבותה אחר הזמן אבל לא קודם לכן. דיש לומר דנהי דאם נתן קצת שמן קיים מצותו, מ"מ כיון שנתן יותר הקצהו למצותו ולכך אסור לכבותו או להשתמש בו, אבל מ"מ יותר מהשיעור אין מצוה כלל ולא שייך להקצות את השמן ליותר מזה.

אבל מ"מ מודה שלכתחילה עיקר המצוה שידלק כל הומן, וכן מורה הלשון כבתה אין זקוק לה, אם כבתה אינו זקוק אבל צריך להדליקה כדין.

ואפשר ליישב דלעולם מ"ד אין זקוק לה גם יסבור דלכתחילה אינו צריך להדליק אלא זמן מועט ואינו צריך ליתן בה שמן כדי שידלק יותר, ומה שנקט אין זקוק לה כיון שאיירי במי שנתן שמן כשיעור וכבתה מחמת הפתילה או סוג השמן, וחידוש דאפילו הכי לא אמרינן דכיון שנתן יותר התחייב בזה לחזור ולהדליק. וקצת דוחק.

מחלוקת התוס' והרמב"ם אם תירוצי הגמ' חלוקים זה על זה

התוס' כתבו בשם הר"י פורת דצריך ליהדר להדליק מיד שלא יאחר יותר מדי, ומ"מ אם עבר הומן ידליק מספק דהא משני שינויא אחרינא, ור"י סבר דהשתא דמדליקין בפנים אין לחוש דאיכא היכרא לבני הבית. הרי דסברו תוס' דלתירוצ' קמא אסור להדליק אחר שכלתה רגל מן השוק, ולתירוצ' בתרא מותר, שמע מינה דתירוצ' בתרא מיאן בחידוש של תירוצ' קמא.

אמנם ברי"ף וברמב"ם מוכח דסברו דלא פליגי, דפסקו את ב' הלישנות יחד, וז"ל הרמב"ם (פ"ד ה"ה) אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחריין ולא מקדימין, שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר, עבר זמן זה אינו מדליק, וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק, הדליקה וכבתה אינו זקוק להדליקה פעם אחרת, נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה. עכ"ל.

נראה דסבר הרמב"ם דמה שתירצה הגמ' בתחילה דאי לא אדליק מדליק הוא דין מוסכם, אבל התירוצ' השני סבר דהוא דוחק בלשון הברייתא, דמהלשון מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק משמע דזה הדין לכתחילה, דהיינו צורת המצוה, ואם איתא דהברייתא איירי רק בדיעבד אם לא הדליק לא היה לה לנקוט לשון כזו, לכך העדיף לתרץ דכוונת הבריתא לשיעורה דהיינו עיקר מצותה, והתירוצ' הראשון סבר דנהי דצריך ליתן שמן כשיעור, מ"מ אין זה במשמעות לשון

מצאנו שפסלו את אותם שמנים ופתילות אלא בשבת שמא יטה ובחנוכה שמא יפשע ולא יחזור להדליק, אבל אין זה נחשב כאילו לא הדליק כלל.

ועיין ברש"ש לעיל (רי"ט דף כ"א). שהקשה לרש"י שפירש דאיסור ההדלקה בשבת הוא שמא יטה ולרמב"ם שפירש שאורו חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, דטפי היה להם לפרש דכיון דיכבה ואורו חלוש לא התקיימה תקנת שלום ביתו, ונראה דפשיטא ליה האי טעמא דאם הדליק באלו השמנים והפתילות לא קיים מצוה כתקנה וכאילו לא הדליק, ולשיטתו אזיל הכא דדימה את המדליק בשמנים והפתילות למי שלא נתן שמן כשיעור, ומ"מ צ"ע דאדרבה נוכיח מדלא פירשו כן רש"י והרמב"ם שמע מינה דסבירא להם דאין זה חסרון בעצם קיום המצוה אלא רק חששות חיצוניות.

ומהרמב"ם (פ"ד ה"ה) נראה דגרס ברי"ף את ב' הפירושים וסבר דלא פליגי, דכתב בזה"ל: וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק וכו', נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה. עכ"ל. הרי דפסק את ב' הפירושים יחד.

נמצא א"כ דג' הצדדים שהובאו לעיל תלויים באשלי רברבי, הצד הראשון דלא פליגי הוא סברת הרמב"ם, הצד דרך רש"י פליג על הרי"ף כך נראה מלשון הקרבן נתנאל, והצד הג' דתרווייהו פליגי אהדדי הם דברי הרש"ש.

בירור מחלוקת האמוראים אם כבתה זקוק לה
בגמ' איתא א"ר הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת אין מדליקין בהם בחנוכה, אמר רבא מאי טעמא דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, ופירש רש"י כיון שכבתה זקוק לה אסור להדליק באותן שמנים ופתילות שמא יכבו ויפשע ולא יחזור וידליקם. ורב חסדא אמר מדליקין בהם בחול אבל לא בשבת, דקסבר אין זקוק לה ולא אכפת לן אם יכבה.

והנה לרש"ש דסבר דאין צריך ליתן שמן כשיעור, יש להקשות דעל כרחק למ"ד כבתה זקוק לה יש שיעור זמן שצריך הנר לדלוק, דאם זקוק לה משמע שעוד לא קיים מצותו עד שלא ידלק כל זמן המצוה, ועד כאן לא פליג מ"ד אין זקוק לה אלא שאם כבר הדליק כראוי יצא יד"ח במעשה ההדלקה,

ועוד תימה דהוצרך להביא ראיות שיכול להדליק אחר הזמן מדין תשלומין, הרי לעיל פסק בשם ר"ת דאזלינן לקולא בתרוייהו, וא"כ כשם שבשיעור השמן סמכינן אשינויא קמא כך בזמן ההדלקה נסמוך אשינויא בתרא, וליכא למימר דסבר דלכ"ע יש זמן להדלקה ותירוצ' בתרא לא פליג אקמא, דהרי כתב דאזלינן לקולא בתרוייהו "בשיעורא ובדלא אדליק" אלמא פליגי אהדדי.

אמנם בתחילת דבריו כתב בשם ר"ח בביאור תירוצ' הגמ' אי לא אדליק מדליק בזה"ל: שלא יאמר עבר זמנו אלא מדליק עד דכליא רגלא דתרמודאי. כלומר אלמלא הברייטא היינו אומרים שאחר השקיעה כבר לא יכול להדליק, והתירוצ' הראשון חידש שיכול להדליק כל הזמן הזה עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אין מקור לחדש שגם אחר הזמן יכול להדליק, ובשלמא תוס' שביארו את תירוצ' הגמ' דאי לא אדליק מדליק אבל אחר שעבר הזמן לא יכול להדליק, א"כ התירוצ' הראשון חידש חומרא דלא תימא דיכול להדליק אחר הזמן, אבל לר"ח וראבי"ה התחדש קולא דלא תימא דיכול להדליק רק בתחילת הזמן, וממילא אי אפשר לסמוך אתירוצ' בתרא כדי להדליק אחר הזמן, דאדרבה תירוצ' בתרא מחמיר טפי שיכול להדליק רק בתחילת הזמן, ולכך ניחא דנצרך הראבי"ה להתיר להדליק מדין תשלומים.

ובזה ניחא נמי דפסק לקולא בתרוייהו, דר"ת דייק בלשונו "דבהני תרוייהו אזלינן לקולא" ולא כתב דאזלינן בתרוייהו, דהיינו אין כוונתו לפסוק לקולא כשתי התירוצים, דאזי יהיה דלא כמאן, אלא בשתי הענינים האלה אזלינן לקולא, דפסקינן כתירוצ' קמא דמיקל בשתייהם, דלא בעי שיעור ומתיר להדליק כל הזמן הזה, משא"כ לתירוצ' בתרא שמחמיר בשתייהם, דגם מצריך שיעור וגם מתיר להדליק רק בתחילת הזמן.

ואין לדחות ממש שהביא הב"ח את הראבי"ה בשם ר"ת לראיה שמותר להדליק כל הלילה ולכאורה משמע שלא למד כך את דבריו, די"ל דהביאו רק לראיה שפוסקים כשתי הלשונות לקולא ומשום כך מותר להדליק כל הלילה, ונהי שלראבי"ה הא דפסקינן לקולא רק מתיר להדליק בתוך הזמן, מ"מ אנן לדידן דמפרשים את תירוצ' הגמ' הראשון כתוס' דבא להחמיר, ממילא יצא לנו

הברייטא, דהלשון מצותה מורה דיש איזה מצוה מעשית שיש לעשות בכל הזמן הזה, ולכך טפי הוה ניחא ליה לומר דכוונת הברייטא למי שלא הדליק שיכול להדליק בכל הזמן הזה, ובאמת גם בקושיית הגמ' כך הבינה הגמ' דהברייטא חידשה איזה מצוה מעשית לעשות בכל הזמן הזה, דהיינו דאי כבתה זקוק לה.

אמנם בתוס' אכתי יש לברר אם סברו דגם תירוצ' קמא פליג על בתרא וסבר שאין שיעור לשמן כלל, או דרק מחמת הדוחק הנ"ל בלשון הברייטא דמשמע דבאה לחדש מצוה מעשית בכל הזמן הזה סבר התירוצ' הראשון דאין להעמיד את הברייטא לשיעורה, ולעולם זה דין מוסכם לכ"ע דצריך ליתן שמן כשיעור. ויש לזה הכרח ממה שנתבאר לעיל דמשמע דעד כאן לא פליג מ"ד כבתה אין זקוק לה אלא בדיעבד אם כבתה, אבל לכתחילה מודה דצריך שתדלק כל הזמן.

תמיהה על שיטת הראבי"ה בשם ר"ת ויישוב לזה
כתב הראבי"ה (סי' תתמג) דמצא בשם ר"ת דאזלינן לקולא בהני תרוייהו בשיעורא ובדלא אדליק דבשל סופרים הלך אחר המיקל, ובסימן תתקעב כתב הראבי"ה דהני שינויא הלכתא נינהו, דהרי נאמרו בגמ' למ"ד כבתה אין זקוק לה והלכתא כוותיה, אבל כתב דאנן דעבדינן נרות קטנים שאין בהם שיעור סמכינן אתירוצ' קמא דבשל סופרים הלך אחר המיקל, ועוד כתב דמי שלא הדליק יכול להדליק אחר הזמן ובלבד ששכח ולא הזיד, דאם הזיד אין לו תשלומין, והוכיח מק"ש דאיתא בגמ' דעבר זמנה הוא כקורא בתורה, ובתפילה מי שלא התפלל יכול לחזור ולהתפלל, אלמא גם כשנאמר זמן למצוה מ"מ יש לו תשלומין אחר כך. ובסוף דבריו הביא את סברת ר"י דלדידן שמדליקין בפנים איכא פרסומי ניסא לבני הבית ויכול להדליק אח"כ.

ויש להקשות איך פסקינן לקולא בתרוייהו, הרי הוי תרתי דסתרי, וכתבו התוס' בביצה (יד. ד"ה איכא זינייטו) דבכה"ג לא אמרינן בשל סופרים הלך אחר המיקל, וכ"כ הר"ן בפרק ערבי פסחים גבי הסבה דפסקה הגמ' דמסבים בכל הכוסות וביאר הר"ן משום דאי אפשר להקל בשתייהם דמיעקרא התקנה לגמרי, וכיוצ"ב במגילה גבי עיירות המסופקות כתב כך הר"ן.

מצותה כל הלילה ודלא כהרמב"ם שכתב שאם לא הדליק שוב לא ידליק אחר הזמן. והשיג עליו הב"י דלא היה לו לכתוב דלא כהרמב"ם כיון שגם לדברי האומר דמדליקין לא ידליק אלא מספק.

ולכאורה אין ראיה גמורה מדברי הב"י דלא יברך, דהרי כתבו התוס' במנחות (סו.) דהסופר ספירת העומר בין השמשות יברך הואיל וספק דרבנן לקולא, דהיינו הואיל והכא הקולא היא להאריך את זמן המצוה הרי שהוכרע הספק שיכול לקיים את המצוה, והכא נמי כיון שהקולא היא להאריך את הזמן לכאורה יוכל לברך. (וע"ע צפרמ"ג ח"א סו"ס תלול)

ובש"ע סתם דבדיעבד יכול לברך אחר הזמן, והבאר היטב כתב דמסתימתו משמע שיברך, ודלא כדמשמע בב"י דמדליק מספק ולא יברך, הרי שהבין דבב"י משמע שלא יברך ובש"ע חזר בו. ולכאורה למ"ש אין כ"כ הכרח לזה, ואפשר שהבין הבאר היטב דהשגת הב"י היא לא רק על מה שמשמע מהטור דיוכל לכתחילה להמתין, אלא גם שלא יברך.

ומורי ורבי הגאון הרב יצחק ברכה שליט"א בספרו בברכת יצחק כתב שלדעת מרן אין לברך בין ממה שכתב בב"י ובין ממה שכתב בש"ע, ובע"פ אמר לי דאה"נ אם היה הספק שקול היה מורה מרן לברך מכח הכלל הנ"ל, אבל ממה שהשיג על הטור וממה שסתם בש"ע בראש הסעיף כהרמב"ם נראה דיותר נוטה דעתו לרמב"ם ולא הוי ספק שקול ולכך לא יברך, אמנם כתב דהמנהג לברך דלא כמרן.

וצל"ע מניין למד בדברי מרן דסתם כהרמב"ם, דלמא מה שכתב בתחילת הסימן דמדליקין מיד בתחילת הזמן ולא מאחרים הוא ממה שכתב ה"ה בביאור דברי הרמב"ם דלמד כן מהברייטא דההוא סבא (כג:) ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר, ובזה אה"נ סובר מרן כהרמב"ם, אבל לענין אם פליגי התירוצים ואם יכול להדליק אחר הזמן לא סובר כהרמב"ם אלא כהתוס' דמסתפקים. ואולי ממה שכתב בש"ע בלשון "שכח או הזיד ולא הדליק" ואם איתא דרק מדין הקדמה לא היה לו לכתוב לשון כזו אלא רק דראוי להחמיר להדליק בתחילת הזמן כמו שכתבו תוס' והרא"ש.

שהתירוצ' השני מקל להדליק כל הלילה, ויש עוד לעיין בב"ח.

אמנם יש קצת לפקפק בהכרח למהלך הנ"ל, דיתכן שרצה הראב"י למצוא סברא שגם אם לא נזדקק לר"ת דפסק לקולא אכתי יוכל להדליק אחר הזמן, ולזה טרח לחדש דאיכא תשלומין ושהאידנא דמדליקין בפנים יוכל להדליק אחר הזמן, ומ"מ היותר מרווח הוא כמו שנתבאר.

סיכום השיטות דיכול להדליק אחר הזמן אלא שלא עשה מצוה כתיקנה

כתב הרשב"א דהא דאמרינן דאי לא אדליק מדליק לאו למימרא דאחר כן אינו יכול להדליק, אלא שלא עשה מצוה כתיקנה, וראיתו מדאמרינן במגילה (כ:) כל שמצותו בלילה כשר כל הלילה, אלא שלא עשה מצוה כתיקנה דליכא פרסומי ניסא כולי האי, ודבריו דומים לדברי הראב"י דיש תשלומים למצוה כל הלילה.

ובריטב"א כתב בשם בעל התרומות דאנן דמדליקין בפנים יכול להדליק אחר הזמן, ולמד מזה הריטב"א דיש לפרש את תירוצ' הגמ' אי לא אדליק מדליק כלומר מדליק בחוץ, ואם עבר הזמן מדליק בפנים דלא גרע משעת הסכנה דאינו יכול לפרסם הנס לעוברים בחוץ וצריך לפרסם לבני הבית. ויוצא גדר מחודש בריטב"א, דכשתיקנו את שעת הסכנה הוי כעין תקנה חדשה, דמי שלא יכול לקיים את התקנה הראשונה לפרסם הנס לבני רה"ר, חל עליו החיוב לפרסמו לבני הבית, ולכך בשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו.

נמצאו ג' דעות המתירות להדליק אחר הזמן, דעת תוס' ובעל התרומות דהאידנא שמדליקין בפנים יכול להדליק אחר הזמן, וזה לכאורה יהיה תלוי בנידון אם בזמן שאין סכנה נשארת התקנה שמניחה על שולחנו ודיו, דעת הריטב"א שסובר שאפילו בלא סכנה יש תקנה למי שלא יכול לפרסם לבני רה"ר שיפרסם לביתו, ודעת הרשב"א והראב"י דיכול להדליק מדין תשלומים, דהזמן נאמר רק למצוה כתיקנה.

בירור דעת מרן במדליק אחר הזמן אם יברך
הטור (סי' תרעז) כתב דמצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אם עבר הזמן עדיין

הרב אליהו סעדיאן

מח"ס "מקנת אליהו" ירושלים.

סימן מז

חג החנוכה הוא "נס ניצחון התורה"

בגמרא (שבת כג:) אמר רב הונא, הרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים. ופירש רש"י דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה, בא אור תורה. ולכאורה הוא דבר פלא, היאך יתכן שע"י שיהא האדם זהיר במצוה זו יזכה לבנים תלמידי חכמים.

והנה בגמרא שם (כא:) מאי חנוכה, כשנכנסו יוונים להיכל טימאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה נס והדליקו בו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל ובהודאה.

וקשה מדוע לא זכרה הגמ' גם את נס ניצחון המלחמה, שגברו המכבים המעטים והחלשים על מלכות יון הרבים והגיבורים. והנה רש"י הרגיש בזה ופירש "מאי חנוכה כלומר על איזה נס קבעוה". ומכל מקום היא גופא צ"ב, מדוע קבעו את חג החנוכה על נס פך השמן דוקא, הרי היה לקבוע על שתי הניסים, גם נס הניצחון וגם נס פך השמן, דשתיהם היו שלא כדרך הטבע כלל.

ועוד קשה שבנוסח ההודאה שבתפילה כמעט ולא נזכר נס פך השמן כלל, אלא רק נס ניצחון המלחמה. והוא פלא. וביותר פלא מה שתיקנו לומר בסופו "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך, וטהרו את מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קדשך", ובפשטות לא מוזכר כאן נס פך השמן, רק בפשטות אנו אומרים "והדליקו נרות בחצרות קדשך", ומה צורך לומר תיבות אלו אם לא מוזכר בהם הנס.

והנה בש"ע (סי' תרע ס"ב) "ריבוי הסעודות שמרבים בימי החנוכה הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ולשמחה". וכתב הרמ"א "ונוהגים לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה". וצ"ע היאך במה שיאמרו דברי תורה יהא סעודת מצוה, והא אכתי לא קבעום למשתה.

ועוד היאך על ידי דברי תורה יהא סעודת מצוה, והרי אמירת ד"ת על השלחן ענין אחר הוא, כדי שלא יהא כאוכלים על שולחן זבחי מתים. והיה מקום ליישב קושיא זו ע"פ מה שכתב רבינו עובדיה ברטנורא (אבות פ"ג מ"ד) שבברכת המזון שמברכים על השלחן יוצאים ידי חובה כאילו אמרו ד"ת. אמנם יש לדחות שהרי השל"ה והתוספות יו"ט חולקים על זה. וראה בזה תשובת הרשב"ן (סי' קכח) ובדברי סופרים (סי' צז) ובשו"ת שלמת חיים (סי' קכג, ובחלק ב' סי' נה) ובשו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' קלד). אמנם לשון הזהר מוכח בדברי רבינו עובדיה (ע"י ענף עץ אבות עמ' קעו). אולם עוד יש לדחות ע"פ מה שכתב בענף עץ אבות (עמ' קעו) שעכ"פ אינו כאילו אכלו משולחנו של מקום. וע"ע מהרש"א ברכות (סד.). ודו"ק.

והנה כתב הלבוש (הובאו דבריו במשנ"ב סי' תרע ס"ק וי) וז"ל: "ונראה הטעם שלא קבעו חג החנוכה לשמחה כמו בפורים, כי בפורים היתה הגזרה להשמיד ולהרוג את הגופות ולא את הנפשות, שאפילו המירו דתם ח"ו לא היה מקבל אותם, לפיכך כשהצילם הקב"ה קבעו להלל ולשבח על ידי משתה ושמחה, משא"כ אנטיוכוס גזר עליהם צרות ושמדות כדי להמיר דתם, ואם היו נכנעים להיות כבושים תחת אמונתם, לא היו מבקשים יותר, לפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות בלבד".

ומבואר שתכלית היוונים לא היתה להרוג הגוף, אלא השמדת הנפש היהודית. ובזה יובן מה שהם לא שפכו את השמנים במקדש, אלא רק טימאו אותם, שלא היה תכליתם לבטל ההדלקה לגמרי, אלא אדרבה היתה תכליתם שישראל ידליקו אבל ידליקו בשמן טמא, והיינו שרצו לעקור מישראל את ענין

הטהרה. ובסיבת מה שישראל לא היו מוכנים לזה ח"ו לכך הוצרכו היוונים להילחם עם ישראל בגופם. ונמצא שהניצחון ביוונים מתבטא בהמשך דבקות ישראל עם אביהם שבשמים בטהרה.

ובזה יובן מה שקבעו החג על נס פך השמן, כי אף שניצחון המלחמה היה נס שלא כדרך הטבע, לא על זה קבעו החג, כי לא בזה מתבטא הניצחון, אלא הניצחון מתבטא במה שזיכה השי"ת את ישראל שמונה ימים להדליק את המנורה בשמן טהור שלא בדרך הטבע (כי היינו אמורים להדליק שבעה ימים בשמן טמא עד שיביאו שמן טהור מחלקו של אשר, ועשה השי"ת נס שדלק פך השמן הטהור שמונה ימים).

ונמצא שבאמירתנו בהודאה "וטיהרו את מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קדשך" אנו מודים על עיקר הנס והניצחון, שהדליקו נרות "בחצרות קדשך", שחזרו וטיהרו המקדש והדלקת הנרות היתה בקדושה. ובתחילה אנו מזכירים נס ניצחון המלחמה כי לולי זה לא יכולנו לטהר המקדש, ולאחר מכן אנו ממשיכים להודות על עיקר הניצחון שטיהרו המקדש. ועשה ה' נס שהיתה כל ההדלקה בטהרה.

ובזה נתבאר דברי הרמ"א, דאף שעצם ריבוי האכילה והשתיה אין סעודת מצוה, מ"מ כאשר אומרים ד"ת הרי הם נהפכים לסעודת מצוה כי בזה מנציחים את עיקר הנס, המשך דביקותינו בתורה. ועוד שהרי מהות סעודה היא צרכי הגוף, וכאשר בסעודה אנו אומרים דברי תורה אנו מקדשים בחינת גשמית, ובזה מתבטא הניצחון כנגד היוונים ביותר, שאף בבחינה גשמית כאכילה ושתיה אנו זוכרים מלכות השי"ת עלינו. ונמצא שסעודה כזו אכן יש לקבוע, וכאילו נצטוינו על סעודה זו.

וגם בזה נתבאר הא דחזינן (שבת כג:) הרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים, שהזהיר בנרות חנוכה הוא מנציח את נס ניצחון על היוונים שרצו לעקור אותנו מהתורה, וכיון שהוא מראה חביבות לניצחון התורה זוכה לבנים ת"ח (עיי' מכות י.).

ובזה גם יש לבאר הא דאיתא בסה"ק שחנוכה הוא זמן מסוגל לזכירת התורה. דלפי שהוא זמן נס ניצחון התורה, ובכל חג יש את השפע הנמשך מאותו הנס (ראה מה שכתבנו בזה בארוכה בדרוש כללי לכל חגי ומועדי ישראל), לכן הוא זמן מסוגל שיזכה האדם להתחבר אל התה"ק לקנות בה חלק.

ושוב ראיתי שכתב מרן שר התורה (בהקדמה לחזו"ע חנוכה עמ' י'), ובמאור ישראל דרושים עמ' קה) שכל התורה שבעל פה שיש לנו כיום, הוא תוצאה מנס חנוכה, שהרי אם חלילה לא היה הנס מתרחש לא היה דבר מן התורה שבעל פה בידינו. ע"ש. ותאזרני שמחה שהוא חיזוק למשי"כ שחנוכה הוא חג ניצחון התורה. ולכך הזהיר בו זוכה לבנים תלמידי חכמים כנזכר.

אלא דאכתי צ"ב, התינח נר חנוכה, נר שבת מאי איכא למימר, מדוע הזהיר בנר שבת זוכה לבנים ת"ח. ויש לבאר ע"פ המדרש (הובא בטור סי' רצ) אמרה התורה לפני הקב"ה, כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה לשדהו ואני מה יהא עלי, אמר לה יש זיווג שאני מזווג לך ושבת שמו, שבטלים הם בו ממלאכה ויכולים לעסוק בך. ואיתא בתד"א רבה (פרק כו אות כ) זכור את יום השבת לקדשו, במה אתה מקדשו במקרא ובמשנה וכו'. ושם (פרק א אות ד) ישכים אדם וישנה בשבת. ונמצא שהזהיר בנר שבת הוא מראה חביבות לתורה, שהשבת זיווג התורה, ולכך זוכה לבנים ת"ח.

ומילתא אגב אורחא, כענין זה יש לבאר מה שהביא בשו"ת וישב משה ח"א (סי' לא סוד"ה וראיתי) בשם כמה צדיקים, שהעושה סעודת מילה לבנו באכילת בשר, דבר זה מסוגל שיזכה לבן ת"ח. ויש לבאר דלפי שנודע שעל ידי הסרת הערלה מן התינוק הוא זוכה להידבק בתורה, עד שמטעם זה פסק הגאון רבי עקיבא איגר (בתשובות סימן מב) שאף הסבא חייב למול את נכדו, שהרי הוא חייב ללמדו תורה, והסרת הערלה היא קשורה עם לימוד התורה. ע"ש. הילכך כשהוא מראה חביבות יתירה למצות ברית מילה אזי זו סגולה שיהא בנו ת"ח כי הראה חביבות גדולה לכלי המכין לתורה. ודוגמת מה שאמרו בגמ' דרחים רבנן וכו'. ודו"ק.

ומדברינו למדנו שבחג החנוכה צריך להוסיף בעסק התוה"ק, שכן זמן זה הוא "חג ניצחון התורה", וזכרנו לעיל מן הסה"ק שזמן זה הוא מסוגל לזכירת התוה"ק.

ויה"ר שנזכה לגאולה שלימה, גאולת עולם, במהרה בימינו אמן.

פימן מז

יתדות - מכתבים הערות ותגובות

[הערת מערכת: מכתבים רבים נדחו לגליון הבא מחוסר מקום, ועם הכותבים שליט"א - הסל"ר]

בענין כיבוס בחול המועד במכונת כביסה | תגובה

לכבוד מערכת הקובץ החשוב, הע"י.

ראיתי את מאמרו של הגאון הרב יהודה ברכה שליט"א ב"יתד המאיר" חשון תשע"ו (162, סי' כא), בדין איסור כיבוס בחול המועד במכונת כביסה, וראיתי לכתוב בזה ב' הערות.

חדא, במש"כ (נד"ה אולס אנא), שהחשש הוא שמא יטעו הבריות שאפשר לדחות את הכביסה לחוה"מ, ואין חיוב להיות מלוכס בבגדים נקיים בכניסת החג, וכמו שבגילוח חיישין שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. ע"כ.

נב. הנה המציאות בימינו שכל יום מחליפים בגדים, ויש לכל אדם כמה וכמה בגדים להחלפה, ובגדי שבת וחג אינם דומים לבגדי חול, והחשש שיכנס לחג מנוול בבגדים מלוכלכים אינו מציאותי, לבד מאנשי המערות. ואינו דומה לתספורת שאפילו אם המציאות היתה שהיו מסתפרים פעם בשבוע לכל היותר, מ"מ אותם שעבר להם שבוע, אם לא יסתפרו בערב החג, אין להם ראש תחלופי, ונמצא שנכנסים לחג כשהם מנוולים.

ובמש"כ בקטע המתחיל "א"נ איכא חשש שברגע האחרון יהיה לו איזה תקלה ולא יכבס את בגדיו, ויכנס לחג כשהוא מנוול". נב. לא מובן, שלפי דבריו צריך לכבס כמה ימים קודם המועד כדי שלא תהיה תקלה ויתעכב מלכבס כמה ימים. ומש"כ הרב אברהם מימון הלוי שבימינו אפשר לכבס גם שעתיים לפני החג, כוונתו שאין שום סיבה וטעם לאדם להשאיר את הכביסה המלוכלכת ולכבסה בחג כיון שבידו בקלות לכבסה, ולמה שישאיר אותה, וכך גם הרגילות לכבס מיד כשיש לו כמות של מכונה ולא משהה. ולא דמי לבעבר שהיתה טרחה מרובה והיה לאדם סיבה לדחות הכביסה לחוה"מ שהוא פנוי יותר, ופשוט.

ויש לי להבהיר, כי לא באתי לנחות לפסק הלכה בזה, רק להעיר בעצם דברי הרה"כ שליט"א.

בברכת התורה, שלמה כהן, צפת.

ספקות בענינים שונים | מכתב

ישב על כיסא ונשבר אם משלם

הסתפקתי, בחור ישיבה שישב על כיסא של הישיבה, והכיסא היה רחוק מהשולחן, וקירב עצמו באמצע הישיבה על הכיסא לכיוון השולחן, ונשבר הכיסא, האם חייב לשלם?

לטלטל גז פלפל להגנה בשבת

הסתפקתי, האם מותר לאדם לקחת בשבת בכיסו גז פלפל, וכן סכין יפני, למקרה של תקיפה חלילה של מחבל בשבת, שיהיה לו אמצעי הגנה, וצ"ע.

מצות סוכה או ברכת כהנים

הסתפקתי כהן שיושב בסוכה הסמוכה לבית כנסת, ורואה שמחזיק החזן בחזרת הש"ץ, האם יעזוב הסוכה כדי ללכת לברך ברכת כהנים, ומיירי שכבר עשה ביום זה ברכת כהנים, או שישאר במצות סוכה.

תחפושת חדשה לפורים

הסתפקתי, אדם שקנה בגדי תחפושות לפורים, ומלביש התחפושת החדשה בפורים, האם מברך שהחיינו, או לא והטעם?

בברכת כהנים באהבה כעתירת גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

זהירות בתפילה | מכתב

ה' חשון תשע"ו

לכבוד "יתד המאיר" - צפת ת"ו, עבור "יתדות", שלום וברכה!

באתי בשורות אלה להאיר עיני הקוראים הי"ו, באמירת המזמורים בקבלת שבת יש להזהר להפסיק כגון "כי הוא אלוקינו", ואח"כ יאמר, "ואנחנו עם מרעיתו", וכן שאומר "כי כל אלהי העמים אלילים" יפסיק ואח"כ יאמר "וה' שמים עשה" - כי בנגינה יש כאלה המסמיכים אותם ויכול להשמע ח"ו להיפך מהכונה הרצויה כידוע.

וכן בשבת בתפילת שחרית לפני קריאת התורה שאומרים "רוממו ה' אלוקינו" וכו' שאומרים "שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול", יפסיק, ואח"כ יאמר "ה' עוז לעזמו יתן", כי יש שמסמיכים אותם ונשמע ח"ו היפך הכונה הרצויה כידוע.

ויה"ר שיתקבלו תפלתנו ברחמים וברצון, אליהו זוארץ אשדוד

בדין תפילת תשלומין לאשה | תגובה

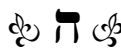
ב' חשון תשע"ו

לכבוד מערכת "יתד המאיר", עיה"ק צפת ת"ו שלום רב!

ראיתי ב"יתד המאיר" (אלול תשע"ה, סימן קיב) שדן מאימתי מתחיל זמן התפילה לנשים מערב או מהבקר, וע"ש ולא הביא בזה מפוסקים רבים שדברו בזה, לכאן ולכאן.

וכבר הארכתי בזה בשו"ת אדרת תפארת ח"ג (סימנים א"ב) וח"ד (סימן ה' אות א) וח"ה (סימן ג אות א) ומסקנת הדברים דלא נפק ד"ז מספיקא ועש"ב.

בברכה, אברהם דורי, פעה"ק ירושלים.

ברכת הלבנה להוציא את אשתו ידי חובתה | מכתב

לכבוד מערכת הקובץ הנפלא "יתד המאיר", שלום וברכה!

כתב מורנו הגדול זיע"א, בחזון עובדיה חנוכה (עמ' שעא), שאע"פ שלא ראינו שהנשים יברכו ברכת הלבנה, מ"מ ראוי ונכון שישמעו ברכת הלבנה מפי איש המברך ויתכוונו לצאת ידי חובה. ע"כ. והנה אחר שלמדתי כמה פעמים ההלכה שם עם מקורותיה היטב, ראיתי להעיר דלכאורה יש לתמוה מדוע לא ראינו נוהגים כן.

ולאור דברי רבינו פשוט לי שכיון שאי אפשר לנשים לבא לבית הכנסת כשיש ברכת הלבנה ולצאת ידי חובה מפי האנשים, לכן צריך כל ירא ה' לברך ברכת הלבנה בביתו ליד אשתו כדי שתצא ידי חובה. שאם לא כן היאך נקיים את ההלכה "ראוי ונכון שישמעו ברכת הלבנה מפי איש המברך ויתכוונו לצאת ידי חובה". וגם כיון שחייבנו את הנשים בברכת האילנות, א"כ בודאי שצריכות לשמוע ברכת הלבנה, שהרי היסוד לחיוב הוא אותו יסוד, כמבואר למעין. וא"כ בכל פעם שיש ברכת הלבנה, לכאורה נכון להנהיג שכל אחד יבוא לביתו אחר תפילת ערבית ואחר כך יעשה ברכת הלבנה ליד אשתו, כדי להוציא אותה ידי חובה.

אולם ודאי שעדיין יש לנהוג באמירת "ברכת הלבנה" ברוב-עם, בבתי הכנסת, כיון שיש בחורים או סתם אנשים, שאם לא יברכו שם בציבור, יכולים לשכוח. אבל הרוצה להדר ולשמוע לדברי מורנו זיע"א, לכא' יש לו לברך ברכת הלבנה בביתו ולהוציא את אשתו י"ח, וכאמור.

ואשמח לקבל חו"ד הלומדים והמעיינים הי"ו.

בברכת התורה, אליהו סעדיאן, כולל "אבי עזרי" תל-ציון, ירושלים.

מכתב תגובה לתגובות בענין "שעה" | תגובה

למערכת "יתד המאיר", שלום רב!

ראיתי בגליון הקודם (עמוד 83) את המאמר של הרב הלל פלוטקין הי"ו וחשבתי רבות אם בכלל להגיב, כי אני באתי ליישב ולקיים את מנהג העולם שאומרים "שעה נאסר" וכיוצא בלא למ"ד, והוא בא לסתור את היישובים, וכפי שלימדונו רבותינו - גם רבותיו הי"ו - שמצוה ליישב מנהג העולם, וכל המיישב יבורך מפי עליון. מיהו הכותב סובב והולך סחור סחור בשאר הטענות שהם סניף בעלמא ולא העיקר, ולא השיב מאומה על הטענה הראשונה החזקה שכתבתי כי חכמינו ז"ל - גם ללא סיבה - נקטו לשון התורה במובן הפוך ממנה. והבאתי לזה ראיות. וגם הבאתי ראיות חזקות שלא כל התפילה היא לשון המקרא, ושכן הוא דעת אבודרהם להדיא, ובמקומו יתבאר יותר באריכות. ועל זה הכותב לא השיב מאומה.

מ"מ, אין מדרש בלא חידוש, מה שהעיר שבסידור "יחזה דעת" כתבתי "שעה לנאסר" וכו' - עתה אשיחה וירווח לך, כי בזמנו הערתי זאת לג"ר דוד יוסף שליט"א בנו של מרן מופת הדור והדרו, כי מה שנכתב אצלו עם למ"ד (בסליחות לתעניות, ולא בסליחות לימים נוראים) זה הועתק ממנצור, שצריך לתקן ולהדפיס בלא למ"ד בכל המקומות, כי כן מנהג הספרדים מדורי דורות. וכה השיבני: שאלתי את אבא ואמר לי שאתה צודק ללא צל צילו של ספק, ברם אני חושב שעתה במהדורה זו לא כדאי לשנות זאת רק במהדורות הבאות אי"ה. עכ"ד. (וכן אמר לי בעוד כמה דברים כיוצ"ב). ובזה עמד קנה על מקומו, ובמקום אחר איה"ב נאריך בזה נקי נדר.

כמו כן ראיתי את שני תגובות הרבנים הנוספים הי"ו בסוף הקובץ שהעירו מה שהעירו, אך אני על משמרת - משמרת מסורת עם בני ישראל וגדוליה וחכמיה - אעמודה. כבר מילתי אמורה (והארכתי צוה צמצום לספרי הנד"מ "נשמת חיים" על "תיקון תפילה" לרצנו יוסף חיים) שאחד מתחלואי צעירי הדור הוא שמשיבים ומגיבים בלי לרדת לסוף דעתו של הכותב, העיקר לכתוב ולכתוב. ואיה"ב בפעם אחרת אשיב על דבריהם.

יוסף חיים מזרחי, יצ"ו. ירושלים.

עוד בענין הנ"ל | תגובה

לכבוד ירחון "יתד המאיר", שלום ברכה וטובה!

לאחר שקראתי את כל ה"תגובות" נגד דבריו של ידידי הג"ר יוסף חיים מזרחי שליט"א בענין "שעה", רציתי לשאול את כל אותם המגיבים, מה מצאתם עוול במה שכתב כאן הרב הנזכר (צפרט נחלקו הראשון של המאמר צענין "לשון חכמים", שלא ראיתי שמן של תשובה על זה, השאר לפי דעתי נכתב לפלפול צעלמא וכסניף על נד של "ואם תאמר"? הרי ודאי שגם אתם מודים (וכן כתב גם הג"ר מאיר מאזוז שליט"א) שיש למצוא זכות על הנוסח של כל ישראל ואפילו בדוחק מעט. והגר"ח פלאגי כתב שאף במקום שיש טעות ולא איסור, יש למצוא זכות. והנה קם איש מורם מעם שידו רב לו בחכמה זו (לך נא וראה צפירו "נשמת חיים" על "תיקון תפילה") ומצא זכות גדולה ואמיתית ליישב את מנהג העולם משנים קדמוניות, וגם מצא סמוכין להם מגדולי האומה שעשו כן הלכה למעשה, נגד כל אותם חכמים (אף שגדולים המה צעניי) שטענו שהעולם טעו במדב"ר בסדר התפילות שלהם. צא וראה דברי חז"ל כאשר גדעון לימד זכות על עם בני ישראל, ואמר לו הקב"ה: "לך בכוחך זה והושעת את ישראל" (שופטים ו), כמבואר במדרש תנחומא (שופטים ד): "ושפטו את העם משפט צדק" - שיהיו מטיין את העם לכף צדק. אמר רבי יהודה ברבי שלום: שיהיו מטיין ומלמדין עליהם זכות לפני הקב"ה, ממי אתה למד מגדעון בן יואש, שבימיו היו ישראל בצרה והיה הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות ולא היה מוצא שהיה הדור דל במצות ובמעשים, כיון שנמצא זכות בגדעון שלימד עליהם זכות מיד נגלה עליו המלאך, שנאמר (שופטים ו): "ויבא אליו מלאך ה' ויאמר לו לך בכחך זה" - בכח זכות שלמדת על בני הוי ושפטו את העם משפט צדק, שיהיו מלמדין זכות על הדור. עכ"ל.

ביקרא דאורייתא ומסורת ישראל, יהודה בן טוב - ירושלים.

הרב יהודה טאב

מח"ס "מבין שמועה", ועוד
ירושלים

מקורי וטעמי התפילות

סימן מח

בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי

// בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי. רוב הראשונים והמפרשים כתבו שכהן גדול חשמונאי קאי על יוחנן ולא על מתתיה, ויוחנן זה היה כהן גדול, ויש אומרים שכהן גדול חשמונאי הכוונה על מתתיה, שהיה כהן גדול ונקרא חשמונאי. ועיין פלפול יפה בזה (האס כה"ג קאי על יוחנן או על מתתיה) בשו"ת אבני חפץ סי' נח סק"ו, לר' אהרן לוי אב"ד רישא והגליל. [ועיין רש"י ורמב"ן בראשית י, כא. ועיין עוד שמות ו, כג. ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה. ואחות נחשון הכוונה על אלישבע ולא על עמינדב, שהרי עמינדב היא אמו של נחשון (נמדנר ז, יז) ולא אחותו].

וכתב הב"י א"ח סימן תרפ"ב בשם ספר ארחות חיים שכן כתוב ביוסיפון שיוחנן היה נקרא חשמונאי, ע"ש. וכן כתב הר"י ב"ר יקר (ס"ז דף ז') דביוסיפון איתא שיוחנן נקרא חשמונאי. [והמהדיר בהר"י ב"ר יקר שם ציין ליוסיפון פרק ט"ו שכתוב ובאחרונה עמדו עליו (על אנטיוכוס) ועל אנשיו בני חשמונאי הכהן, ע"ש. אמנם זה אינו, שהרי שם חשמונאי הכוונה למתתיהו, ולא ליוחנן, שהרי מלחמות אנטיוכוס היו עם בני מתתיהו, וכמבואר ביוסיפון בפרקים שאח"ז באורך, ואולי י"ל שכוונת הא"ח והר"י ב"ר יקר היא לספר מלחמות היהודים (שמעון יוסיפון ציונית, וסוג מורגס אס"כ לעצמית), שכתב (נפרק א' פסקא 3) וז"ל "ומתתיהו בן חשמונאי", ומשמע שיוחנן אביו של מתתיהו הוא נקרא בשם חשמונאי].

ולפי הדעה שכהן גדול כאן הכוונה על יוחנן, יש שכתבו שהוא יוחנן כה"ג הנזכר בסוף מסכת מעשר שני, (וי"א שהוא זה שמש נכונה גדולה שמונים שנה וצסוף נעשה לדוקי), ויש שכתבו שההוא דסוף מעשר שני הוא נכד של מתתיהו. והנה הרמב"ם בהקדמה למשניות ד"ה הפרק הששי, כתב, יוחנן כהן גדול בן מתתיהו המוזכר בתפילות במלחמות מלכי יון, עכ"ל. וגם ברמב"ם זה ראיתי שנחלקו האם כוונת הרמב"ם שיוחנן (אצ"ו של מתתיהו, שג"כ היה בן מתתיהו) מוזכר בתפילות, או כוונתו שמתתיהו הוא המוזכר בתפילות, ועיין בספר יוחסין (ד"ה יוחנן), ועוד, ועיין במלאכת שלמה בסוף מסכת מעשר שני, שוב ראיתי בפיה"מ לרמב"ם מהדורת הרב קאפח שם שכתב וז"ל, ויוחנן כה"ג הוא יוחנן בן מתתיה המפורסם המוזכר בתפילות "בנצחוננו על מלכי יון", עכ"ל. ולפ"ז ודאי שפירושו שמתתיהו הוא המוזכר בתפילות, שהרי יוחנן אביו לא מוזכר "בנצחוננו על מלכי יון", אלא מתתיהו הוא המוזכר "בנצחוננו על מלכי יון", שוב ראיתי בפיה"מ לרמב"ם מהדורת "המאור", שם, ושם הלשון הוא יוחנן כה"ג הוא יוחנן בן מתתיה המפורסם הנזכר בתפילות בענין הנצחון על מלכי יון, עכ"ל. ולפ"ז אין הכרח שהמוזכר בתפילות הכוונה דוקא על מתתיהו, ודו"ק. ובהערות שם הביאו מהמאירי בהקדמה למסכת אבות שכתב וז"ל יוחנן בן מתתיה והוא יוחנן כה"ג הנזכר בתפילת חנוכה, עכ"ל. ולפ"ז אדרבא מוכח שהכוונה שיוחנן הוא המוזכר בתפילות, וע"ש בהערות המאור מה שכתבו בזה. (ופלא שהרי גם הר"י קאפח וגם המאור עשו מהדורא מחודשת ע"פ תרגום מדויק מהכת"י, ואין נחלקו בזה, אס לא שיש שני צין הכת"י שהיו צידם, וצריך לנדר).

ויש שכתבו שכהן גדול חשמונאי הכוונה על מתתיה, שהיה כהן גדול, וכדאמרינן במגילה דף יא ע"א, ובתרגום שה"ש, ו, ז, ובשער הגלגולים סוף הקדמה לב, ובספר בית המדרש ח"ו עמ' 2-3, וגם ביוסיפון פרק כ' כתוב שמתתיה היה כהן גדול, וז"ל, ויתקע מתתיהו בשופר וכו' הוא מתתיהו הכהן הגדול וכו', [ובעיון תפילה ובספר שפתי חיים (לגר"מ פרידלנדר) כתבו שמתתיהו לא היה כהן גדול, ע"ש. ובמחכ"ת אשתמיט מהם כל הנ"ל. שוב ראיתי בספר ברוך שאמר (לצעל המורה ממימה) שכתב שבספרי היסטוריה קדמונים מבואר

שמתתיהו לא היה כהן גדול, ומ"ש חז"ל שהיה כהן גדול הוא דרך שבח וגדולה, אע"פ שבאמת לא היה כהן גדול, וכתב שכהן גדול כאן הכוונה על יוחנן, וע"ש מה שדן בזה, אבל פלא בעיני על איזה ספרים קדמונים כוונתו, ולמה לא ציין את שמם, וצ"ע], והיה ג"כ נקרא חשמונאי, (וכנ"ל שיוסיפון קורא למתתיהו חשמונאי, וכן נמדרש תהלים שומר טוב פרק לו כתוב "מתתיהו חשמונאי"). ואף שיוחנן נקרא חשמונאי, זרעו ג"כ נקראו חשמונאים על שמו, שהרי כולם נקראים חשמונאים ומלכות חשמונאי כידוע, וביוסיפון בדרך כלל קורא אותם חשמונים, וכן משמע בספר הקבלה לראב"ד (דף ט) שמתתיה נקרא חשמונאי, ע"ש.

ושם זה חשמונאי יש לפרשו בב' אופנים, א. שהוא שם עצם של אדם, שיוחנן או מתתיה נקרא ג"כ בשם חשמונאי, [ויש גורסים וחשמונאי, ומפרשים דהאי חשמונאי הוא אדם נוסף ממשפחת מתתיהו שהיה נקרא חשמונאי, (עיין צית המדרש ס"ו עמ' 2-3, מגילה דף י"א ע"א, מרגוש ש"ס ו, ט, פירוש הרוקח ס"ז עמ' משנן, ועוד). ור"ל בימי מתתיהו וכו' וחשמונאי ובניו, ועיין בהר"י ב"ר יקר שם שכתב שאין לגרוס וחשמונאי], או שאבי המשפחה היה נקרא חשמונאי ועל שמו נקראו כל זרעו ג"כ בשם חשמונאי. ב. שהוא שם תאר, מלשון גדולה וכבוד, כמו יאתיו חשמנים מני מצרים (תהלים סט, לז, ועיין רד"ק שס), עיין ב"י ס"י תרפב בשם ארחות חיים. וי"א שמקור המשפחה היה מהעיר חשמון, ועל כן נקראו כל בני המשפחה חשמונאים. ובספר ברכת המזון וזמירות (נדפס לראשונה בשנת שט) פירש שיוחנן נקרא חשמונאי כנגד הנס שנעשה שמונה ימים בשמן, עכ"ל. ופירש המהדיר שם שחשמונאי רומז ח' שמן, ע"ש.

נוסף לכל הנ"ל יש נידון איך לנקד מלת חשמונאי, דהפ"ח ר"ס תרפב כתב שהאל"ף בחיריק, ובתכלאל עץ חיים דף קסא ע"ב כתב שמנהגם שהאל"ף נחה, ע"ש.

ובכל הנ"ל עיין בשו"ת התשב"ץ ח"ג ס"ס קלה, ר' ירוחם ספר אדם ריש הנתיב התשיעי דף סא ע"ב, ובספר תולדות תנאים ואמוראים ח"ב ערך יוחנן כהן גדול (דף 688 והלאה), וח"ג דף 918 ודף 1244, ובספר השרשים לרד"ק שרש חשמן, פמ"ג אש"א ס"י תרפב, וברכ"י ר"ס תרפ"ב ובהערות פאת דוד שם, ובבתי כנסיות ס"י תרפב, ספר האשל (על מגלת מענית) דף נט ע"א, ובספר קב בשמים סוף אות כד, שו"ת ר"פ ח"ד סימן לא, ושו"ת תורה לשמה סימן של"ז, בא"ח הלכות חנוכה (פרשת וישע) הלכה כה, שו"ת יבי"א ח"ח סימן י"א אות כ', וסימן נג, וחלק י' ס"י נה הערות על ר"פ ח"ד אות כ', ובילקוט יוסף תפילה כרך ב' "נוסחאות התפילה" הערה סט, ובסידור עבודת ישראל, וסידור צלותא דאברהם, ועיון תפילה, ובהקדמת הגאון נאמן שליט"א לסידור איש מצליח, ובקונטרס קול יעקב בסידור עוד יוסף חי, ובשו"ת יצחק ירנן ח"ז ס"י מט, ובספר חשמונאי ובניו, ובאנציקלופדיה תלמודית ערך חנכה עמ' שס, ובהערות שם. ובסידור ר' שבתי סופר ובמלואים שם ובנספח למלואים בחלק מלואים שם, ובלוח ארש אות קפ, ובשערי תפילה (לח"ה) אות קיד, ובהשגות ר' מרדכי דיסלדארף (על שערי תפילה ה"ל) אות עה, ובהערות הרב יצחקי שם, ובעלי הדס פט"ז אות ט', וכן נכתבו בענינים אלו הרבה מאמרים בעלונים וקובצים תורניים שונים, ולא עת האסף פה.

בשעה טובה ומוצלחת שוב ניתן להשיג את החוברת הנפלאה

"אור ישראל"

סדר לימוד יומי לאור נרות חנוכה. כולל סדר הדלקת נר חנוכה במלואו. עם לקט הלכות חנוכה העיקריות ופרפראות לכל יום מתורתו של מרן הגרע"י זיע"א. בתוספת לקט של 44 שירי שבח והלל (במנין הנרות שמדליקים בחג) לחנוכה. ערוך בטוב טעם בעימוד מאיר עינים ברוב פאר והדר.

ניתן להשיג אצל ר' פנחס ראובן ב"מלכות דוד" רח' השומר 74, בני ברק, 03-677-14-99/7

לרכישה מרובזת (כמויות בלבד). ניתן להתקשר ל"מוקד ההזמנות": 052-85-96-420

לפני אל יוסף**הרב עובדיה חן**

מח"ס "הכתב והמכתב"

אשדוד

סימן מט**הכתיבה והפסיקה במשנתו של מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל (יט)****החמרה שאינה מוצדקת**

עם זאת, כאן המקום לסייג ולומר כי לא בכל מקרה יהיה נכון לקטלג את פסיקתו כמקילה. פעמים שבעקבות בירור הדין מיסודו והידע הרחב בו התברך, הוא מוצא שההיתר הוא בעיקר הדין, וההחמרה אינה מוצדקת הלכתית.

בכלל זה, פעמים גם מצא שמדובר בחומרא על חומרא. מעיקר הדין ניתן היה להקל אף בחמור יותר, ואם כן דיינו לתפוס חומרא אמצעית. כגון בדין דוד-שמש בשבת הנ"ל, שמעיקר הדין יש מקום להקל גם בבוילר חשמלי מכמה סיבות (עיין חזו"ע שבת ח"ד עמ' תי"ב).

ביותר היה מצטער כאשר גילה שההחמרה אינה נובעת מסיבות ענייניות, כי אם מחמת פחדים כפייתיים או גרוע מכך מחמת עצלות גרידא. בלבו הרחום, לא הצליח להבין איך אפשר להחמיר עם אדם ולומר "שלום עלייך נפשי", כאשר על ידי עמל של הרב הפוסק בעיון ובירור ההלכה, ניתן לפתור את מצוקתו. "למה אסור? תעיין! תפתח ספרים! תחקור אם אסור או מותר!..." אמר פעם בכאב.

פעמים רבות אחרי שבית הדין אסרו פסולי חיתון, היה מרן טורח בלא להתעצל ובודק את תיק הנישואין הראשונים, ופעמים רבות מצא פסול בכתובה, כגון שהעדים היו מחללי שבת בפרהסיא, וביטל את הקידושין מעיקרא.

על הקפדתו הרבה על אלו שאינם מטריחים עצמם כדי למצוא היתר, נביא סיפור אנושי עצוב אך בעל סוף טוב:

בחור אחד שחלה במחלה קשה, הוצרך לעבור מיפול רפואי מסוים, וביקש לדעת אם צריך לספר זאת בשידוכים. ניגש לשאול רבנים חשובים כיצד עליו לנהוג. כששמע את תשובותיהם, חרב עליו עולמו. הוא בסך הכל רצה לדעת אם מחובתו לדווח בפגישות השידוכים לאשתו המיועדת על הפגם הגופני. לדאבונו, הבהירו לו הרבנים שבגלל אותו מיפול מצבו ההלכתי קשה בהרבה, והוא אסור לבוא בקהל, וכי עליו להתחתן רק עם גיורת.

מיואש, שבור ורצוץ הגיע הבחור למרן. מרן ששמע על פסקם החריף והמהיר של אותם רבנים, כאב וקבל כנגדם איך רצו לאוסרו מיד בלא שישבו כמה שעות לעיין בדברי הפוסקים בענין. אילו היה זה חלילה בנם, וכי היו מזדרזים לאוסרו לבוא בקהל? השתאה.

מרן הרגיע את הבחור והסביר לו כי אם אותם רבנים היו מעיינים בענין, היו רואים שיש צדדים להתירו בשופי, ואפשר לסמוך על הרמב"ם שדעתו הובאה בדעה ראשונה בשלחן ערוך ועוד גדולי עולם שהתירוהו לבוא בקהל. הבחור חש כי קיבל את חייו במתנה. הוא יצא ממרן בתודה ובאושר, וב"ה נישא וזכה לבן ולבת.

* פרקים מתוך הספר "החזון והמהפכה" על מרן זצוק"ל, שעתיד לראות אור בקרוב בעז"ה. הערות והארות יתקבלו בשמחה, למשפחת חן, רח' הרב רוזובסקי 13/14 אשדוד, או במייל: 7654216@gmail.com

במקום שבעלי תשובה עומדים

"יש המחמירים בלי לדעת למה הם מחמירים", אמר פעם והדגים, "יש שמקפידים לא לשתות חלב אם לא ביררו שלא חלבוהו בשבת, ומדוע לא יחמירו גם לגבי שתיית חלב בכור האסור בהנאה?". השומעים השתאו כיצד לא חשבו על כך לפני כן, וחלקם אף כמעט קיבלו על עצמם בלבם חומרה זו. כשבת שחוק עלתה על פניו של מרן, הפטיר "שכחתם שהבכור הינו זכר ואין לו חלב?!... זהו שאמרתי שאנשים מחמירים בלי לדעת על מה...".

הדבר מצוי אצל בעלי תשובה, שרק החלו את דרכם, ומחוסר ידיעה מאמצים כל חומרא חדשה שמגיעה לאוזנם, עד שקורסים ומאבדים גם את עיקר הדין, בבחינת 'תפסת מרובה לא תפסת'¹.

בספרו "ענף עץ אבות" על משנת "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום" (פרק א' משנה י"ב) כתב: "בימינו אלה לשמחתנו רבו בעלי תשובה השבים בכל לבם לתורה ולמצוות ולמעשים טובים, אך יש כאלה שהקצינו מאד, מן הקצה אל הקצה, ומפני חוסר ידיעתם בתורה, והתנהגותם בקיצוניות רבה, גורמים להפרת השלום בבית. ובפרט אלה שאין להם פנאי ללמוד הלכות כדת, ומתנהגים בחומרות יתרות. ולא זו הדרך ולא זו העיר. אשר על כן אנו אומרים בתפלה: "השיבנו אבינו לתורתך, וקרבתנו מלכנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", שרק על ידי לימוד התורה וההלכה, יוכלו לכלכל דבריהם במשפט, ויחיו בשלום ובמישור".

בספרו "חזון עובדיה" פסח (עמ' קי"א) מצטט מרן את מליצתו של מרן החיד"א בברכי יוסף (יו"ד סי' של"א סק"כ): "ובמקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים להחמיר לרבים. ויותר מהמה בני הזהר במשקל החסידות ובין תבין בינה לעתים". וכתב על דבריו "שפתים ישק משיב דברים נכוחים". וציין לרב חובות הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ה') שאין התוספת מתקבלת אלא אם כן נשתלם העיקר.

פעם הגיע לפניו בבית הדין זוג בעלי תשובה בבקשה לפרק את חבילתם. מתוך נסיונו רב השנים, הרגיש מרן כי הבעיה טמונה בבעל שמפריז בחומרותיו. ביקש ממזכיר בית הדין לקבוע להם תאריך לעוד חודש. למחרת, התקשר מרן לבעל, וביקש שיסור לביתו. כשהגיע לביתו, ישב עמו כשעה להסביר לו מה זה דין ומה זו חומרא, והורה לו לבטל בינתיים את החומרות, ולנהוג כפי עיקר הדין. וכך אותו זוג עלו על המסלול הנכון.

¹ מן הראוי להעתיק כאן את דברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (נדפסו בספר "הליכות שלמה" הלכות תפלין סימן ל"א באורחות הלכה הערה 95): "מרגלא בפומיה, שרק לאחר העסק והעיון היטב בשרשי ההלכה ובעומק הסוגיא, ראוי להחמיר אם מרגיש צורך ורצון לכך...".

הירחון יוצא לאור

בסיוע משפחת וזאן הי"ו מצרפת

לע"נ אביהם המנוח אוהב התורה ולומדיה רודף צדקה וחסד

מקיץ וזאן (המכונה כסאני) בר רחל ז"ל - נ"ע חי בתשרי

להצלחתם ולחיי אמם מזיאנה מב"ת, בני ביתם וכל המשפחה הי"ו

ולרפואת הילדה רבקה חיה וזאן בת אסנת חנה תח"י

אל נא רפא נא להם בתושחויי, אמן.